

Alternatief rapport van de NGO's

Over de naleving en de toepassing van het Verdrag
inzake de Rechten van het Kind in België

2018

KINDERRECHTENCOALITIE
VLAANDEREN

MET STEUN VAN

Vlaanderen
verbeelding werkt

Redactie: Carolien Patyn, Robert Crivit (Kinderrechtencoalitie Vlaanderen),
Valérie Provost, Marie de le Court (Coordination des ONG pour les droits de l'enfant)

Eindredactie Nederlandstalige versie: Carolien Patyn

Vertaling: Gregory Cremmerye

Ontwerp: rougeindigo.be | **Illustraties:** Lucie Castel

Drukwerk: Hayez, Bruxelles.

Alternatief rapport van de NGO's

Over de naleving en de toepassing van het Verdrag
inzake de Rechten van het Kind in België

2018

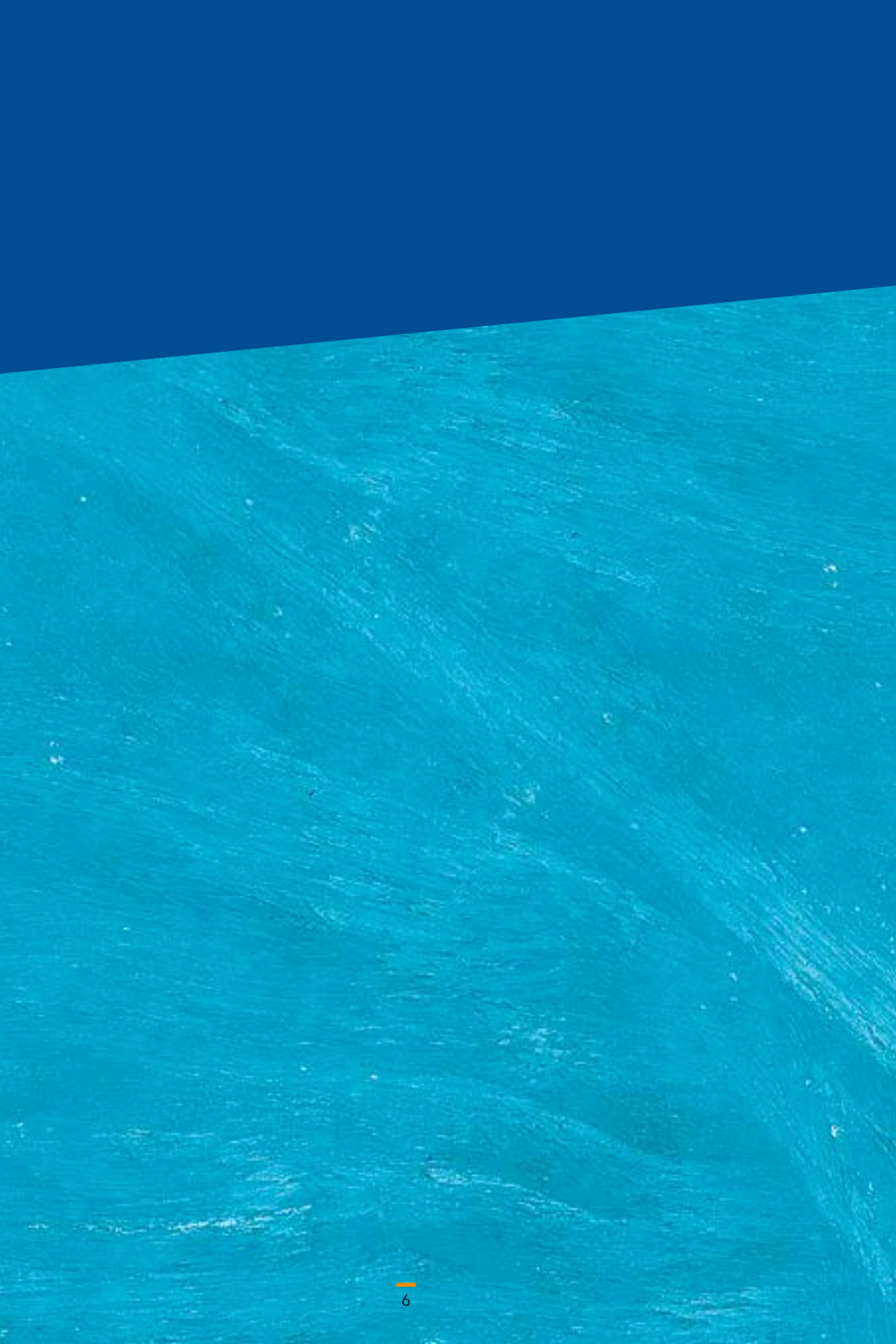

Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding	11
1. Algemene maatregelen	15
1.1 Wetgeving, coördinatie en planning	15
1.2 Gegevensverzameling	18
1.3 Child budgeting	19
1.4 Kinderrechteneducatie	20
1.5 Ontwikkelingssamenwerking	22
2. Hoger belang van het kind en non-discriminatie	25
2.1 Hoger belang van het kind	25
2.2 Non-discriminatie	27
3. Participatie	29
3.1 Participatie in het beleid	29
3.2 Participatie in de jeugdhulp	30
3.3 Participatie op school	31
3.4 Participatie in justitie	32
3.5 Participatie in gezondheidszorg	33
3.6 Participatie in migratie	33
3.7 Participatie in het rapportageproces	34
4. Vrijheid van mening en van godsdienst	37
5. Geweld	39
5.1 Familiaal geweld	39
5.2 Lijfstraffen	42
5.3 Gendergerelateerd geweld	43
5.4 Pesten	44
5.5 Seksuele uitbuiting en mensenhandel	47
5.6 Vrouwelijke genitale verminking	51
5.7 Verkeersgeweld	52

6. Gezin	55
6.1 Kinderopvang en gezinsondersteuning	55
6.2 Jeugdhulp	58
6.3 Kinderbijslag	66
6.4 Jonge mantelzorgers	69
6.5 Beroepsgeheim	70
7. Handicap	73
7.1 Algemeen	73
7.2 In de Franse Gemeenschap	74
7.3 In de Vlaamse gemeenschap	75
8. Armoede	81
8.1 Algemeen	81
8.2 Impact op verschillende levensdomeinen	82
8.3 Bedelarij	86
9. Gezondheid	89
9.1 Algemeen	89
9.2 Toegankelijkheid gezondheidszorg	89
9.3 Geestelijke gezondheidszorg	92
9.4 ADHD, medicalisering	94
10. Onderwijs	97
10.1 Sociale ongelijkheid	97
10.2 Discriminatie	97
10.3 Moedertaal op school	98
10.4 Schoolkosten	98
10.5 Zittenblijven	99
10.6 Watervalstelsel en schooluitval	99
10.7 Uitsluitingen	100
10.8 Capaciteit	101
10.9 Hervormingen	101
10.10 NEETs	103

11. Vrije tijd, sport en cultuur	107
11.1 Vrije tijd in de publieke ruimte en thuis	107
11.2 Georganiseerd vrijetijdsaanbod	108
12. Migratie	111
12.1 Algemeen	111
12.2 Bijzondere kwetsbaarheid	111
12.3 Wetgeving en opvang	112
12.4 Gezinshereniging	114
12.5 Leeftijdsbepaling	114
12.6 Detentie	115
12.7 Uitwijzingen	115
13. Justitie	119
13.1 Algemeen	119
13.2 Familierechtbank	120
13.3 Uithandengeving	123
13.4 Naar een Vlaams jeugddelinquentierecht?	124
13.5 Detentie	125
13.6 Gemeentelijke Administratieve Sancties – GAS	127
13.7 Jongeren en politie	128
13.8 Zuigelingen in de gevangenis	130
Organisaties die hebben bijgedragen aan dit rapport	133
Lijst afkortingen	136

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt het Alternatief Rapport van de Belgische NGO's over de naleving en de toepassing van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België. De Engelstalige versie van dit rapport werd neergelegd bij het Comité van de rechten van het Kind in Genève op 1 maart 2018.

Een bijzondere dank gaat uit naar alle bestuurders en lidorganisaties van de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen en van La Coordination des ONG pour les droits de l'enfant, naar de beide secretariaten en naar de vele middenveldorganisaties en vrijwilligers die zich dagelijks inzetten voor kinderrechten en op hun manier input hebben geleverd voor het rapport. Zonder hen was dit rapport niet tot stand gekomen.

Met dit voorwoord willen we de lezer het kader schetsen van het doel en de totstandkoming van het rapport.

Het rapport is gebaseerd op het jarenlange werk van tientallen middenveldorganisaties, die elk met hun eigen missie en overtuiging, werken aan het realiseren van kinderrechten in ons land.

De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen verenigt 27 NGO's, La Coordination des ONG pour les droits de l'enfant (CODE), haar Franstalige tegenhanger, 14.

Beide coalities werden in het leven geroepen om vanuit een kinderrechtenkader de krachten te bundelen en de stem van kinderen te verdedigen in beleid en in hun leefwereld.

Hoe kwam dit rapport tot stand?

Het alternatief rapport werd opgebouwd vanuit verschillende bouwstenen; de standpunten en publicaties waar de ngo's zich de voorbije jaren al in verenigden, de politieke, juridische en maatschappelijke actualiteit en de reactie op het overheidsrapport, dat aan het Comité voor de rechten van het kind werd overhandigd in juli 2017. Het overheidsrapport wil een statelijke stand van zaken geven over het naleven van de kinderrechten, het alternatief rapport is het onafhankelijk schaduwrapport.

Er werden 13 thema's afgebakend, gekozen vanuit de maatschappelijke noodzaak en opgebouwd volgens de structuur van het Kinderrechtenverdrag.

De thema's werden verdeeld over de beide kinderrechtencoalities, de lidorganisaties werd om input gevraagd en ook het ruimere middenveld werd geraadpleegd. In augustus 2017 lag een eerste tweetalige versie op tafel. Tussen augustus en december werd de tekst in een intensieve dialoog tussen de lidorganisaties afgestemd. De tweetalige versie werd goedgekeurd op de AV op 1 december 2017, en vervolgens vertaald in 3 gelijke teksten in het Nederlands, Frans en Engels.

We kozen bewust voor een uniforme vormgeving en een gezamenlijke tekst, om het signaal te geven dat taalbarrières, beleidsniveaus en eigen belangen ondergeschikt zijn aan de rechten van het kind die we willen verdedigen.

Wat hopen we met dit rapport te bereiken?

Het alternatief rapport wil een precies en genuanceerd beeld geven van hoe het Kinderrechtenverdrag in België al dan niet in beleid en praktijk wordt omgezet. Deze unieke bundeling van gegevens en aanbevelingen, zullen de basis vormen voor het monitoringproces van de komende jaren.

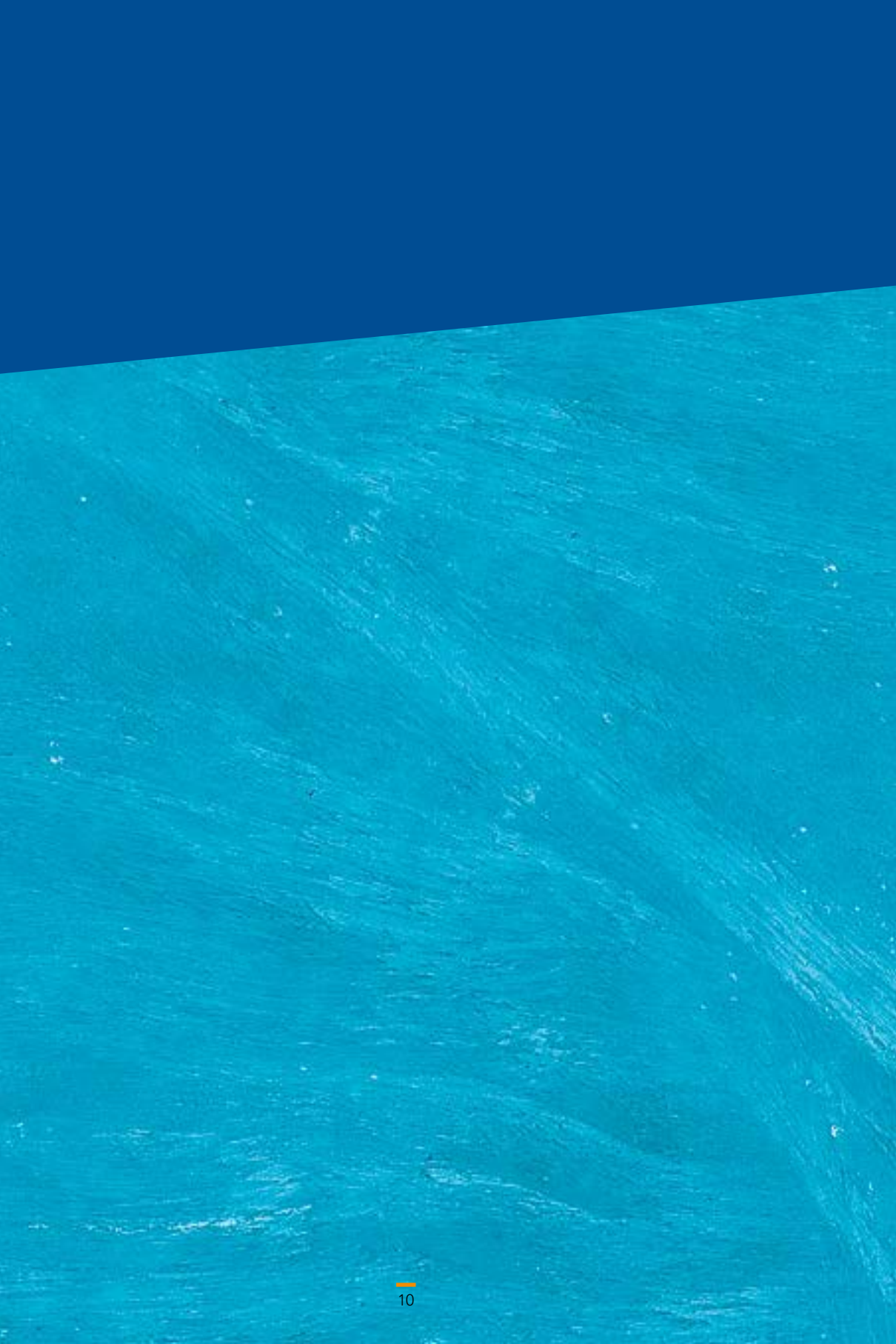
De Kinderrechtencoalitie stelt zich tot doel om deze focus op kinderrechten nauwgezet te bewaken, door dit rapport en de slotbeschouwingen van het VN-Comité voortdurend onder de aandacht te brengen van het beleid en de publieke opinie.

De kracht van de Kinderrechtencoalitie schuilt in het collectief lidmaatschap van haar ngo's, die ook elk op hun manier aan de slag zullen gaan met dit rapport.

We nodigen elke lezer dan ook uit om contact met ons op te nemen en er samen met ons voor te zorgen dat de rechten van kinderen in België gerespecteerd worden.

Christine Melkebeek

Voorzitter Kinderrechtencoalitie Vlaanderen

Inleiding

Op 14 juli 2017 diende België het gecombineerde vijfde en zesde periodieke rapport in over de naleving en toepassing van het Verdrag over de Rechten van het Kind. Het rapport bundelt de bijdragen van de verschillende Belgische overheden.

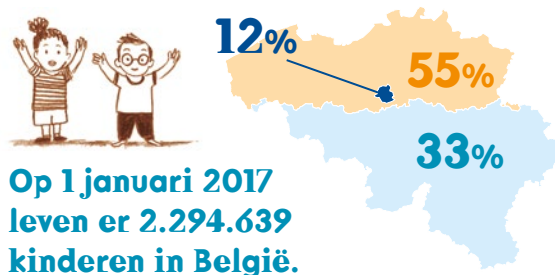
Dit alternatief rapport vertolkt de stem van de NGO's die in België waken over de naleving en toepassing van het Verdrag. Het rapport werd gerealiseerd door de Coordination des ONG pour les droits de l'enfant (14 NGO's) aan Franstalige zijde en de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen (27 NGO's) met inbreng van andere middenveldorganisaties.

Er werd voor gekozen om een vrij ruim aantal thema's te behandelen, omdat er binnen al die thema's belangrijke hiaten vallen in de naleving van de kinderrechten, die niet altijd voldoende aandacht krijgen in het overheidsrapport.

De beperking van het aantal pagina's maakt een genuanceerd verslag over alle thema's onmogelijk. Elke aanbeveling bundelt de dringendste noden.

Daarnaast vragen de NGO's bijzondere aandacht voor:

- De universaliteit van Kinderrechten. Heel wat kinderen blijven onzichtbaar in onderzoek, beleid en cijfergegevens: kinderen in armoede, kinderen van migranten en vluchtelingen, kinderen met

een handicap, zieke kinderen, kinderen in gesloten of open instellingen, staatloze kinderen... Hun onzichtbaarheid maakt hen kwetsbaar want politiek verwaarloosbaar.

- Armoede. België kent een structureel armoedeprobleem: 14,9% van de mensen moet het stellen met een inkomen onder de armoedegrens. Voor kinderen is de situatie nog zorgwekkender: 17,4% van de 0-15-jarigen en 19,5% van de 16-24 jarigen leeft in armoede. In Brussel loopt dat percentage op tot 40%.
- Asiel en migratie. In 2016 vroegen 4.960 kinderen asiel aan in België, waarvan 1.076 NBMV. Sinds juli 2017 noteren we opnieuw een stijging van het aantal asielaanvragen. Het gaat vooral om gezinnen en niet-begeleide minderjarigen (NBMV). Bijna de helft van de NBMV vraagt geen asiel en velen riskeren te verdwijnen in mensenhandel of prostitutie.
- Geweld. In 2014 werden in België 13.000 gevallen van kindermishandeling geregistreerd, een stijging van 12% tussen 2010 en 2015.
- Onderwijs. De verschillen in de onderwijsprestaties tussen leerlingen met een verschillende sociaaleconomische situatie blijven zorgwekkend.
- De situatie in Brussel. Het aantal gezinnen dat er in armoede leeft, is procentueel dubbel zo hoog als in Wallonië en drie maal zo hoog als in Vlaanderen. De schoolse achterstand en ongekwalificeerde uitstroom is er beduidend hoger. Ook de huisvesting is problematisch: 44.000 gezinnen wachten op een sociale huurwoning en een aanzienlijk aantal kinderen is er dakloos of op de vlucht, al dan niet begeleid.

De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen en la Coordination des ONG pour les droits de l'enfant vragen het VN-Comité met klem om de Belgische overheid aan te manen hier meer aandacht aan te besteden.

We signaleren ook de toenemende beleidsversnippering in België. Die evolutie bemoeilijkt het garanderen en implementeren van de principes en bepalingen van het Kinderrechtenkader: elk Gewest, elke Gemeenschap en in toenemende mate zelfs elke stad of gemeente voert een eigen beleid, kent zelf rechten toe voor de burgers op het eigen gebied en verzamelt ook zelf gegevens. De groeiende onderlinge verschillen bedreigen het gelijkheidsbeginsel en de rechtszekerheid. De hogere overheden dienen erop toe te zien dat de Kinderrechten op alle beleidsniveaus worden gewaarborgd.

We hopen met dit alternatief rapport de nodige aanvullende gegevens en aanbevelingen te leveren voor de aanvullende vragen en de slotbeschouwingen van het VN-Comité aan ons land.

1. Algemene maatregelen

Het vrijwaren van kinderrechten is een transversale opdracht in alle beleidsdomeinen en voor alle beleidsniveaus. Het overheidsrapport somt een groot aantal beleids- en actieplannen op, maar dat betekent niet dat het belang van het kind centraal staat in de wetgeving of het beleid in België.

1.1 Wetgeving, coördinatie en planning

[VRK art. 4 ; C.O. 8, 12, 14, 16, 85.

De NGO's onderstrepen het gebrek aan coördinatie in het kinderrechtenbeleid. Zo is er op het federaal niveau nog altijd geen coördinerend minister van kinderrechten. Gezien de Belgische staatsstructuur en de versnippering van de relevante bevoegdheden is die functie wel noodzakelijk.

De Nationale Commissie voor de rechten van het Kind (NCRK), opgericht in 2007 onder meer op aandringen van het VN-Comité, brengt de institutionele en niet-institutionele kinderrechtenactoren samen op het federale niveau. Zij beschikt echter niet over politieke macht. In de schoot van de commissie bestaat een adviesorgaan met verschillende actoren waaronder de Kinderrechtencoalities. Dit orgaan formuleerde verscheidene adviezen: over de situatie van kinderen in migratie (2015) of over kinderrechtenindicatoren (2016). Maar die worden door het beleid slechts in beperkte mate gevolgd.

Op het niveau van de Franse Gemeenschap wordt de coördinatie van het kinderrechtenbeleid sinds 2013 officieel opgenomen door de minister-president van de overeenkomstige regering. De NGO's zijn tevreden met die evolutie. Zij merken echter op dat de minister-president zich maar zelden opstelt als coördinerend minister van kinderrechten.

De actieplannen van de Franse Gemeenschap richten zich zowel op Wallonië als op Franstalig Brussel. Ze beogen een versterkte toepassing van het Kinderrechtenverdrag op beleidsniveau. Maar tot structurele maatregelen om de kinderrechten te integreren in het algemeen beleid kwam het niet. De actieplannen hebben slechts betrekking op een deel van de beleidsdoelstellingen. De meeste plannen volgen een projectlogica, zijn weinig concreet en niet resultaatgericht. Hoewel ambitieus in theorie, staan de actieplannen vaak ver van de realiteit van de meest kwetsbare kinderen.

Ook in Vlaanderen garandeert het jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan geen integraal kinderrechtenbeleid. Het plan is niet bindend opgenomen in het Vlaams regeerakkoord met middelen die de uitvoering mogelijk maken en afdwingen bij andere vakministers. De Vlaamse Minister van Jeugd is alleen bevoegd voor het jeugdbeleid op het Vlaamse beleidsniveau, dat zich vooral richt op de vrije tijd. Cruciale beleidsdomeinen als fiscaliteit of sociaal beleid zijn federale materie en vallen buiten de Vlaamse bevoegdheden. Andere beleidsdomeinen zoals lokaal jeugd- of cultuurbeleid zijn dan weer exclusief toegewezen aan de lokale besturen en vallen dus ook buiten de bevoegdheden van de Vlaamse regering.

Vlaanderen versterkte in de jongste jaren de autonomie van steden en gemeenten en oormerkt niet langer de Vlaamse subsidies aan de lokale besturen. De deregulering die hiermee gepaard gaat, bedreigt de garantie op een minimaal lokaal beleid op vlak van jeugd, cultuur, integratie, flankerend onderwijs, sport of ontwikkelingssamenwerking.

De Vlaamse regelgeving onderwerpt zich aan een regulerings- en impactanalyse, waaronder een kind- en jongereneffectrapportage (JoKER) en een armoedetoets. Maar die analyses beperken zich tot een formele doorlichting en hebben weinig invloed op de totstandkoming en bijsturing van het beleid.

Sinds de Slotbeschouwingen van 2010, werden bepaalde verdragen en protocollen inzake mensenrechten, die België wel ondertekende, nog niet geratificeerd. Het gaat met name over:

- Het VN-verdrag tegen gedwongen verdwijningen (2006), ondertekend op 6 februari 2007.
- Het Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (2002), ondertekend op 24 oktober 2005.

Ondanks de aanbevelingen van het VN-Comité heeft België nog altijd het Internationaal verdrag over de bescherming van de rechten van alle migrerende arbeiders en hun familieleden (1990) niet ondertekend.

Het 3de Facultatief protocol bij het Kinderrechtenverdrag over de installatie klachtenprocedure (2011) en het Facultatief Protocol bij het internationaal verdrag betreffende economische, sociale en culturele rechten (2008) werd wel door België geratificeerd, respectievelijk in 2014 en 2011. De NGO's loven deze stap.

AANBEVELINGEN

1. Wijs de verantwoordelijkheid voor de coördinatie van de naleving en de toepassing van het Kinderrechtenverdrag toe aan de premier op federaal niveau en aan de ministers-presidenten op het niveau van gemeenschappen en gewesten, en maak hiervoor de nodige middelen vrij. Noteer daarbij de opdracht om bijzondere aandacht te ontwikkelen voor kinderen in maatschappelijk kwetsbare situaties.
2. Maak toetsingsinstrumenten als de JoKER en de armoedetoets effectief als permanente participatieve processen voor het beleid van alle overheden in België die het beleid kunnen bijsturen als ze wijzen op negatieve effecten voor het belang van het kind.

Bronnen

- CODE (2012), Evaluation de la CODE du Plan d'action 2011-2014 de la Fédération Wallonie-Bruxelles - www.lacode.be
- CODE (2014), Les droits de l'enfant ont 25 ans. Avancées et défis en Fédération Wallonie-Bruxelles.
- Kenniscentrum Kinderrechten (2012), Evaluatie van het JoKER
- KU Leuven Instituut voor de Overheid, Op de Beeck S., De Peuter, B. (2017), Eenmeting jeugdbeleid in lokale besturen, Lokaal jeugdbeleid in een nieuwe context van strategische meerjarenplanning, Onderzoek in opdracht van de Vlaamse overheid, afdeling Jeugd, Departement Cultuur, Jeugd en Media
- Van Damme, J., De Peuter, B. (2014) Lokaal jeugdbeleid in een nieuwe context van strategische meer jarenplanning. Nulmeting jeugdbeleid in lokale besturen

1.2 Gegevensverzameling

[VRK art. 4 ; C.O. 8, 22.

Statistisch cijfermateriaal blijft in België erg gefragmenteerd en dus onvolledig en moeilijk te vergelijken.

Bepaalde groepen kinderen blijven onzichtbaar in de cijfergegevens: kinderen in armoede, kinderen van migranten en vluchtelingen, staatloze kinderen, kinderen met een handicap, zieke kinderen of kinderen in gesloten instellingen (gemeenschapsinstellingen of psychiatrische centra) of open instellingen (internaten, onthaalcentra voor vluchtelingen, instellingen van de jeugdzorg, ziekenhuizen).

Ervaring leerde de NGO's dat kinderen die niet voorkomen in de statistieken geen of te weinig aandacht krijgen van het beleid en bijgevolg nog kwetsbaarder worden.

AANBEVELINGEN

1. Installeer een federaal coördinerend mechanisme voor de verzameling van gegevens over alle kinderen tussen 0 en 18 jaar met bijzondere aandacht voor maatschappelijk kwetsbare groepen. Maak in de budgetten van alle overheden zichtbaar hoeveel middelen er rechtstreeks worden besteed ter verbetering van de situatie van kinderen.
2. Organiseer een gegevensverzameling met garantie voor respect voor het privéleven van kinderen en gezinnen (anonimiteit, geheimhouding).

Bron

- CODE (2007), La collecte des données, première priorité en matière de droits de l'enfant

1.3 Child budgeting

[VRK art. 4 ; C.O. 16 (c), 20; G.C. 19 (2016)

De budgetten voor het beleid ten behoeve van kinderen en jongeren volstaan niet om een voldoende ambitieus beleid te voeren. De NGO's betreuren de afwezigheid van strategische budgetten voor de strijd tegen kinderarmoede. Ze betreuren dat men kinderrechten niet systematisch in rekening brengt bij de uitgaven voor de openbare diensten (child-budgeting).

AANBEVELINGEN

1. Budgetteer in functie van de naleving en toepassing van de kinderrechten, zeker in een context van economische crisis.
2. Maak de budgetten in functie van de naleving en toepassing van kinderrechten zichtbaar op alle beleidsniveaus.

Bronnen

- CODE (2016), Les droits de l'enfant ont le blues. Impacts de crise économique sur les droits de l'enfant
- Vinikas, B. (2017), Sur la difficile mesure de la pauvreté et les difficultés d'en parler, Le Forum Bruxelles contre les inégalités, Pauvreté n°14

1.4 Kinderrechteneducatie

[VRK art. 4, 42, 44 (6); C.O. 24, 26, 86.

De NGO's betreuren dat België sinds de Slotbeschouwingen van 2010 geen inspanningen leverde om de kinderrechteneducatie te versterken.

Verspreiding van de rapporten

Buiten het online beschikbaar maken van de documenten op de website van de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind organiseerde de Belgische overheid tot vandaag geen bijzondere acties om de rapporten of de Slotbeschouwingen van het VN-Comité bekendheid te geven.

Algemene kinderrechtencultuur

België heeft geen globaal plan om een "cultuur van kinderrechten" te bevorderen. Noch bij de kinderen, noch bij de volwassenen, al dan niet professionelen (onderwijzers, rechters, advocaten, sociaal werkers, verzorgenden...). Voor die laatste actoren is er ook geen structureel ingebedde vorming met betrekking tot kinderrechten.

Kinderrechteneducatie in het onderwijs

Hetzelfde geldt op school: de toepassing van de Kinderrechten op alle onderwijsniveaus is nog veraf. Sommige scholen hebben bijzondere aandacht voor de kinderrechten, ook in hun dagelijkse werking. Maar meestal blijft de inzet beperkt tot louter informatie-overdracht, vaak onder de vorm van "te kennen leerstof". De NGO's beschouwen

kinderrechteneducatie als een transversale, multidisciplinaire en gecoördineerde opdracht voor het onderwijs. Kinderrechten hebben hun plaats in het hele leerprogramma, tot in de zesde klas, en in de opleiding van de professionelen.

AANBEVELINGEN

1. Maak het Kinderrechtenverdrag en de Slotbeschouwingen van het VN-Comité in de drie landstalen bekend bij de publieke opinie. Maak de teksten toegankelijk voor alle kinderen. Verspreid de documenten bij de bevolking.
2. Integreer Kinderrechteneducatie in alle curricula van het basisen secundair onderwijs in een coherent, globaal en aangepast kader op een transversale en multidisciplinaire wijze.
3. Neem het inzicht in het Kinderrechtenverdrag expliciet op in de opleiding van alle beroepsprofielen die met kinderen in aanraking komen en m.n. voor leerkrachten, politiemensen, sociaal werkers, rechters, advocaten en medisch personeel.

Bronnen

- CODE (2012), Formation des enseignants: place aux droits de l'enfant !
- CODE (2012), Je suis en enfant. J'ai des droits
- Françoise, C., (2014), Le droit: une ressource pour les mineurs en difficulté, Service droits des jeunes de Bruxelles
- DEI Belgique (2014), Les droits de l'enfant expliqués aux grands
- Kinderrechtencoalitie (2014), Kinderrechteneducatie in het onderwijs, Kinderrechtenforum n°10

1.5 Ontwikkelingssamenwerking

[VRK art. 4; C.O. 30.

Elk jaar opnieuw geeft België minder uit aan ontwikkelingshulp. Toch steeg in 2015 het budget voor ontwikkelingshulp van 0,42% van het BNI tot 0,49% in 2016. Het Europees gemiddelde bedraagt 0,47%. In werkelijkheid gaat het hier om stijgende uitgaven voor de kosten van de migratie naar België, met inbegrip van de repatriëringskosten. Voor 2017 verwacht men een nieuwe daling als gevolg van budgettaire besparingen.

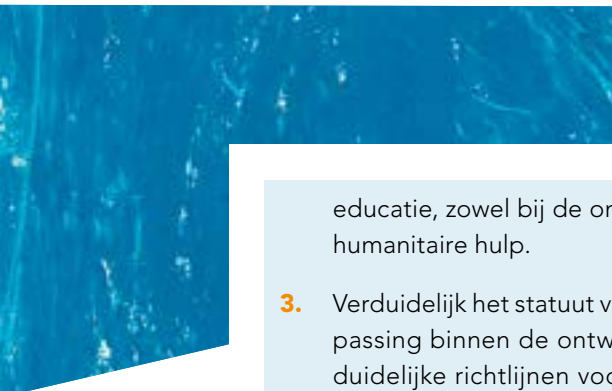
De NGO's betreuren dat de overheid educatie in brede zin (ontwikkeling van het jonge kind, onderwijs...) en kinderrechten (met inbegrip van rechteneducatie) niet als expliciet aandachtspunt opneemt bij de ontwikkelingssamenwerking.

Het is in het bijzonder nodig om de gendergelijkheid te versterken: vanaf een jonge leeftijd aan de slag gaan met zowel jongens als meisjes leidt tot betere en duurzamer resultaten.

AANBEVELINGEN

1. Respecteer de verplichting om 0,7% van het BNI te spenderen aan ontwikkelingssamenwerking. Verdeel de uitgaven op een adequate manier. Tel de kwijtschelding van schulden, het onthaal van vluchtelingen en de hulp aan buitenlandse studenten niet langer mee als uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking.
2. Versterk en operationaliseer een aanpak van ontwikkelingssamenwerking gebaseerd op de mensenrechten (wat de kinderrechten impliceert) conform de wet op de ontwikkelingssamenwerking van 2013. Besteed meer belang aan (kinderrechten)

educatie, zowel bij de ontwikkelingssamenwerking als bij de humanitaire hulp.

3. Verduidelijk het statuut van de prioritaire thema's en hun toepassing binnen de ontwikkelingssamenwerking. Formuleer duidelijke richtlijnen voor dossierbeheerders, attachés van de ontwikkelingssamenwerking, diplomaten en controle- en evaluatie instrumenten.

Bronnen

- Bureau fédéral du Plan (2016) Progrès vers les objectifs de développement durable de l'ONU, Bilan 2016, Working paper.
- CNCD-11.11.11 (2017), Rapport sur l'aide belge au développement. Priorité à la mobilisation du secteur privé
- CODE (2013), Droits de l'enfant dans la coopération: que dit la nouvelle loi?

2. Hoger belang van het kind en non-discriminatie

2.1 Hoger belang van het kind

[VRK art. 3; C.O. 34; G.C. 14(2013).

Ondanks de toevoeging in 2008 van alinea 4 aan het artikel 22bis van de Belgische Grondwet die bepaalt dat het belang van het kind de eerste overweging is bij elke beslissing die het kind aanbelangt, houdt men hier nog altijd veel te weinig rekening mee.

Ten eerste: er zijn lacunes in de teksten of ze omschrijven het belang van het kind op een algemene en abstracte manier. Dat maakt een concreet onderzoek van het belang van het kind onmogelijk.

Ten tweede: ondanks de aanbevelingen van Algemeen Commentaar n° 14 weigeren de Belgische hogere gerechtshoven een directe werking te erkennen van het artikel 3.1 van het Verdrag en van het artikel 22bis van de Grondwet. Sommige rechters doen dit wel, maar deze enkelen kunnen de tekortkomingen van de Belgische staat in dit opzicht niet teniet doen.

In 2013 stelde het VN-Comité bovendien dat het “belang van het kind” ook een materieel kinderrecht is: het kind heeft er recht op dat zijn belang een eerste overweging vormt bij beslissingen die het kind vatten. Om van dit recht gebruik te kunnen maken, moet het kind zicht hebben op de elementen die de beslisser in overweging nam bij de inschatting van zijn belang. Er is nood aan transparante procedurele richtlijnen ter ondersteuning van rechters en bestuurlijke autoriteiten die beslissingen moeten nemen.

AANBEVELINGEN

1. Integreer het hoger belang van het kind in alle wetgeving, reglementering en procedures die kinderen aanbelangen. Stel een concrete controle in van dit belang en geef het prioriteit in de afweging van de belangen.
2. Ken een directe werking toe aan artikel 3.1 van het Verdrag en aan het artikel 22bis, alinea 4 van de Grondwet.
3. Evalueer geregeld hoe er rekening gehouden wordt met het hoger belang van het kind bij procedures en beslissingen die het kind aanbelangen.

Bronnen

- Fierens, J., (2013), Le droit belge: l'enfant et ses multiples visages, in T. MOREAU, A. Rasson-Roland & M. Verdussen (dir.), Le droit de l'enfant au respect, Anthemis, p. 32 et s.
- Mathieu, G., Rasson, A., (2013), L'intérêt de l'enfant sur le fil. Réflexions à partir des arrêts de la Cour constitutionnelle en matière de filiation, Journal des Tribunaux n° 6525, p. 425 et s.
- Melkebeek, C. (2014) Het belang van het kind, in: Aerts, C. & Van Roy, C. (eds.) (2014) Wet en Duiding Kids-Codex, boek II, Brussel: Larcier
- Van Keirsbilck, B., (2014), Commentaire de l'arrêt de la Cour constitutionnelle sur la loi permettant l'enfermement d'enfants, Journal du droit des jeunes n°332, p. 40 et s.

2.2 Non-discriminatie

[VRK art. 2; C.O. 10, 32.

Discriminatie kan beschouwd worden als een vorm van psychisch geweld die soms gepaard gaat met fysiek geweld.

De Belgische antidiscriminatiewet strookt formeel met de internationale normering, maar op het terrein blijven verscheidene domeinen erg problematisch voor kinderen met een migratieachtergrond, kinderen in armoede en kinderen met een handicap, o.m. inzake huisvesting, onderwijs of vrijetijd (cf. hoofdstukken, 7,8 et 12).

Het VN-Comité toonde zich in 2010 bezorgd over "de aanhoudende discriminatie" van kinderen met een buitenlandse herkomst in België.

Dit rapport signaleert verscheidene vormen van discriminatie en stigmatisering (racisme...) van verschillende groepen kinderen, m.n. in het onderwijs, de publieke ruimte of bij etnische profilering.

Het VN-Comité verzocht België al herhaaldelijk om de interpretatieve verklaring bij artikel 2 van het VRK in te trekken. Maar België besliste om dat niet te doen omdat de staat van oordeel is dat de verklaring niet ingaat tegen artikel 2 en vindt "het maken van een onderscheid tussen burgers met de Belgische nationaliteit en vreemdelingen niet discriminerend als ze gebaseerd is op objectieve en redelijke criteria die gehanteerd worden in alle democratische samenlevingen".

AANBEVELINGEN

1. Trek de Interpretatieve Verklaring bij artikel 2 van het Verdrag in.
2. Maak met de federale overheid, gemeenschappen, gewesten en lokale overheden een gezamenlijk actieplan tegen racisme en discriminatie. Stimuleer maatschappelijke actoren tot initiatieven om positieve attitudes tegenover diversiteit te versterken en mensen te sensibiliseren over de gevolgen van discriminatie.
3. Breng de impact van discriminatie en racisme op kinderen in kaart via belevings- en gerichte dataverzameling. Ondersteun de slachtoffers van discriminatie met herstelgerichte maatregelen en begeleiding bij concrete discriminatie-ervaringen.

Bronnen

- CODE (2015), Les droits de l'enfant ont 25 ans: avancées et défis en Fédération Wallonie-Bruxelles
- Homans L. (2014) Beleidsnota Armoedebestrijding 2014-2019.
- Kinderrechtencoalitie Vlaanderen (2015) Het zal wel aan mij liggen. Omgaan met de effecten van discriminatie en racisme op kinderen, Kinderrechtenforum n°10
- OCDE (2015) PISA 2015. Résultats à la loupe
- Smet, P. (2012) Kinderrechtenverdrag - Intrekking interpretatieve verklaringen. Antwoord op parlementaire vraag nr. 502 van Daniëlle Godderis-T'Jonck d.d. 18 april 2012
- Unicef Belgique (2016), Rapport annuel 2016

3. Participatie

VRK art. 12; C.O. 20 (c), 36, 38; G.C. 12 (2009)

Er valt nog een hele weg af te leggen om het artikel 12 van het Verdrag te realiseren voor alle kinderen in ons land. Kinderen vormen een derde van de Belgische bevolking en toch worden ze amper betrokken bij beslissingen die een impact hebben op hun leven. Signalen uit de dagelijkse praktijk van het onderwijs, jeugdwerk of welzijn dringen moeilijk door tot het beleid. Er is nood aan een meer dagelijks beluisteren van kinderen, zeker de kwetsbaarste groepen. Kinderen met een handicap of in een instelling, anderstalige kinderen, kinderen op de vlucht, in armoede of in conflict met de wet worden vaak niet gehoord. Op lokaal vlak worden kinderen te weinig betrokken bij beleidsbeslissingen die verder gaan dan jeugd- en vrijetijdsthema's, terwijl die wel een grote impact hebben op hun dagelijks bestaan.

3.1 Participatie in het beleid

Het lokaal beleid is zeer belangrijk voor het leven van kinderen, maar er zijn geen voorwaarden of regelgeving om kinderen hier consequent bij te betrekken. De bestaande participatiestructuren zijn niet aangepast aan hun leefwereld.

De Vlaamse overheid versterkte in 2015 in aanzienlijke mate de autonomie van de lokale besturen. Als gevolg hiervan moeten steden en gemeenten geen lokaal jeugdbeleidsplan meer opmaken of een apart budget voor jeugdbeleid voorzien, als voorwaarde om subsidies te krijgen uit het Vlaamse jeugdbudget. Een eerste onderzoek wijst uit dat de lokale jeugdraden zich nu minder betrokken voelen bij het beleid en dat de beleidsaandacht voor participatie van kinderen vermindert. De Vlaamse NGO's pleiten bovendien voor een verlaging van de wettelijke stemleeftijd naar 16 jaar.

In de Franse Gemeenschap bestaan er veel kindergemeenteraden. Ze zijn echter erg ongelijk verspreid en verschillen veel van elkaar op het vlak van samenstelling, rol en werking. Er is geen wettelijk kader, budget, voorwaarden of begeleiding voorzien.

3.2 Participatie in de jeugdhulp

In de Jeugdhulpverlening in de Franse Gemeenschap moeten kinderen vanaf 14 jaar bij een plaatsing hun toestemming geven. Maar kinderen zouden ook op jongere leeftijd in alle zaken die hen aanbelangen gehoord moeten worden: plaatsing in een pleeggezin of een instelling, de uitwerking van een zorgplan, de herziening van een plaatsing en het onderhouden van contact met het gezin van oorsprong. Dat is nu niet het geval.

De filosofie van het decreet op de jeugdhulpverlening in de Franse Gemeenschap, dat ook de kwesties rond de documenten regelt, respecteert de rechten van het kind en zijn ouders. Maar er is een groot verschil tussen de wetgeving en de praktijken die we soms zien op het terrein. Gezinnen, armoedeverenigingen en professionelen uit de sector signaleren (in sommige gevallen) een gebrek aan transparantie en aan overdracht van documenten, met kwalijke gevolgen voor de rechten van de ouders en bijgevolg van het kind. Gezinnen geven aan dat ze niet alle stukken van het dossier kennen en problemen ervaren bij de inzage ervan. Het is niet altijd duidelijk over welke rechten ze beschikken. Vaak moeten ze stukken schriftelijk aanvragen of betalen voor kopieën.

Gezinnen betreuren dat er niet altijd rekening gehouden wordt met hun benadering bij de opmaak van het dossier van hun kind. Dossiers zijn niet altijd opgemaakt in voor niet-juristen verstaanbare taal. Ouders begrijpen niet altijd wat er beslist wordt en waarom.

Hoewel de wetgeving in Vlaanderen verschillend is, zien we ook hier gelijkaardige problemen. Het nieuwe Vlaamse decreet Integrale Jeugdhulp (2014) schuift participatie naar voren als heel belangrijk. Maar het nieuwe digitale aanmeldingssysteem zorgt voor afstandelijkheid, bureaucratie en bijkomende administratie. Beslissingen over kinderen gebeuren via veel tussenstappen, zonder overleg met de kinderen zelf. Participatie gebeurt dan via allerlei adviesorganen. Die zijn dan weer zo formeel en technisch dat het voor kinderen zeer moeilijk is om hun stem te laten horen. Bovendien moet participatie over méér gaan dan het eigen hulptraject, kinderen moeten ook structureel betrokken worden bij het jeugdhulpbeleid.

3.3 Participatie op school

Verscheidene studies gaven in de jongste jaren aan dat kinderen zich niet gehoord voelen op school. De NGO's betreuren het uitblijven van een specifieke kinderrechteneducatie. Er is geen transversale en interdisciplinaire "cultuur" van kinderrechten, behalve soms in scholen met een alternatieve pedagogie die de kinderen centraal stelt in het pedagogisch proces.

Sinds 2004 kent Vlaanderen een decreet dat de regels schetst rond participatie op school. Het decreet is echter onvoldoende bekend bij leerlingen en directies. Vaak wordt participatie beperkt tot de leerlingenraad en tot bepaalde thema's zoals het schoolreglement of conflictsituaties.

3.4 Participatie in justitie

De Belgische wetgeving voorziet dat kinderen vanaf 12 jaar het recht hebben om gehoord te worden in bepaalde burgerlijke en beschermingsprocedures die hen aanbelangen (zie hoofdstuk 13). Ze moeten ook hun toestemming geven bij een erkenning of bij adoptie. Als ze jonger zijn dan 12 jaar kunnen ze enkel gehoord worden op hun verzoek, op verzoek van de ouders, van het parket of op initiatief van de rechter. De NGO's betreuren dat een rechter kan weigeren om een kind opnieuw te horen als het al gehoord is tijdens de procedure, ook al was dat bij een andere rechtbank. De NGO's betreuren ook dat kinderen niet het recht hebben om gehoord te worden in alle zaken die hen aanbelangen. De NGO's benadrukken de noodzaak van permanente vorming voor jeugdrechters en het gebrek aan aangepaste lokalen voor kinderen.

Kinderen moeten bijstand krijgen van jeugdadvocaten, gespecialiseerd in jeugdrecht, goed bekend met de jeugdhulpverlening en gevormd in de communicatie met kinderen. Een wetsvoorstel van 2002 hierover is nog steeds niet gestemd en de inschakeling van jeugdadvocaten wordt niet in alle juridische arrondissementen toegepast. De NGO's stellen de praktijken van bepaalde advocaten aan de kaak die – door tijdsgebrek of geringe betrokkenheid – op de zitting aankomen zonder de jongere te kennen en hun dossiers op een gestandaardiseerde manier behandelen.

Omwille van budgettaire beperkingen moeten rechtbanken sneller werken met weinig middelen. Hierdoor krijgen rechtzoekenden minder tijd om gehoord te worden. Echte participatie van kinderen in een gerechtelijke beslissing komt maar zelden voor.

3.5 Participatie in gezondheidszorg

Patiëntenrechten van kinderen worden uitgeoefend door de ouders of de voogd die het gezag over de kinderen uitoefenen, tenzij de zorgverlener oordeelt dat de patiënt matuur genoeg is om betrokken te worden. Afhankelijk van zijn leeftijd en maturiteit kan het kind zijn rechten uitoefenen o.m. bij orgaandonatie of euthanasie. Maar de paternalistische houding in de gezondheidszorg bemoeilijkt de participatie en betrokkenheid van zowel kinderen als hun ouders.

Ondanks de vooruitgang op wettelijk vlak is de praktijk in psychiatrische en pediatrie ziekenhuizen nog erg uiteenlopend. Kinderen worden nog onvoldoende geïnformeerd over hun recht op participatie bij beslissingen die hen aanbelangen. Er is nood aan een aanpak gebaseerd op de kinderrechten. Dat houdt in dat er gezorgd wordt voor een kindvriendelijk kader, aangepaste informatie, de aanwezigheid van vertrouwenspersonen en pijnstillende middelen ook voor kinderen bij hun levenseinde.

3.6 Participatie in migratie

Het recht op participatie van kinderen in migratie o.a. het recht op toegankelijke informatie, op gehoord te worden en op toegang tot klachtenprocedures moet verzekerd worden in alle procedures en besluitvormingsprocessen, vanaf de aankomst in België. Dat is nog niet het geval.

3.7 Participatie in het rapportageproces

In het project *What Do You Think?* van UNICEF participeren de meest kwetsbare kinderen aan de rapportage. Het is belangrijk dat die kinderen gehoord worden door het VN-Comité en de Belgische beleidsmakers, ook naast dit project. De toekomst van dat project blijkt echter onzeker.

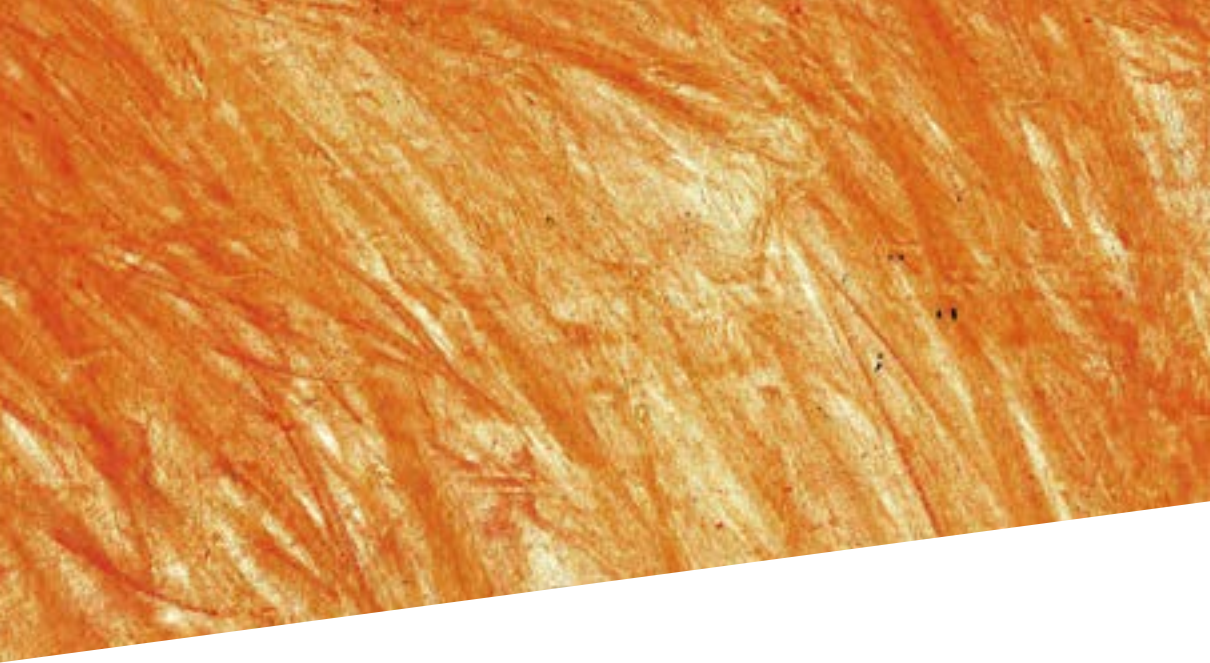
AANBEVELINGEN

1. Verzeker elk kind van inspraak en adequate informatie bij elke juridische, administratieve of medische beslissing met een impact op zijn leven. Geef bijzondere aandacht aan maatschappelijk kwetsbare kinderen, zoals kinderen in armoede, kinderen op de vlucht, kinderen met een handicap, kinderen in een instelling of ziekenhuis, of kinderen in conflict met de wet. Waak erover dat zij aangepaste informatie aangereikt krijgen.
2. Verbeter de vorming met betrekking tot kinderrechten voor alle professionelen die met kinderen in contact komen. In het bijzonder voor advocaten, magistraten, ambtenaren, sociaal werkers, medisch personeel en leerkrachten. Organiseer in alle gerechtelijke arrondissementen permanenties van pro deo advocaten voor jongeren.
3. Geef kinderen echte toegang tot justitie zonder noodzakelijke vertegenwoordiging door een ouder of voogd. Geef kinderen het recht om in rechte op te treden in het gerecht. Geef organisaties voor de bescherming van kinderen het recht om juridische actie te ondernemen. Verbreed het recht van het kind om gehoord te worden door het gerecht in alle zaken die het kind aanbelangen.
4. Creëer en stimuleer een participatieve cultuur op school en vorm leerkrachten en directies om participatief te werken. Zorg voor een sfeer van dialoog en informeel contact tussen leerlingen, ouders en leerkrachten.

5. Waak erover dat de participatiestructuren op langere termijn de participatie van alle kinderen, ook de meest kwetsbare, van het lokale tot het nationale niveau, binnen alle sectoren verzekeren.
6. Stel de beleving, ervaring en leefwereld van het kind centraal bij het ontwikkelen en het toepassen van beleid. Toon aan hoe er met het belang van kinderen rekening gehouden werd en hoe de stem van kinderen werd gehoord. Maak formele participatiestructuren kindvriendelijk en maak bij elk proces een participatieplan op dat kinderen in elke stap van het proces betreft.
7. Geef kinderen en jongeren de mogelijkheden om te participeren in het lokale beleid. De Vlaamse NGO's vragen een verlaging van de stemgerechtigde leeftijd naar 16 jaar, zodat jongeren actief mee vorm kunnen geven aan het beleid.

Bronnen

- CODE (2015), Les jeunes ont une voix! Trois initiatives pour récolter la voix des jeunes dans le cadre du Dialogue Structuré Européen
- CODE (2017), La participation des enfants ne doit pas être un vœu pieux
- Observatoire de l'Enfance de la Jeunesse et de l'Aide à la Jeunesse (2014), La participation des enfants aux décisions publiques. Pourquoi et comment impliquer les enfants?
- Op de Beeck, S. & De Peuter, B. (2017) Eenmeting jeugdbeleid in lokale besturen. Lokaal jeugdbeleid in een nieuwe context van strategische meerjarenplanning, KU Leuven & Vlaamse overheid, departement CJSM, Brussel.
- Unicef (2010, 2014, 2017), What Do You Think?, Consultations en matière de pauvreté, éducation et migration
- Vlaamse Jeugdraad (2016), advies 1608, Stemrecht voor zestien- en zeventienjarigen
- Vlaamse Scholierenkoepel (2014), Dossier leerlingenparticipatie, Niet over ons maar met ons praten
- Vlaams Parlement (2015), 357 (2014-2015) nr. 1, Ontwerp van decreet tot wijziging van diverse decreten houdende de subsidiëring aan de lokale besturen en tot wijziging van het decreet van 5 juli 2002 tot vaststelling van de regels inzake de dotatie en de verdeling van het Vlaams Gemeentefonds

4. Vrijheid van mening en van godsdienst

VRK art. 2, 13, 14, 29, 30; C.O. 32.

Kinderen vinden het recht op het eigen geloof en het recht op veiligheid belangrijk. Ze hebben vaak het gevoel dat zichzelf of andere mensen wegens hun geloof (meer dan afkomst) niet welkom zijn op school, op straat of op het openbaar vervoer. Velen ervaren zelf discriminatie omwille van hun afkomst of geloof.

Omwille van de "neutraliteit" verbieden lokale overheden en andere werkgevers hun werknemers het dragen van religieuze kenmerken. Ook scholen hanteren dat verbod om vooral het dragen van een hoofddoek te bannen. Veel kinderen ervaren dit als vernederend en discriminerend. Voor meisjes bemoeilijkt het verbod hun school- of studiekeuze, en ook een studentenjob of zelfs vrijwillig engagement.. De toename van de islamofobie sinds de aanslagen in West-Europa zet de vrijheid van godsdienst onder druk. Dat stigmatiseert kinderen en vergroot het gevoel van discriminatie.

Leren omgaan met levensbeschouwelijke diversiteit is een uitdaging voor het onderwijs. Een verbod op levensbeschouwelijke tekenen op school is een inbreuk op de kinderrechten. Ook de Raad van State verwerpt het algemeen verbod als een inbreuk op de vrijheid van godsdienst.

AANBEVELINGEN

1. Ondersteun en bevorder de gelijke behandeling van alle kinderen van elke religie.
2. Respecteer het recht van kinderen om hun levensbeschouwing te uiten op school, in de familie en in de publieke ruimte.
3. Stel altijd het aanzetten tot geweld, discriminatie en haat publiek aan de kaak.

4. Neem inzichten, vaardigheden en attitudes met betrekking tot non-discriminatie en het omgaan met diversiteit op in de beroepsprofielen van politie, leerkrachten en andere functies die gezag uitoefenen of in aanraking komen met kinderen.

Bronnen

- CODE (2007), Le port du voile à l'école
- Kinderrechtencoalitie (2015) Levensbeschouwelijke tekenen bij leerlingen in het onderwijs, Position paper.
- Kinderrechtencoalitie (2015) Het zal wel aan mij liggen. Omgaan met de effecten van discriminatie en racisme op kinderen.
- Unia (2016), Les signes d'appartenance convictionnelle: état des lieux et pistes de travail

5. Geweld

[VRK art. 19; C.O. 43; G.C. 13 (2011)

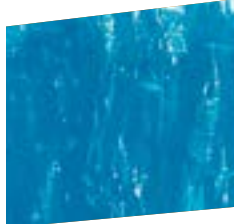

5.1 Familiaal geweld

[VRK art. 19; C.O. 42, 43, 49.

De omvang van kindermishandeling in België is onvoldoende bekend, onder meer omdat de registratie van feiten bij de jeugdhulpverlening, de jeugdbescherming en/of de parketten niet op een uniforme manier gebeurt. In de Franse Gemeenschap gebeurt de registratie door de teams van SOS Enfants, voor de Vlaamse Gemeenschap door Kind & Gezin.

In de Franse Gemeenschap signaleerden professionele en niet-professionele getuigen in 2016 samen 5.167 gevallen van kindermishandeling. De grote meerderheid van de meldingen gingen over intra-familiale mishandeling. Het vaakst zien we multidimensionale problemen: de meeste kinderen zijn het slachtoffer van meerdere vormen van geweld. Volgens de jongste gegevens van SOS Enfants komt de blootstelling aan echtelijk geweld met 26 procent van de gevallen het meeste voor. Het gaat hier om een wijdverspreid fenomeen met een ingrijpende impact op kinderen. Daarna volgen zware verwaarlozing (21 procent), seksuele mishandeling (19 procent), psychologisch geweld (18 procent), lichamelijk geweld (12 procent) en institutioneel geweld (4 procent). De cijfers onderschatten de realiteit: ze betreffen immers alleen de effectief gesignaleerde incidenten, terwijl familieleden, professionelen of burens vele gevallen detecteren zonder die formeel te signaleren. Slechts 2 tot 3 procent van de signalen zijn afkomstig van huisartsen.

Meisjes zijn vaker het slachtoffer dan jongens. De grootste groep bestaat uit kinderen tussen 6 en 8 jaar. Kinderen jonger dan drie jaar vormen een zeer kwetsbare groep: aangezien ze nog geen school lopen, blijft mishandeling gemakkelijker onopgemerkt. Steeds vaker is het nodig om op te treden ten behoeve van meerdere kinderen van hetzelfde gezin.

In Vlaanderen centraliseert Kind & Gezin alle meldingen over (vermoedens van) kindermishandeling die bij diverse organisaties binnenlopen. De Vertrouwenscentra Kindermishandeling spelen hierbij een centrale rol: zij registreren meldingen van burgers en professionelen. In 2016 werden 9.133 kinderen gemeld bij de vertrouwenscentra kindermishandeling (een stijging van 5,2 procent tegenover 2015). Van de gemelde kinderen is 14,2 procent jonger dan drie jaar. De meest voorkomende klachten zijn lichamelijke mishandeling of verwaarlozing (28,6 procent), emotionele mishandeling of verwaarlozing (29,9 procent) en seksueel misbruik (14,9 procent).

Met betrekking tot preventie en melding maken de Franstalige NGO's zich zorgen over het gegeven dat professionelen over het algemeen weinig op de hoogte zijn van de bestaande netwerken, het wettelijke kader over beroepsgeheim en de wijze van signaleren. Zij stellen ook een tekort aan vorming vast. Dat is een grote uitdaging voor de gespecialiseerde diensten die kampen met een hoge werkdruk en een tekort aan personeel.

In Vlaanderen is het werkveld beter bekend met de werking van de Vertrouwenscentra Kindermishandeling waardoor er ook meer meldingen zijn.

De professionelen betreuren een gebrek aan opvangplaatsen voor kinderen die het slachtoffer zijn maar ook voor de gezinnen (zie het punt over plaatsing).

AANBEVELINGEN

1. Organiseer geregeld preventiecampagnes rond mishandeling naar de brede publieke opinie en in het bijzonder naar ouders en alle professionelen die in contact komen met kinderen. Pleit voor verhoogde waakzaamheid en een betere geweldloze communicatie.
2. Versterk de eerstelijnsdiensten met een goede opleiding en financiering om de tijdige melding van elke vorm van geweld op kinderen en een juiste hulpverlening inclusief gezinsbegeleiding mogelijk te maken.
3. Vorm professionelen zoals leerkrachten, artsen en sociaal werkers om ze waakzaam te maken voor situaties van mishandeling, al dan niet aangegeven door het kind zelf.
4. Organiseer een gestandaardiseerde en anonieme gegevensverzameling met betrekking tot kindermishandeling.

Bronnen

- Centre fédéral d'expertise des soins de santé, "Comment améliorer la détection de la maltraitance infantile ?", KCE Report 269Bs, 2016.
- CODE (2013). Enfants victimes de violence conjugale.
- Fédération Wallonie-Bruxelles (2013). Un enfant exposé aux violences conjugales est un enfant maltraité. Sur www.egalite.cfwb.be
- Fédération Wallonie-Bruxelles (2017), La Fédération Wallonie-Bruxelles en chiffres. Année 2017
- Fonds Houtman (2017), Les enfants témoins mais aussi victims des violences conjugales, Les Cahiers du Fonds Houtman n°23
- Kind & Gezin (2016) Jaarboek Kind in Vlaanderen
- ONE (2017), Maltraitements sur enfants: 2053 cas diagnostiqués par les équipes SOS enfants en 2016, communiqué de presse 12 octobre 2017

5.2 Lijfstraffen

[VRK art. 19, 28 (2), 37; C.O. 40; G.C. 8 (2006).

België heeft nog altijd geen expliciet verbod uitgevaardigd op lijfstraffen van kinderen. Op 4 april 2016 werd een wetsvoorstel ingediend maar dat wacht nog altijd op goedkeuring. Hoewel uitzonderlijk roepen sommige rechtbanken nog altijd het recht van de ouders op een “educatieve tik” in. Zo sprak de correctionele rechtbank van Nijvel zich twee keer in die zin uit, namelijk op 13 januari 2011 en op 14 maart 2013. Ouders werden vrijgesproken bij een klacht over slagen en verwondingen van hun minderjarige kinderen, ook al hadden ze bekend en maakte het dossier gewag van bijzonder zware daden van “opvoedingsgeweld”. De twee vonnissen werden verworpen door het Hof van Beroep van Brussel. En in een arrest van 13 maart 2012 hield het Hof van Beroep van Antwerpen ook vast aan het recht op een educatieve correctie.

AANBEVELINGEN

1. Neem het verbod op lijfstraffen op in de wetgeving.
2. Stimuleer een cultuur van geweldloze opvoeding en werk met ouders rond andere manieren van conflictoplossing.
3. Organiseer informatie- en sensibiliseringscampagnes rond geweldloos opvoeden.

Bronnen

- CODE (2011), Point de vue de la CODE sur les châtements corporels.
- DEl Belgique (2015) Châtiments corporels, non ce n'est pas pour son bien!, Outil pédagogique n°3
- Salmona, M. (2014), Pourquoi interdire les punitions corporelles et les autres violences éducatives au sein de la famille est une priorité humaine et de santé publique

5.3 Gendergerelateerd geweld

[VRK art. 2, 19; C.O. 42.

Het is nog altijd bijzonder moeilijk om zicht te krijgen op de omvang van gendergerelateerd geweld bij meisjes in België: er is een tekort aan gegevens (zie hoofdstuk 1) en het beschikbare cijfermateriaal is zeer gefragmenteerd. De realiteit op het terrein wijst echter aan dat gendergeweld altijd en overal aanwezig is in vele vormen: pesten, sexistische voorstelling van de verhouding tussen man en vrouw in schoolboeken, discriminatie in de vrije tijd (zie hoofdstuk 11), slachtofferschap van tienerpooiers, mensenhandel bij kinderen, genitale verminking, huwelijksdwang bij meisjes, geweld in instellingen tegen mensen met een handicap...

Bij een bevraging van Plan International gaf drie op de vier ondervraagden aan minstens een meisje te kennen dat op straat werd nageropen of nagefloten, of werd geconfronteerd met seksueel gerelateerde opmerkingen. Ongeveer 13 procent van de meisjes geeft aan dat ze "geregeld" of "zeer geregeld" het slachtoffer zijn van ongewenste aanrakingen in de publieke ruimte, terwijl een op vier "geregeld" of "zeer geregeld" wordt nagefloten of opmerkingen over haar uiterlijk krijgt.

AANBEVELINGEN

1. Verzamel en vervolledig de cijfergegevens over gendergerelateerd geweld.
2. Luister actief naar meisjes zodat hun omgeving, gemeente, stad of school kan aangepast worden aan hun specifieke noden met betrekking tot onderwijs, inrichting van de publieke ruimte, openbaar vervoer, sanitaire voorzieningen of veiligheid, om te komen tot een meer respectvolle samenleving.

Bronnen

- CEMEA (2013), Pour une éducation à l'égalité des genres: Les manuels scolaires et les stéréotypes sexués: où en est-on en 2012". Etude exploratoire
- Chevalier, C. (2017), Quelle protection pour les filles et les femmes auant subi une mutilation génitale féminine ou exposées à cette violence de genre?, Université des femmes, n°119
- Fédération Wallonie-Bruxelles (2012), Sexes et manuels. Promouvoir l'égalité dans les manuels scolaires
- Gams, Jeu photolangage. Mutilations génitales féminines et violences basées sur le genre
- Leye, E., (2017), De realisatie van het recht op bescherming van Belgische meisjes, onderzoeksrapport in opdracht van Plan International België.
- Plan International Belgique (2016), Unlock the power of girls
- Vie féminine (2014), Une loi contre le sexisme qui concerne tous les milieux

5.4 Pesten

[VRK art. 2, 19, 24, 29; C.O. 43, 69.

Uit recent onderzoek door de UGent in opdracht van de WHO/HSBC blijkt dat ongeveer 20 procent van de Vlaamse leerlingen pestervaringen heeft. Ongeveer 34.500 Vlaamse leerlingen tussen 10 en 18 jaar of 5 procent zou elke week worden gepest. Onderzoek in de Franse Gemeenschap geeft aan dat 16 procent van de leerlingen vaak gepest wordt, 14 procent zegt vaak te pesten en 5 procent is tegelijk vaak pester en slachtoffer. In 2014 gaf bijna 15 procent van de Belgische kinderen tussen 11 en 15 jaar aan dat ze twee keer in de maand gepest werden.

Pesten grijpt diep in op het veiligheidsgevoel van kinderen: bij kinderen tussen 7 en 16 jaar heeft pesten zwaardere gevolgen dan seksueel en fysiek misbruik in de eerste acht levensjaren. Naast de menselijke kost loopt ook de maatschappelijke kost aan psychiatrische en gezondheidszorg of criminaliteitsbestrijding hoog op.

NGO's organiseren sensibiliseringsacties en er is een stijgende aandacht voor het probleem vanuit de overheid. Ondanks de campagnes en hulplijnen voor kinderen (bv 'Ecoute-Enfants' in de Franse Gemeenschap en 'Awel' in Vlaanderen) zijn er nog veel betrokken personen (slachtoffer, dader en omgeving) die niet weten waar ze terecht kunnen voor hulp en is er geen kenniscentrum dat inzichten bijeenbrengt en de verspreide acties tegen pesten ondersteunt.

Bestrijden van pesten is een belangrijke opdracht voor overheden en andere instanties bij de bescherming van kinderen tegen lichamelijk of geestelijk geweld.

AANBEVELINGEN

1. Organiseer grootschalige campagnes bij kinderen en hun ouders over pesten, de gevolgen ervan en de preventie op school. Informeer kinderen en ouders over de bestaande schoolse en buitenschoolse aanspreekpunten die kunnen helpen in geval van pesten.
2. Ontwikkel een beleid van goed samenleven op school, daarin inbegrepen de strijd tegen pesten. Vorm alle professionelen die met kinderen werken en in het bijzonder directies, leerkrachten en ander schoolpersoneel over de identificatie van pesten en het zoeken naar oplossingen om dit fenomeen het hoofd te bieden. Zowel in de basisopleiding als tijdens permanente vorming.
3. Hanteer inspecteerbare minimumnormen voor een antipest-beleid op school met structurele maatregelen als nascholing voor personeelsleden, de installatie van een aanspreekpunt, een handelingskader voor de medewerkers en participatiemogelijkheden voor leerlingen en ouders.

4. Organiseer een aanspreekpunt op het niveau van de Gemeenschappen met zowel eerste- als tweedelijns hulp waar elke betrokkene terecht kan, zowel de slachtoffers als de pesters, omstaanders, ouders, medeleerlingen, leerkrachten, directies, hulpverleners, sportclubverantwoordelijken als jeugdwerkers.
5. Installeer een kenniscentrum pesten op het niveau van de Gemeenschappen dat de actoren op het terrein versterkt door kennis te delen en inzichten uit wetenschappelijk onderzoek te operationaliseren.

Bronnen

- Awel.be
- CODE (2014), Harcèlement à l'école: Identification et pistes d'action
- Galand, B. (2017), Prévenis le harcèlement à l'école. Oui, mais comment? Presses universitaires de Louvain
- Lereya, S.T., Copeland, W.E., Costello, J.E. & Wolke, D. (2015), Adult mental health consequences of peer bullying and maltreatment in childhood: two cohorts in two countries, in The Lancet Psychiatry, Vol. 2, No. 6, pp. 524–531, avril 28.
- Service Ecoute Enfants en Fédération Wallonie-Bruxelles, www.103ecoute.be
- UNICEF (2017) Building the Future. Children and the Sustainable Development Goals in Rich Countries Innocenti Report Card 14.

5.5 Seksuele uitbuiting en mensenhandel

[VRK art. 34, 35, 36; C.O. 43, 49 et 81.

In België zijn vele slachtoffers van mensenhandel nog niet geïdentificeerd. Er bestaat nog altijd geen gecentraliseerd registratiesysteem. Ondanks de inspanningen van de Federale overheid is er geen systematische opleiding voor de eerstelijnsactoren. De opleiding is grotendeels afhankelijk van de inzet van de NGO's.

Mensenhandel voor seksuele doeleinden

In 2016 kreeg Child Focus 60 meldingen van tienerprostitutie (waarvan 37 slachtoffers van "loverboys"), maar alle actoren vrezen dat het fenomeen veel groter is. Het gegeven vraagt een structurele benadering en is niet te herleiden tot gedrag van "probleemkinderen". Dat gebeurt echter nog te vaak omdat de jeugdhulpverlening en de magistraten niet voldoende inzicht hebben in het belang van het probleem van de "loverboys".

Er is onvoldoende specialisatie, zowel bij de hulpverlening aan de slachtoffers als bij de vervolging van de daders. Het valt te betreuren dat er in Vlaanderen een gebrek is aan aangepaste opvang voor slachtoffers van "loverboys".

Dossiers van tienerpooiers moeten altijd beschouwd worden als mensenhandel. Maar de informatie over tienerpooierdossiers is versnipperd en de informatie-uitwisseling tussen politie, justitie en hulpverlening blijft beperkt.

Wijkpolitiekantoren beschikken vaak niet over de nodige uitrusting of personeel dat gevormd is voor het verhoor van kinderen die het slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting, zoals omschreven in de Europese Richtlijn tegen Seksuele Uitbuiting (2011).

Er bestaat nog te weinig informatiemateriaal dat kinderen die mogelijk het slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting informeert over hun rechten.

AANBEVELINGEN

1. Ontwikkel een volledig en coherent registratiesysteem over mensenhandel met betrouwbare statistieken.
2. Systematiseer de opleiding over kinderhandel bij eerstelijnsactoren, zoals politie, sociaal werkers, advocaten of leerkrachten. Informeer de publieke opinie over deze problematiek (op school, universiteit, etc.), ook de kinderen.
3. Geef kinderen die het slachtoffer zijn van mensenhandel een verblijfsvergunning op basis van het belang van het kind.
4. Zorg voor meer afstemming en coördinatie in het Belgisch beleid, zowel op vlak van justitie, hulpverlening (zowel voor dader als voor slachtoffer) als NGO's. Zorg voor transparantie en uitwisseling van goede praktijken, technieken, kennis en vaardigheid over dit thema.
5. Waak erover dat kinderen die (potentieel) slachtoffer zijn van kinderhandel zonder uitzondering toegang hebben tot medische verzorging, psychologische begeleiding en onderwijs. Zorg ervoor dat ze terecht kunnen in aangepaste verblijfsvoorzieningen, door o.a. een centrum voor minderjarige slachtoffers op te richten in Vlaanderen.
6. Breng de Belgische definitie van kinderprostitutie in overeenstemming met de definitie van het Facultatief Protocol bij het VRK over de inschakeling van kinderen in de kinderhandel, de prostitutie en de pornografie.
7. Pas systematisch de bepalingen toe van de Europese Richtlijn over de strijd tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen. Informeer kinderen over hun rechten en het verloop van de procedure op een kindvriendelijke manier (audiovisuele opnames, vorming van personeel...).

Seksuele uitbuiting in het buitenland

Het is vandaag onmogelijk om te weten hoeveel personen worden vervolgd wegens seksueel misbruik van kinderen in het buitenland. Hoewel België de extraterritoriale wetten (1995) moet respecteren besteedt men weinig menselijke en financiële middelen om gedegen onderzoek te voeren in het buitenland. De uitwisseling van gegevens tussen de staten blijft een probleem.

AANBEVELINGEN

1. Verbeter de uitwisseling van informatie over gerechtelijke antecedenten tussen België en het buitenland.
2. Systematiseer het gebruik van de groene nota's van Interpol op de verschillende politie-echelons.
3. Systematiseer de sensibilisering van de sectoren of organisaties die mensen naar het buitenland sturen: vrijwilligers, toerisme, politie, justitie, buitenlandse zaken... en de publieke opinie over de problematiek, de extraterritoriale wetten en de meldingsprocedures.

Child Sexual Abuse Material (CSAM of "kinderporno")

Een Europese Richtlijn verplicht lidstaten om verspreiding van CSAM via het internet te bestrijden en inhoud te verwijderen, maar België loopt vertraging op bij de toepassing ervan.

De straffen voor daders die "alleen maar gekeken" hebben zijn te licht en houden geen rekening met de realiteit achter elk beeld, namelijk werkelijk seksueel misbruik van kinderen. CSAM is het werk van internationale criminele netwerken en vraagt meer inzet, zowel van het Federaal Parket als van de Federale Politie. Burgermeldpunten kunnen fungeren als "filter" zodat de autoriteiten zich kunnen concentreren op de identificatie en de redding van slachtoffers, en de vervolging van daders. De achterstand bij de identificatie van CSAM-slachtoffers is problematisch,

zowel voor de hulpverlening aan de slachtoffers zelf als voor de opsporing van daders en andere potentiële slachtoffers.

CSAM wordt te gefragmenteerd aangepakt: actoren verschillen in visie en er is te weinig coördinatie en samenwerking. De samenwerking met NGO's en de hulpverlening loopt gebrekkig en mogelijkheden tot internationale samenwerking blijven onderbenut. De belangrijkste uitdaging bestaat in het gebrek aan kennis bij alle actoren over de leefwereld van kinderen.

AANBEVELINGEN

1. Investeer in expertise, wettelijke omkadering en internationale samenwerking in de strijd tegen seksuele uitbuiting van kinderen.
2. Maak de richtlijnen met betrekking tot het onderzoek en gerechtelijke vervolging toepasbaar voor het onderzoek van cybercriminaliteit.
3. Versterk de onderzoekscapaciteit bij zowel het Federaal Parket als de Federale Politie met een team voor de identificatie van CSAM slachtoffers, de nodige technologie en de ondersteuning van lokale teams.
4. Geef voorrang aan de identificatie van slachtoffers met het oog op de hulpverlening.

Bronnen

- Child Focus (2016), Slachtoffers van tienerpooiers in Vlaanderen
- ECPAT Belgique (2015) Lutter contre l'impunité des auteurs d'abus sexuels commis sur des enfants à l'étranger.
- ECPAT Belgique (2016) La traite des enfants en Belgique: Identification et protection des victimes
- Groupe d'experts sur la lutte contre la traite des êtres humains (GRETA) (2017) Rapport concernant la mise en œuvre de la Convention du Conseil de l'Europe sur la lutte contre la traite des êtres humains par la Belgique. Deuxième cycle d'évaluation, n°26, 16 novembre
- Stop Child Prostitution, www.jedisstop.be

5.6 Vrouwelijke genitale verminking

[VRK art. 24 § 3; C.O. 42, 63 ; G.C. 18 (2014).

Het jongste onderzoek naar vrouwelijke genitale verminking (2014) schat dat meer dan 17.000 vrouwen en meisjes in België besneden zijn of het risico lopen om besneden te worden. Dat is waarschijnlijk een onderschatting. Sinds 2000 verbiedt artikel 409 van het Belgisch strafwetboek genitale verminking van vrouwen.

Het Nationaal Actie Plan 2015-2019 herneemt met brede ondersteuning van de NGO's verscheidene maatregelen gericht tegen genitale mutilatie van vrouwen, gedwongen huwelijken en geweld gerelateerd aan eerwraak. De NGO's stellen vast dat er te weinig financiële middelen worden ingezet en dat een coherente aanpak tussen de verschillende beleidsniveaus afwezig blijft.

AANBEVELINGEN

1. Zorg voor een nationale coördinatie van het beleid tegen genitale mutilatie bij vrouwen.
2. Zet meer structurele financiële middelen in voor de ondersteuning van verenigingen die actief zijn op het terrein.
3. Investeer meer in preventie en sensibilisering van de publieke opinie en professionelen.
4. Wijs referentiepersonen aan binnen alle beroepsgroepen die in contact komen met kinderen die het risico lopen op besnijdenis of reeds besneden zijn rekening houdend met de bijzonderheid van deze vorm van geweld.
5. Ontwikkel richtlijnen voor de hulpverlening aan kinderen die het slachtoffer zijn van genitale mutilatie.

Bronnen

- Beague, M. (2016) L'intérêt de l'enfant dans le cadre des procédures protectionnelles et répressives en lien avec les mutilations génitales féminines, Bruxelles: INTACT.
- Dubourg, D., & Richard, F. (2014) Etude de prévalence des femmes excisées et des filles à risque d'excision en Belgique, Bruxelles: SPF Santé Publique.
- Leye, E. (2016) Combating female genital mutilation and other harmful practices. Comments Paper Belgium, The EU Mutual Learning Programme in Gender Equality.

5.7 Verkeersgeweld

In 2016 waren er in België 8.629 kinderen en jongeren tot 19 jaar betrokken bij een verkeersongeval. We noteren 510 zwaargewonden en 53 kinderen lieten het leven binnen de 30 dagen na een verkeersongeval.

Veel ongevallen zijn te voorkomen door aanpassing van de weginfrastructuur, de regelgeving en controle op de naleving, voertuigtechnologie, sensibilisering en educatie.

Jonge verkeersslachtoffers hebben bijzondere noden. De medische, psychosociale, financiële en andere gevolgen op het vlak van onderwijs en vrije tijd zijn ingrijpend en duren dikwijls levenslang. In veel gevallen staan betrokkenen er alleen voor.

AANBEVELINGEN

1. Zorg voor een infrastructuur die de zwakke weggebruiker beter beschermt en spoort met de verkeersperceptie van kinderen. Creëer veilige routes naar plaatsen die belangrijk zijn voor kinderen.
2. Schep meer duidelijkheid over de verdeling van de verantwoordelijkheid tussen lokale besturen en gewesten voor de weginfrastructuur. Versnel de nodige aanpassingen.

3. Steun campagnes over niet-zichtbare gevolgen van een verkeersongeval op korte en lange termijn. Heb oog voor de problematiek van jonge verkeersslachtoffers in campagnes voor veilig verkeer.
4. Voorzie een kwaliteitsvolle opvang en langere termijn zorg voor verkeersslachtoffers. Organiseer trajectbegeleiding met bijzondere aandacht voor de jonge verkeersslachtoffers.

Bronnen

- Algemene directie statistiek – Statistics Belgium (2017), «Verkeersongevallen dossier 2016».
- OMS (2015), «Dix stratégies pour la sécurité des enfants sur la route»
- www.who.int

6. Gezin

6.1 Kinderopvang en gezinsondersteuning

[VRK art. 18; C.O. 5

Kinderopvang 0-3 jaar

In de voorschoolse kinderopvang (0-3 jaar) zien we grote onderlinge verschillen tussen de gemeenschappen, maar ook tussen stedelijk en landelijk gebied in dezelfde gemeenschap.

In de Franse Gemeenschap heeft twee derde van de kinderen geen toegang tot kinderopvang: in 2016 is de dekkingsgraad 33,1 procent. In het Brussels Gewest is de dekkingsgraad van alle opvangplaatsen samen 30,94 procent. In Wallonië is dat 34,9 procent en in Vlaanderen 52,9 procent. Maar ook dat cijfer verbergt een grote ongelijkheid: vooral in de steden zijn er plaatsen te kort.

Zowel in het Noorden als in het Zuiden van het land is er een gebrek aan inclusieve opvang voor kinderen met een handicap of andere bijzondere noden. Voor een meer toegankelijke en aangepaste opvang zijn er meer mensen en middelen nodig. De opleiding van de kinderverzorgsters houdt ook te weinig rekening met de specifieke behoeften van sommige groepen kinderen.

In de Franse Gemeenschap is 23,3 procent van de kinderopvang gesubsidieerd en inkomensgerelateerd. De overige 9,8 procent opvangplaatsen hanteren tarieven die op enkele uitzonderingen na onbetaalbaar zijn voor de meeste gezinnen. In 2017 is 74% van de opvangplaatsen een plaats aan inkomens tarief. Dit wil niet zeggen dat deze opvangplaatsen voor iedereen betaalbaar zijn.

Het gebrek aan plaatsen treft vooral de meest kwetsbare groepen. De Vlaamse Gemeenschap verhoogde in 2015 de tarieven in de inkomensgerelateerde opvang voor de laagste inkomens van 1,57 naar 5,02 euro.

Dat is meer dan een verdrievoudiging. Wie in Vlaanderen of Brussel een beroep doet op Nederlandstalige inkomensgerelateerde kinderopvang moet een opvangplan maken. Het systeem houdt in dat ouders betalen voor alle gereserveerde opvang ook als ze er geen effectief gebruik van maken, al zijn er wel wat respijtdagen. Dat verhoogt aanzienlijk de drempel naar de kinderopvang voor ouders met een lager inkomen, zonder vaste baan of in opleiding. Andere drempels zijn het gebrek aan flexibiliteit, ouderbetrokkenheid of begeleiding voor de kinderen.

Er is een grote inspanning nodig om de kwaliteit van de opvang te verbeteren. Dit vooral door een kwalitatieve opleiding, zowel de basisvorming als de permanente opleiding.

Op dit moment schiet de opleiding tekort in kennis over psychosociale en pedagogische vorming, deels omdat de diplomavereisten laag zijn.

Het beleid van de jongste jaren was vooral gericht op het creëren van nieuwe opvangplaatsen zonder aanpassing van de financiering van de bestaande voorzieningen. Dat zorgt vandaag voor een kritieke situatie.

Gezinsondersteuning

Het Vlaams decreet over de organisatie van preventieve gezinsondersteuning (2014) voorziet de oprichting van lokale "huizen van het kind" die preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning en ontmoeting aanbieden aan alle gezinnen, met bijzondere aandacht voor kwetsbare gezinnen. Dat is een goede zaak, maar er zijn nog aandachtspunten. Zo is er te weinig aanbod voor gezinnen met tieners, werken de huizen nog te weinig vraaggestuurd en kan de samenwerking met andere domeinen zoals het onderwijs en de hulpverlening beter.

In de Franse Gemeenschap zijn er meer dan 150 ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders, open voor alle gezinnen, zonder therapeutisch opzet, met aandacht voor de toegankelijkheid. Het gebruik is gratis of gekoppeld aan een symbolische bijdrage. Het is jammer dat deze

sector te weinig financiële middelen krijgt, met alle gevolgen van dien voor de openingsuren en de organisatie. Dat houdt drempels in stand, vooral voor gezinnen met complexe problemen.

AANBEVELINGEN

1. Verzeker de toegang tot kwalitatieve opvang voor elk kind tussen 0 en 3 jaar, onafhankelijk van de situatie van de ouders (burgerlijke staat, werk, studies, financiële middelen...).
2. Versterk de kwaliteit van het aanbod en vooral de basisopleiding en permanente vorming van het personeel. Zorg ervoor voor dat de professionele medewerkers inzicht hebben in de realiteit van armoede en maatschappelijke diversiteit.
3. Stem alle gezinsondersteunende sectoren en beleidsniveaus op elkaar af om gezinnen te voorzien van een kwalitatieve ondersteuning op lokaal niveau.
4. Investeer op een structurele en duurzame wijze in gezinsondersteuning, met een focus op toegankelijkheid, diversiteit en betaalbaarheid.
5. Doe meer inspanningen om de meest kwetsbare kinderen opvang te bieden. Breid de inkomensgerelateerde opvang uit en verlaag de tarieven voor de laagste inkomens. Maak de kinderopvang toegankelijker voor kinderen met een handicap of een bijzondere zorgnood. Investeer in flexibele opvang voor gezinnen met onregelmatige arbeidsuren en bijzondere zorgbehoeften.
6. Organiseer ook in de Franse Gemeenschap opleidingen op bachelorniveau met een sterkere theoretische basis gericht op de professionele omkadering van de voorschoolse opvang. (In de Vlaamse Gemeenschap bestaat er al een dergelijke opleiding.)

Bronnen

- CODE (2012), Le défi démographique Bruxellois
- CODE (2014), Les lieux de rencontre enfants et parents: des lieux de socialisation ouverts à la diversité des familles
- CODE (2017), Accueil de la petite enfance, sugets de préoccupation et recommandations
- Office de la Naissance et de l'Enfance
- Cartografie van de Nederlandstalige gezinsvoorzieningen in het Brussels hoofdstedelijk gewest (2016), onderzoek door de Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek van de Universiteit Gent in opdracht van de Vlaamse Gemeenschapscommissie en bevoegd Collegelid Bianca Debaets

6.2 Jeugdhulp

[VRK art. 5, 9, 16,18, 19, 20, 25; C.O. 8, 47

De NGO's maken zich ongerust over het aantal kinderen in België in gevaar of in problemen, en vrezen dat dit aantal nog zal toenemen. Zowel in Vlaanderen, Wallonië als Brussel zijn er te weinig voorzieningen om afdoende te reageren op de noden van kinderen en hun gezinnen. Het aanbod is te beperkt en niet aangepast aan de hulpvragen: de jeugdhulpverlening kampt met capaciteitsgebrek (plaatsen en personeel), een oververtegenwoordiging van kwetsbare kinderen, moeilijkheden om de relaties te ondersteunen tussen geplaatste kinderen en hun gezinnen, gebrek aan communicatie tussen gerecht, professionelen en ouders en een tekort aan participatiekansen voor de kinderen. De gezinsondersteuning bereikt te weinig de gezinnen in armoede ook al is de nood heel hoog. Juist voor deze gezinnen kan die begeleiding van groot belang zijn.

Redenen voor tussenkomst jeugdhulp (gegevens Franse Gemeenschap)

In de Franse Gemeenschap registreert men sinds 1 januari 2010 de redenen voor de tussenkomst door de jeugdhulpverlening, elk jaar bij ongeveer 40.000 kinderen: bij 39.554 kinderen in 2010 en bij 40.371 in 2014. Daarbij worden kinderen soms weggehaald uit hun gezin omdat ze in gevaar zijn of in problemen verkeren. De motieven voor

de tussenkomsten lopen uiteen: toegenomen kwetsbaarheid, complexe familiesituaties of administratieve redenen, o.m. omdat eerstelijnsdiensten niet 24/24 uur beschikbaar zijn.

Problemen die leiden tot een tussenkomst zijn:

- De jongere zelf (41 procent).
- De ouders (persoonlijke problemen: 36 procent en problemen bij het opnemen van de ouderlijke taken: 28 procent).
- Relatieproblemen tussen volwassenen in het gezin (29 procent).
- Mishandeling (28 procent).
- Materiële of financiële problemen (12 procent): in de helft van de gevallen gaat het om een huisvestingsprobleem, zoals dakloosheid of een ongezonde of te kleine woning.

Die cijfers bevestigen wat de NGO's al lang aangeven: er is een verband tussen de sociaaleconomische status van het gezin en het risico om geconfronteerd te worden met maatregelen van de jeugdhulpverlening. De meest kwetsbare gezinnen hebben weinig toegang tot materiële middelen en informatie, ze hebben problemen met het lezen of het verstaan van geschreven teksten en ze zijn niet vertrouwd met de schoolcultuur, de jeugdhulpverlening of het gerecht. Armoede is een rechtstreekse en onrechtstreekse oorzaak van tussenkomst van de jeugdzorg en van plaatsing in het bijzonder.

Bij ongeveer de helft van de tussenkomsten is er sprake van plaatsing. Dat kinderen gescheiden worden van hun ouders omwille van hun leefsituatie is een onaanvaardbare schending van de kinderrechten.

Moeilijke toegankelijkheid

Ook in de Vlaamse Gemeenschap blijft de toegang tot de jeugdhulpverlening problematisch. Er zijn geen betrouwbare cijfers over de omvang van het probleem: in de "rechtstreeks toegankelijke hulp" is er geen betrouwbare registratie en in de "niet-rechtstreeks toegankelijke hulp" staan hulpbehoevenden soms op meerdere wachtlijsten.

Ongeveer 7.350 kinderen wachten op meer intensieve jeugdhulp. Dat cijfer blijft ongeveer constant door de jaren. Het aanbod wordt uitgebreid, o.m. voor kinderen met autisme, maar intussen groeit de vraag. Het aanbod aan rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp is beperkt. Bijgevolg escaleren de problemen en zijn kinderen uiteindelijk aangewezen op meer ingrijpende, residentiële hulp.

De overheid zet in op het voorkomen van de instroom in de “niet-rechtstreeks toegankelijke” jeugdhulp door trajecten te verkorten en kinderen aan te spreken op hun “eigen kracht”. Maar het versterken van netwerken is lang niet altijd mogelijk, zeker niet voor kwetsbare groepen.

Kinderen krijgen eerder de hulp die beschikbaar is dan de hulp die ze nodig hebben. Dat heeft een negatieve invloed op de kwaliteit en op het vertrouwen van kinderen en gezinnen in de hulpverlening.

Hoge drempels

Kinderen ervaren hoge drempels bij de hulpverlening. Zij hebben nood aan professionelen met een niet-oordelend luisterend oor die zo nodig deskundig kunnen helpen, op een vlot toegankelijke plaats waar kinderen welkom zijn zonder enige verplichting.

Veel kinderen doen een beroep op online eerstelijns hulpverlening. Zij vragen de actoren om krachten en expertise te bundelen in functie van kwaliteit en 24/7 bereikbaarheid.

Kinderen vragen ook herkenbare en beschikbare aanspreekpunten op school. Met garantie op transparantie, betrouwbaarheid en discretie. Leerlingbegeleiding mag zich niet beperken tot het ondersteunen van kinderen in hun functioneren op school: zij moet ook beschikbaar zijn voor vragen van leerlingen over hun algemeen welbevinden, ook in de vakantieperiodes en in een netwerking met het andere zorgaanbod.

Zorgbeleid op school moet ook gaan over het functioneren van de school zelf: veel kinderen duiden “problemen op school” als oorzaak van stress en niet-welbevinden.

Problematische continuïteit

Kinderen en gezinnen missen een vaste trajectbegeleider die erover waakt dat ze de nodige hulp krijgen. Op het terrein is er een consensus over de nood aan dergelijke trajectbegeleiders, maar de Vlaamse overheid houdt dit af om budgettaire redenen.

De overheid wil de lacune opvangen met vrijwillige “vertrouwenspersonen”. Maar die kunnen de professionele trajectbegeleider niet vervangen. Bovendien beschikken veel kinderen niet over een netwerk waarin ze een vertrouwenspersoon kunnen aanduiden.

De jeugdhulp voorziet bemiddeling bij conflicten en cliëntoverleg bij complexe situaties. Maar die mogelijkheden worden amper gebruikt en bovendien kunnen kinderen maar zelden participeren.

De nieuwe tendens naar deinstitutionalisering en vermaatschappelijking van de zorg mag geen besparingsverhaal zijn dat het aanbod afbouwt. Zorg moet professioneel zijn waar nodig. De overheid moet dat recht voor elk kind garanderen. Een beroep doen op de “eigen kracht” kan de bestaande hulpverlening niet vervangen. Vermaatschappelijking moet de hulpverlening dichterbij de leefwereld van kinderen brengen.

Plaatsing van kinderen in het ziekenhuis

In de Franse Gemeenschap wordt een derde van de geplaatste kinderen opgevangen in een pleeggezin en twee derde in een instelling. Het gebeurt dat kinderen bij wijze van plaatsing toevertrouwd worden aan een ziekenhuis, ook al is er geen sprake van een gezondheidsprobleem. In sommige gevallen blijven de plaatsingen in het ziekenhuizen langer duren. We beschikken alleen over de cijfers over de kinderen tussen 0 en 6 jaar. In 2014 werden in de Franse Gemeenschap 275 kinderen in

een ziekenhuis geplaatst. De duur van die plaatsingen varieert, maar 11 procent van de kinderen die in een ziekenhuis geplaatst werden, blijft er langer dan zes maand, terwijl een grondig onderzoek misschien vier weken duurt.

Professionelen zijn bezorgd over deze gang van zaken. Ziekenhuizen zijn niet geschikt om kinderen voor langere tijd op te nemen, de jongste kinderen riskeren hechtingsstoornissen, zinvolle tijdsbesteding is problematisch en er is geen voorschoolse of schoolse omkadering.

In 2016-2017 kondigde de Minister van het Kind en de Jeugdhulp verscheidene maatregelen aan zoals het herfinancieren van sommige diensten, de oprichting van nieuwe centra, de rekrutering van nieuwe noodpleeggezinnen of de inrichting van ontmoetingsruimten voor kinderen en hun ouders. Die plannen zijn lang niet allemaal uitgevoerd en bovendien volstaan ze niet.

Relatie tussen kinderen en hun gezin

In de Franse Gemeenschap ondersteunt het decreet over de jeugdhulpverlening het behoud of herstel van de gezinsbanden. In de praktijk zien we echter grote onderlinge verschillen tussen de opvangcentra en pleeggezinnen, meer bepaald in de communicatie tussen professionelen en gezinnen en in de manier waarop geplaatste kinderen en hun gezinnen elkaar kunnen ontmoeten (frequentie, plaats, aanwezigheid van derden, kosten hieraan verbonden). Volgens meerdere verenigingen die opkomen tegen armoede staat het onderhouden van de gezinsbanden vooral onder druk in pleeggezinnen begeleid door een pleegzorgdienst: veralgemeende omkadering van het bezoek en een beperking van het bezoek tot enkele uren per maand.

De Franstalige NGO's maken zich zorgen over de wet van 19 maart 2017 over het statuut van pleegouders. Die wet maakt het mogelijk dat, onder bepaalde voorwaarden, het ouderlijk gezag wordt overgedragen aan pleegouders, hetzij middels een overeenkomst, hetzij bij

gebrek aan akkoord, na één jaar plaatsing middels een verzoek aan de familierechtbank.

De NGO's herinneren eraan dat plaatsing bedoeld is als een tijdelijke maatregel in laatste instantie, met als doel een terugkeer naar het eigen gezin. Zij vinden het belangrijk om ouders te blijven betrekken bij de beslissingen die hun kinderen aanbelangen en het ouderlijk gezag te blijven respecteren. Delen van dat gezag overdragen aan pleegouders vinden zij bijgevolg ongepast en onwenselijk.

AANBEVELINGEN

Voor de Franse Gemeenschap

1. Trek het onderdeel van de wet van 19 maart 2017 in dat toelaat om in geval van plaatsing het ouderlijk gezag te delegeren naar een pleeggezin zonder instemming van de ouders, alleen omdat er een bepaalde periode verstreken is. Steun en informeer ouders bij de uitoefening van het ouderlijk gezag bij plaatsing van hun kinderen in een pleeggezin.
2. Evalueer en harmoniseer het beleid en de praktijk van de jeugdhulpverlening in al zijn aspecten, zoals gezinsondersteuning, de relatie tussen kind en gezin, en de transparantie van de dossiers.
3. Bouw de preventieve gezinsondersteuning verder uit en investeer in het gezinsleven met doeltreffende ondersteuning die aansluit bij de competenties en de verwachtingen van ouders en kinderen.
4. Verhoog de kennis van professionelen over discriminatie en miskenning van rechten van kinderen en hun gezinnen.
5. Maak een 24/7 permanentiesysteem binnen de jeugdhulpverlening mogelijk om zoveel mogelijk gerechtelijk optreden te vermijden.

6. Creëer een kindvriendelijk instrument met alle informatie over het hulpverleningstraject van geplaatste kinderen. Dit instrument (al dan niet in dossiervorm) 'volgt' het kind en voorziet het van informatie aangepast aan zijn leeftijd en behoeften, met de nodige begeleiding.
7. Verbeter de motivering van de beslissing om over te gaan tot plaatsing. Om tot een echte participatie te komen van alle betrokkenen is er nood aan doordachte communicatie met de gezinnen en een echte transparantie van de dossiers zodat de ouders begrijpen welke beslissingen en evoluties er van hen verwacht worden.

Voor de Vlaamse Gemeenschap

1. Maak hulpverlening toegankelijk en betaalbaar voor elk kind. Voorzie meer middelen voor zowel rechtstreeks als onrechtstreeks toegankelijke jeugdhulp. Voorzie een duidelijk, herkenbaar en aanwezig aanspreekpunt op elke school. Garandeer en expliciteer transparantie, betrouwbaarheid en discretie naar elke leerling.
2. Maak de telefonische en online hulpverlening beter toegankelijk door te investeren in voldoende mensen. Bundel de kracht en expertise van de actoren.
3. Zet in op de uitbreiding van het aantal pleeggezinnen en zorg voor goede begeleiding.
4. Maak het mogelijk om trajectbegeleiders aan te stellen voor kinderen en ouders in de jeugdhulpverlening. Voorzie voldoende middelen voor zorgnetwerken om beter aan de vraag tegemoet te kunnen komen.
5. Maak bij conflicten of complexe situaties de mogelijkheid tot bemiddeling en cliëntoverleg ruimer bekend, zowel bij hulpverleners als bij kinderen en ouders. Waak over de daadwerkelijke participatie van de kinderen.

6. Respecteer cliëntparticipatie zoals voorzien in het decreet rechtspositie minderjarige. Leid toekomstige hulpverleners op in de nodige inzichten, attitudes en vaardigheden gericht op participatie van kinderen.

Bronnen

- Agentschap Jongerenwelzijn (2016) Jaarverslag Jeugdhulp 2016
- Agora, La transparence et la transmission des écrits. Actes de la journée de réflexion et de dialogue organisée le 29 novembre 2011, www.armoedebestrijding.be
- Cachet vzw (2013) Visietekst cliëntparticipatie.
- Chambeau, M. (2011), Pour une glasnost dans l'aide à la jeunesse. La communication des écrits aux familles'. Liège: Edition Jeunesse & Droit
- CODE (2013), La pauvreté: un motif de placement en Fédération Wallonie-Bruxelles
- CODE (2015), Les écrits de l'aide à la jeunesse sont-ils respectueux des droits de l'enfant et des familles?
- CODE (2016) Position de la CODE sur la proposition de loi relative à l'instauration d'un statut pour les accueillants familiaux.
- CODE (2016) Enfants placés à l'hôpital par l'Aide à la jeunesse en Fédération Wallonie-Bruxelles. Et les droits de l'enfant dans tout ça ?
- Crevits, H (2016), Nota van de Vlaamse Regering ingediend door viceminister-president Hilde Crevits over krijtlijnen voor een hervorming van de leerlingenbegeleiding in Vlaanderen, 665 (2015-2016) – Nr. 1 Vlaams Parlement, 427 (2014-2015) nr. 1, Voorstel van resolutie houdende aanbevelingen voor een verbeterde organisatie en werking van integrale jeugdhulp
- Fédération Wallonie-Bruxelles (2017), La Fédération Wallonie-Bruxelles en chiffres. Année 2017
- Kinderrechtswinkels (2006), Werkmap aan de slag met het decreet rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp
- Vandeurzen, J. (2015), Actieplan Jeugdhulp. De kracht van de jeugd naar 2020
- Vlaamse Jeugdraad (2017), Advies 1706 Psychisch Welzijn.
- Zorginspectie (2010) Werk maken van kinderrechten, De decreten integrale jeugdhulp in de praktijk, Sectoraal cijfer rapport: Centra Integrale Gezinszorg

6.3 Kinderbijslag

[VRK art. 18, 26, 27; C.O. 20, 65.

Het hoofddoel van kinderbijslag is de financiële ondersteuning van gezinnen met kinderen. De bedragen van de kinderbijslag dekken echter niet de werkelijke kosten van de opvoeding van kinderen. Bovendien werden er ook in de kinderbijslag in de jongste jaren twee indexesprongen in Vlaanderen doorgevoerd en één in de Franse Gemeenschap. Dat betekent een gevoelige verlaging van de koopkracht voor gezinnen met kinderen. Gezinnen met bijzondere ondersteuningsnoden, zoals kinderen met een handicap of gezinnen in armoede, hebben recht op verhoogde kinderbijslag. Maar ze doen hier geen beroep op wegens een tekort aan informatie. Zo neemt 21 procent van de kinderen in Vlaanderen met een dossier bij het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap dat recht niet op.

Bij de zesde staatshervorming (2011) werd de bevoegdheid over de kinderbijslag overgedragen aan de gewesten en gemeenschappen. Ten laatste op 1 januari 2020 wordt de kinderbijslag niet langer beheerd door de federale overheid maar door het Waals Gewest, de Brusselse Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Duitstalige Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap. Elk met eigen voorwaarden, berekeningen en organisatiemodel. De hervorming roept vragen en onzekerheid op bij vele gezinnen. Zowel op vlak van het bedrag van de uitkering als van de continuïteit van de uitbetaling.

De Vlaamse Gemeenschap bereikte net zoals de Duitstalige gemeenschap in 2016 een akkoord over de hervorming van de kinderbijslag. De Franse Gemeenschap volgde in 2017. In Brussel is er nog geen akkoord en dat zorgt voor onzekerheid bij de Brusselse gezinnen.

In een onderzoek over de Vlaamse hervorming berekende de KULeuven dat de nieuwe Vlaamse kinderbijslag zal leiden tot een daling van het

armoederisico met 3 procent bij kinderen geboren voor 2019 en met 15,2 procent bij kinderen geboren vanaf 2019. Dat is onvoldoende. Aan Waalse kant blijkt uit een analyse (Vinck, Lancker, Guio) dat de hervorming slechts een minieme impact zal hebben op de armoede: 56 procent van de gezinnen ziet zijn situatie verbeteren, 44 procent ziet ze verslechteren. Ondanks de aanbeveling om de kinderbijslag te versterken in het bijzonder voor financieel minder krachtige gezinnen, gaan maatschappelijk kwetsbare groepen er bij de Vlaamse en de Waalse hervorming onvoldoende op vooruit.

In Vlaanderen worden leeftijdstoelagen (vroeger op 6, 12 en 18 jaar) en de progressiviteit in functie van de rang van het kind in het gezin afgeschaft en vervangen door een vast basisbedrag per kind. Hetzelfde gebeurt in het Waals Gewest dat slechts een kleine verhoging (10 euro) voorziet vanaf 18 jaar. De NGO's zijn voorstander van een basisbedrag voor alle kinderen, maar betreuren de afschaffing van leeftijdstoelagen in Vlaanderen en de zeer beperkte toeslag in Wallonië vanaf 18 jaar. De kosten van kinderen stijgen immers naarmate ze ouder worden.

Grote gezinnen gevormd na 2019 krijgen na de hervorming beduidend minder kinderbijslag dan gelijkaardige gezinnen vandaag.

Halve wezen – kinderen die nog een ouder in leven hebben – krijgen straks nog slechts 240 euro kinderbijslag in de Vlaamse Gemeenschap en 232 euro in het Waals Gewest. Vandaag is dat ongeveer 350 euro.

De kleutertoeslag op 3 jaar wordt in de Vlaamse Gemeenschap afhankelijk van de aanwezigheid op school. Daarmee koppelt men een voorwaarde aan de onvoorwaardelijke financiële ondersteuning van de kosten voor het levensonderhoud van het kind.

AANBEVELINGEN

1. Verhoog het budget voor kinderbijslag en behoud de verworven rechten. Geen enkele hervorming mag leiden tot een vermindering van de bedragen die gezinnen en kinderen vandaag ontvangen. Garandeer de onvoorwaardelijke toekenning en betaling van kinderbijslag, inclusief sociale en participatietoelagen. Garandeer het recht op kinderbijslag gedurende de overgangperiode van de hervorming.
2. Informeer de gezinnen duidelijk over de hervorming van de kinderbijslag en de gevolgen ervan.
3. Respecteer de termijnen die aan de gefedereerde entiteiten zijn opgelegd om een kinderbijslagsysteem te organiseren om de uitbetaling te garanderen (ten laatste tot 1 januari 2020).
4. Houd rekening met de leeftijd van de kinderen en het aantal kinderen in het gezin bij de berekening van de sociale toeslagen.
5. Verzeker extra bescherming en maximale toekenning voor gezinnen in armoede, gezinnen met kinderen met een handicap en gezinnen met precair of zonder verblijfsrecht.
6. Bereken de kinderbijslag voor gezinnen in armoede op minstens de minimale opvoedingskosten op elke leeftijd en pas de sterkste sociale correcties toe voor alle gezinnen onder armoedegrens.

Bronnen

- Gezinsbond (2013) Simulaties voor de impact van de hervorming van de Vlaamse kinderbijslag op de portemonnee van de Vlaamse gezinnen, zowel bestaande als toekomstige - Standpunt Vlaamse en Brusselse kinderbijslagen
- Gezinsbond (2016) Vlaamse kinderbijslag. Evaluatie van de Gezinsbond
- Kind & Gezin (2017) Armoedetoets Vlaamse kinderbijslag kwalitatief en kwantitatief luik

- Ligue des familles, Une réforme réaliste et ambitieuse, Campagne Allocs en mieux
- Mahy C. & Doyen P. (2017), La réforme des allocations familiales: une occasion historique ratée de réduire les inégalités par les politiques publiques ! Est-il vraiment trop tard ?, Réseau Wallon de lutte contre la pauvreté
- Vlaamse Regering (2016), 796 (2015-2016) N°1, Nota ingediend door viceminister-president Hilde Crevits en minister Jo Vandeurzen 'Voor elk kind en elk gezin een groeipakket op maat'

6.4 Jonge mantelzorgers

[VRK art. 16, 18 § 2, 28, 31; C.O. 47, 67 (d) et 71.

In België zijn 14 procent van de kinderen mantelzorgers (ongeveer drie in elke klas). Het gaat om kinderen die elke dag meerdere uren besteden aan hulp, zoals lichamelijke of medische verzorging, huishoudelijke en administratieve taken, of emotionele ondersteuning aan een naast familielid in een afhankelijke situatie.

De situatie van "jonge mantelzorgers" wordt door iedereen miskend, zowel door professionelen, door het beleid als door het grote publiek. Hun gezinssituatie maakt het hen moeilijk om goed te studeren, hun vrije tijd te beleven en dwingt hen er soms toe om een baan te laten staan. Sommigen onder hen lijden ook fysiek of psychisch onder hun situatie.

Onderzoek wijst erop dat een snel groeiende groep spijbelaars in het basisonderwijs bestaat uit kinderen die thuis blijven om voor jongere broers of zussen te zorgen in kinderen in maatschappelijk kwetsbare gezinnen. In Vlaanderen werd op 19 juni 2017 het Vlaams expertisepunt mantelzorg gelanceerd. Het wordt een aandachtspunt om kinderen en jongvolwassenen op gepaste wijze toe te leiden naar dat kanaal en hen informatie op maat te bieden.

AANBEVELINGEN

1. Geef ook kinderen het recht op erkenning als mantelzorger.
2. Sensibiliseer het grote publiek, professionelen en het beleid over de situatie van jonge mantelzorgers.
3. Maak het beschikbare onderzoek bekend en organiseer verder onderzoek om de realiteit van jonge mantelzorgers te begrijpen.
4. Bied de jongeren en hun gezinnen ondersteuning via lange termijn begeleiding met een globale (systematische) aanpak.
5. Erken en subsidieer een dienst voor jonge mantelzorgers met als doelstellingen: onderzoek, informatievertrekking, vorming en belangenbehartiging.
6. Verzamel gegevens over de situatie van jonge mantelzorgers.

Bronnen

- Institut scientifique de santé publique (2014), Enquête de santé 2013. Rapport 4: Environnement physique et social
- Jeunes Aidants Proches.be

6.5 Beroepsgeheim

[VRK art. 16.

Het beroepsgeheim van de hulpverlener staat steeds meer onder druk. Maar als het beroepsgeheim niet gegarandeerd is, stellen kinderen hun stap naar de hulpverlening uit of vertellen ze niet hun hele verhaal.

De wet van 5 mei 2017 verplicht o.a. OCMW-personeel om het gerecht te informeren over "ernstige aanwijzingen van daden van terrorisme". Wie dat weigert te doen, riskeert sancties.

Er is grote vrees dat de hervorming van het beroepsgeheim het vertrouwen van hulpbehoevenden in sociaal werkers op de helling zet. De inzet is belangrijk: het gaat over het respect voor de privacy, de non-discriminatie en het niet-stigmatiseren. Bovendien voorziet de Belgische wetgeving al heel wat uitzonderingen op het beroepsgeheim die het professionelen mogelijk maakt om bepaalde feiten te melden op een wettelijke manier.

Artikel 458ter van het strafwetboek, van toepassing sinds augustus 2017, voert het “gedeeld beroepsgeheim” in bij “casusoverleg” in zorgwekkende gevallen – zoals kindermishandeling, familiaal geweld of radicalisering – nog voor er een vergrijp gepleegd is. Maar dat zal de hulpverlening aan personen in nood bemoeilijken. Het is paradoxaal dat men ook de sancties bij schending van het beroepsgeheim verstrengt. Dat kan leiden tot dilemma’s voor sociaal werkers en afwegingen waarbij mensen niet meer de eerste zorg zijn.

Dat maakt sommige gezinnen nog kwetsbaarder, omdat ze zich nog meer sociaal zullen isoleren, uit angst om zelf de schuld te krijgen voor hun problemen of omdat ze bang zijn dat hun kind geplaagd wordt. Daardoor brengen ze hun kinderen soms nog meer in gevaar.

AANBEVELINGEN

1. Respecteer bij de regelgeving over samenwerking maximaal de specifieke rol en positie van de verschillende actoren, zeker als er actoren met een machtspositie betrokken zijn, zoals politie of justitie. Maak het hulpverleners mogelijk om hun hulpverleningsopdracht en hun vertrouwensrelatie met de hulpvrager centraal te stellen.
2. Beperk maximaal de uitzonderingen op het beroepsgeheim op een coherente en proportionele manier. Meer bepaald door de mogelijkheid te beperken voor sociaal werkers om informatie over sociaal verzekerden te delen.

3. Versterk de opleiding van sociaal werkers met betrekking tot het beroepsgeheim.

Bronnen

- CODE (2017) Secret professionnel limité, droits fondamentaux bafoués?
- Fédération des CPAS (2017), Le secret professionnel (en CPAS), une valeur fondamentale en danger!, 3 février, Union des villes et communes en Wallonie
- Front peu commun (2017), Le secret professionnel: une valeur fondamentale des droits sociaux en danger
- Vlaamse Scholierenkoepel (2009) ,Praten of zwijgen: het juiste evenwicht? VSK-advies over leerlingenbegeleiding

7. Handicap

[ART. 2, 23 ; C.O. 45, 55, 67, 71; G.C. 9 (2006)

7.1 Algemeen

Ondanks de vele hervormingsplannen, zijn de rechten van kinderen met een handicap in België niet gegarandeerd. Een gebrek aan middelen voor de ondersteuning op maat staat een volwaardige maatschappelijke participatie in de weg.

Het exacte aantal kinderen met een handicap is onbekend. Hierdoor zijn er geen kwantitatieve analyses van de noden of van de participatiekansen van kinderen en hun gezinnen in alle maatschappelijke domeinen.

Er bestaat nog altijd geen officieel statuut voor jonge mantelzorgers, hoewel deze omschreven zijn in de wet van 3 april 2014 (kinderen worden niet opgenomen in deze definitie, zie 6.4). Die erkenning is een eerste belangrijke stap, maar geeft nog geen zicht op bijzondere sociale rechten of financiële ondersteuning.

Het beleid rond handicap is in België verspreid over de verschillende beleidsniveaus. De versnippering bemoeilijkt de toegang tot informatie en dus tot rechten en dienstverlening. Dat is in het bijzonder het geval voor kinderen uit de meest kwetsbare groepen: gezinnen in armoede, gezinnen van buitenlandse afkomst, nieuwkomers... Over het algemeen signaleren de NGO's een tekort aan "redelijke aanpassingen", dat zijn concrete maatregelen om de nadelen verbonden aan een handicap te compenseren en de omgeving aan te passen.

De verschillen in beleidsvisie en regelgeving tussen de Franstalige en Vlaamse gemeenschap zijn zeer groot. Daarom geven we een afzonderlijke beschrijving.

ALGEMENE AANBEVELINGEN

1. Coördineer het beleid van de verschillende beleidsniveaus om middels redelijke aanpassingen de inclusie van kinderen met een handicap in alle domeinen te bevorderen: leefomgeving, voorschoolse opvang, school, mobiliteit en vrije tijd.
2. Betrek kinderen met een handicap bij de ontwikkeling, de uitvoering en de evaluatie van het beleid.
3. Bied een aangepaste begeleiding aan kinderen met een handicap en hun gezinnen met aangepaste financiële ondersteuning.
4. Garandeer het recht op een aangepaste dienstverlening voor jonge mantelzorgers en hun gezinnen middels een Koninklijk Besluit ter uitvoering van de wet van 3 april 2014 over de erkenning van mantelzorgers.

7.2 In de Franse Gemeenschap

Toegankelijkheid

In het algemeen blijft de toegankelijkheid (gebouwen, publieke ruimte, vervoer, onderwijs, vrije tijd, ...) een belangrijke uitdaging voor kinderen met een handicap in de Franse Gemeenschap.

Inclusief onderwijs in de Franse Gemeenschap

Het aantal kinderen in het bijzonder onderwijs in de Franse Gemeenschap neemt steeds toe. Op dit punt loopt ze ver achter op Vlaanderen en het « M decreet » (cf. infra).

Hoewel het decreet van 5 februari 2009 voorziet in de inclusie van kinderen met een handicap in het gewoon onderwijs, tonen de cijfers dat het in de realiteit een marginaal fenomeen is afhankelijk van de goede wil van de scholen. België wordt vaak beticht van het ongegrond doorverwijzen naar het bijzonder onderwijs. De afwezigheid van specifieke

subsidies gericht op het beter ondersteunen van inclusieve scholen valt te betreuren. Alsook het gebrek aan aangepaste plaatsen voor kinderen met een handicap in scholen en opvangplaatsen.

Het bijzonder onderwijs, dat voor sommige kinderen een passend antwoord biedt, heeft te weinig plaatsen die bovendien geografisch slecht verdeeld zijn (zeer lange afstanden...). Het gebrek aan plaatsen dwingt vele ouders om hun leven te herorganiseren, in het bijzonder hun professionele leven, wat vaak gepaard gaat met inkomensverlies.

AANBEVELINGEN

1. Zet een coherente strategie op vlak van inclusie van kinderen met een handicap in het gewone opvang en onderwijs systeem, door voldoende menselijke, materiële en financiële middelen te voorzien (onder andere door het recht op redelijke aanpassingen).
2. Waak over een betere geografische spreiding van bijzonder onderwijs scholen en uniformiseer de aanpak van het schooltransport.

7.3 In de Vlaamse gemeenschap

Ondersteuning van kinderen met een handicap en hun familie

Vlaanderen zette in 2000 met de regelgeving voor een Persoonlijke AssistentieBudget (PAB) een eerste stap naar zorg en ondersteuning op maat van personen met een handicap en hun gezin. Vanaf 2001 kunnen volwassenen en ook kinderen met een handicap een PAB aanvragen waarmee ze individuele assistentie op maat kunnen organiseren.

Kinderen met diverse soorten beperking kunnen een PAB aanvragen. Vlaanderen kreeg terecht een internationale prijs voor het PAB.

Het PAB heeft bewezen een belangrijk middel voor inclusie te zijn. Toch staan PAB-vragers jarenlang op de wachtlijst. De gemiddelde wachttijd bij minderjarigen bedraagt 5 jaar. Er zijn kinderen en jongeren die 15 jaar wachten. Dit is een grote bedreiging voor onder meer het recht op opgroeien in het gezin en het recht op inclusief onderwijs. Het is immers veel gemakkelijker om je kind in segregatie te plaatsen: gemiddelde wachttijd voor internaat / semi-internaat is 'slechts' 9 maanden.

Door het gebrek aan ondersteuning worden ouders gedwongen zelf hun kind te ondersteunen, hun job op te geven, krijgen zij te kampen met burnouts, kunnen ze onvoldoende voor de andere kinderen in het gezin zorgen en komen de relaties in het gezin sterk onder druk te staan. Bij hoge nood in het gezin is de enige werkelijke mogelijkheid op hulp een aanvraag doen voor een plaats in een instelling.

Op 31 december 2016 stonden in Vlaanderen in het totaal 1191 minderjarigen (tot 18 jaar) en 176 jongvolwassenen (18-21 jr) op de wachtlijst voor een PAB. In 2016 werden slechts 31 PAB's opgestart bij minderjarigen. Daarvan waren er 17 PAB's voor kinderen met een snel-degeneratieve aandoening die in 1 jaar enorm achteruit zijn gegaan. Daarentegen hebben wel 2666 kinderen een traject kunnen opstarten met een voorziening.

De Vlaamse Regering plant een hervorming van het beleid voor kinderen, in navolging van de sinds 1 januari 2017 doorgevoerde hervorming bij volwassenen met een handicap. De toekomst zal echter uitwijzen of dit de geschetste problemen zal oplossen. Bij volwassenen blijft het recht op ondersteuning voor inclusie onder druk staan, onder meer inzake de lange wachttijden.

Inclusief onderwijs in Vlaanderen

Kinderen met een handicap maar ook zieke kinderen, anderstalige kinderen, kinderen met leer- en ontwikkelingsstoornissen, enz. hebben recht op inclusief onderwijs met extra ondersteuning.

Op 12 maart 2014 werd het M-decreet goedgekeurd door het Vlaams parlement. Dit is een eerste onomkeerbare stap naar inclusief onderwijs. Er zijn echter belangrijke kanttekeningen te maken bij dit decreet:

De visie op inclusief onderwijs blijft voorwaardelijk. Inclusief onderwijs wordt aangeboden als optie, wat niet tegemoetkomt aan de aanbeveling van het VN-Comité.

Het inschrijvingsrecht kinderen met een handicap is niet gewaarborgd. Scholen kunnen nog te gemakkelijk weigeren om een kind met een handicap in te schrijven. Een rapport van het Steunpunt voor Inclusie stelt dat liefst 73% van de onderzochte weigeringen van scholen om een kind met een handicap in te schrijven, niet conform was met het inschrijvingsrecht en dus onwettig.

Om inclusief onderwijs voor kinderen met een handicap mogelijk te maken, is extra ondersteuning onontbeerlijk. Dit kon tot nu toe via Geïntegreerd of Inclusief onderwijs. Die uren zijn voor heel wat kinderen ontoereikend of niet beschikbaar. Ondersteuningsmiddelen blijven gewaarborgd bij verschuiving van leerlingen van het buitengewoon onderwijs naar het inclusief onderwijs, maar ze zijn te sterk gekoppeld aan de school en niet aan het kind. Zo kan het dat een kind enkel ondersteuning krijgt in het buitengewoon onderwijs maar niet in het regulier onderwijs. Vanaf 1 september 2017 geldt een nieuw ondersteuningsmodel. De overgang verliep echter heel snel en onduidelijk en zonder betrokkenheid van ouders of kinderen. Hierdoor valt sommige ondersteuning weg of is het niet duidelijk waar ze moet aangevraagd worden. Het ontbreken van continuïteit en perspectief voor deze extra kwetsbare kinderen is een groot probleem en treft vooral de zwakste gezinnen.

Bijzondere aandacht verdienen ook de kinderen die wegens hun hoge zorgnood worden vrijgesteld van de leerplicht. Hierdoor worden momenteel meer dan 500 kinderen opgevangen in dagcentra en internaten, zonder leertraject.

AANBEVELINGEN

1. Kies resoluut voor deïstitutionalisering zodat plaatsing van een kind in een voorziening een uitzondering wordt.
2. Investeer meer middelen in persoonsgebonden ondersteuningsbudgetten zodat elk kind met een handicap voldoende ondersteuning krijgt thuis, op school en in de vrije tijd.
3. Zorg voor voldoende hoge budgetten die alle zorgnoden dekken, ongeacht of de zorg en ondersteuning geboden wordt door professionals of mantelzorgers.
4. Ken de persoonsvolgende budgetten toe en keer ze uit binnen een redelijke termijn zodat het gezin en het sociaal netwerk rond het kind met een handicap niet overbelast wordt (geen wachtlijsten).
5. Zorg dat het persoonsvolgend budget voldoende hoog is zodat de organisatie van een degelijke dagopvang of een begeleiding naar de arbeidsmarkt mogelijk wordt bij volwassenheid.
6. Verzeker de continuïteit en beschikbaarheid van ondersteuning voor elk kind gedurende heel de schoolloopbaan, ongeacht het type onderwijs.
7. Ken de middelen voor ondersteuning van leerlingen met een handicap in het inclusief onderwijs leerlinggebonden toe aan de school en aan de ouders.
8. Inclusief onderwijs mag geen meerkost betekenen voor ouders.

9. Verzeker kinderen met een handicap en hun ouders van hun inschrijvingsrecht en geef ze meer inspraak en controle over de ondersteuning van het kind.
10. Sensibiliseer en ondersteun schoolteams over hun rol in de optimale ontwikkeling en maatschappelijke participatie van kinderen met een handicap.

Bronnen

- CODE (2011), Avis des acteurs de défense des droits de l'enfant dans le cadre du premier rapport de la Belgique sur la Convention relative aux droits des personnes handicapées
- Fédération Wallonie-Bruxelles, Les aménagements raisonnables
- Gamp (Groupe d'action qui dénonce le manque de places pour personnes handicapées de grande dépendance), www.gamp.be
- Gezinsbond (2017), Standpunt Zorg en ondersteuning voor personen met een handicap
- Grip vzw (2011), Mensenrechten en handicap schaduwrapport
- Grip vzw (2015), Brochure Ja zeggen ja doen, een reisgids voor parlementsleden en beleidsmakers bij de implementatie van het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap
- Handikids, le portail de l'enfance handicapée, www.handikids.be
- Ligue des droits de l'enfant (2015), Livre blanc: Accueil de l'enfant malade ou handicapé à l'école
- Ligue des familles (2015), Aménagements raisonnables. Droits, obligations et opportunités pour une société inclusive
- Ouders voor inclusie (2016), Rapport drempels en barrières, samen met ouders op pad, ervaringen uit de praktijk in het realiseren van inclusief onderwijs
- Unia (2017), A l'école de ton choix avec un handicap: les aménagements raisonnables dans l'enseignement
- Unicef (2013), La situation des enfants dans le monde 2013. Les enfants handicapés

8. Armoede

8.1 Algemeen

[VRK art. 18, 26, 27; C.O. 20d, 65, 67, 71.

Ondanks zijn welvaart kent ook België een structureel armoedeprobleem. Armoede is een schending van de grondrechten en een schending van de kinderrechten. Een kind dat in armoede opgroeit, ziet zijn toekomstkansen gehypothekeerd.

Armoede strekt zich uit over verschillende levensdomeinen waarin mensen uitsluiting ondervinden. De Europese armoede-indicator “risico op armoede of sociale uitsluiting” vat in België 20,7% van de bevolking; 14,9% van de mensen leeft met een inkomen onder de armoedegrens. De armoede is ongelijk verdeeld over het land: in Vlaanderen riskeert 10,3% van de bevolking geconfronteerd te worden met armoede, in Wallonië 18,3% en in Brussel 29,7%. Het subjectief armoederisico is een aanvulling op de objectieve indicatoren. Volgens de EU-SILC 2016 enquête gaven 21,5% van de Belgen aan moeilijk tot zeer moeilijk rond te komen.

België heeft één van de hoogste graden van kinderarmoede in Europa. Bij de 0 tot 15-jarigen is het armoedepercentage 17,4%, voor jongeren tussen 16 en 24 loopt dit op tot 19,5%. Tussen de verschillende regio's van het land zijn er belangrijke verschillen te noteren. In Brussel groeien vier op tien, in Wallonië één op vier en in Vlaanderen een op tien van de kinderen op in armoede.

Bijzondere risicogroepen zijn gezinnen met kinderen waar niemand werkt (armoederisico van 72,8%), eenoudergezinnen (35,7%), gezinnen afkomstig van buiten de EU (41,5%) en huurders (32,8%).

De NGO's betreuren dat armoede nog steeds een reden is om kinderen te plaatsen. (cf hoofdstuk 6.2)

8.2 Impact op verschillende levensdomeinen

Inkomen

Leeflonen, minimumuitkeringen en minimumlonen liggen in België onder de armoedegrens. Het is onmogelijk voor een gezin om met dit bedrag een menswaardig bestaan te leiden. Bovendien zagen we de jongste jaren aanzienlijke besparingen, zoals in de werkloosheidsuitkeringen. Die uitkering is sneller degressief gemaakt, de wachttijd alvorens men ervan kan genieten is verlengd en mensen verliezen nu sneller het recht op die uitkering.

Sinds 1 januari 2015 is de vergoeding bij het opnemen van tijdskrediet zonder motief geschrapt. Die regeling betekende duidelijk een ondersteuning bij het combineren van het gezinsleven met het werk.

De dubbele beweging – druk op de inkomens en op de sociale dienstverlening – maakt gezinnen kwetsbaarder bij de minste tegenslag in het leven (ziekte, ongeval, baanverlies, scheiding...). De impact op alle rechten is manifest.

Huisvesting

Het inadequaat huisvestingsbeleid verscherpt de ongelijkheden. Naar schatting één op de vier dak- en thuislozen is minderjarig. De kosten verbonden aan huisvesting zijn de belangrijkste uitgaven van de gezinnen. Voor de armste gezinnen gaat het om gemiddeld 39% van de uitgaven, met pieken tot 58%. Ongezond wonen heeft een impact op meerdere domeinen: gezondheid, sociale contacten, schoolprestaties van de kinderen, kwaliteit van het voedingspatroon, stress... Er zijn nog veel inspanningen nodig vooraleer iedereen in België kan beschikken over een kwaliteitsvolle woning.

Zowel in Vlaanderen als in Brussel of Wallonië zien we langere wachtlijsten voor sociale huurwoningen. Sommige gezinnen wachten al 8 jaar op een sociale woning. In afwachting zijn ze aangewezen op de privémarkt

waar de prijzen hoger zijn en de woningen dikwijls van slechte kwaliteit. In Vlaanderen steeg het aantal wachtenden van 95.953 in 2010 tot 117.681 in 2015. In Brussel nam het aantal gezinnen op de wachtlijst toe van 37.825 in 2010 tot 45.742 in 2015. Het aantal gezinnen in Wallonië op een wachtlijst voor een sociale woning in 2016 was bijna 40.000 (een toename van 22% op tien jaar tijd). In tegenstelling tot wat in Vlaanderen bestaat is er in Wallonië geen financiële ondersteuning voor mensen die in een privéwoning verblijven in afwachting van een sociale woning. In combinatie met de lange wachtlijsten ontmoedigt dit mensen om zich in te schrijven voor een sociale woning. Maar de beschikbare gegevens laten niet zo maar een vergelijking toe tussen de verschillende regio's (aantal sociale woningen, toegangsvoorwaarden...).

De woonnood neemt toe, maar het aantal beschikbare, betaalbare en kwalitatieve woningen volgt niet. Doelstellingen voor de bouw van sociale woningen worden uitgesteld of niet gehaald en er wordt onvoldoende geïnvesteerd in de renovatie van de bestaande woonvoorraad. Het huisvestingsbeleid richt zich vooral op de fiscale ondersteuning van eigendomsverwerving, zelfs van een tweede woning. Financiële middelen voor de huisvesting komen zo vooral bij de hogere inkomensgroepen terecht.

In Vlaanderen zijn er verschillende vormen van huursubsidies, maar samen bereiken ze slechts 3,75% van de private huurders. In Vlaanderen scoort 10% van de woningen slecht tot zeer slecht op de fysische staat van de woning, op de huurmarkt is dit 16%. Elk jaar worden in Vlaanderen ongeveer 800 kinderen samen met hun ouders uit hun woning gezet. Aan Franstalige kant worden 1.700 kinderen gevat door de jeugdhulp, in sommige gevallen omwille van een huisvestingsprobleem (zie hoofdstuk 6.2)

Onderwijs

Verscheidene studies tonen aan dat in België kinderen uit achtergestelde gezinnen en in het bijzonder gezinnen met een migratieachtergrond een groter risico lopen op schoolse achterstand. Hiervoor

zijn er verschillende verklaringen: moeilijke levenssituatie, gebrek aan cultureel en financieel kapitaal, gebrek aan toekomstperspectief, moeite met de verwachtingen van de school en een moeilijke of onbestaande relatie tussen school en het gezin. Verscheidene studies en praktijkervaringen wijzen op moeilijkheden bij de schoolparticipatie vanaf het kleuteronderwijs.

Het onderwijs in België kenmerkt zich door grote prestatieverschillen tussen leerlingen, richtingen en scholen, veel zittenblijven, te snelle verwijzing naar bijzonder onderwijs (soms al in het kleuteronderwijs) of naar richtingen die uitmonden op erg ongelijke opleidingen (technisch en beroepsonderwijs) en een alarmerend hoge graad van schooluitval (één op vijf jongeren verlaat de school zonder diploma).

Gezondheid

Een laag inkomen heeft een negatieve impact op de gezondheid (zie hoofdstuk 9): armoede vertaalt zich o.m. in uitstellen of vermijden van gezondheidskosten of in een ongezonde woonsituatie. Deze zaken verzwaren een op zich al kwetsbare situatie door bijkomende kosten, de onmogelijkheid om school te lopen wat dan weer leidt tot schoolse vertraging of sociaal isolement.

Onderbescherming en non take-up van rechten

Een grote groep mensen leeft (tijdelijk) onderbeschermd. Het gaat om mensen die in preciaire omstandigheden leven en recht hebben op begeleiding of financiële steun die hen uit de moeilijkheden kan helpen, maar die niet op de hoogte zijn van hun rechten of de weg niet vinden naar de bestaande maatschappelijke dienstverlening. De sociale bijstand gaat deze groep voorbij en heeft dus ook geen impact op hun armoedesituatie.

AANBEVELINGEN

1. Trek de sociale minima en de uitkeringen op tot boven de armoedegrens zoals ingeschreven in het federaal regeerakkoord van 2014.
2. Voer een armoedetoets in op alle beleidsniveaus en voor alle beslissingen die een invloed hebben op de situatie van mensen in armoede in het algemeen en kinderen in armoede in het bijzonder. Stuur het beleid bij op basis van de resultaten.
3. Zet in op maximale automatisering van rechten en proactieve dienstverlening om non-take up te vermijden. Investeer in sociale huisvesting, huursubsidie en woonbegeleiding voor kwetsbare gezinnen. Vermijd uithuiszettingen en lange periodes van noodopvang van gezinnen met kinderen.
4. Vorm en sensibiliseer professionelen (verzorgers, leerkrachten, jeugdhulp) rond de sociaaleconomische situatie en de dagelijkse ervaringen van gezinnen in armoede of kwetsbare gezinnen.
5. Schort nooit het leefloon op van personen met kinderen.
6. Onderzoek het verband tussen de sociaaleconomische situatie van de gezinnen en de opvolging door de jeugdhulpverlening in het bijzonder bij plaatsing (zeker als het gaat om herhaalde plaatsingen).

Bronnen

- ATD Quart Monde (2017), Campagne Stop Pauvreté
- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2016) Jaarverslag 2015
- Charlier, J. (2015), Ya basta! Assez! Echec à la pauvreté!, Réseau Wallon de Lutte contre la Pauvreté
- CODE (2013), Recommandation européenne 'Investir dans l'enfance pur briser le cercle vicieux de la pauvreté. La CODE fait le point!
- CODE (2015), Sale temps pour les enfants. L'impacte de la crise sur les droits de l'enfant

- Delvaux, A., & Grévisse, F. (2017), Le scandale de la précarité énergétique, Le Forum Bruxelles contre les inégalités, Pauvreté n°17
- Eurochild et EAPN (2013), Vers le bien-être des enfants en Europe: explicatif sur la pauvreté infantile dans l'Union Européenne
- EU-Silc enquête 2015.
- Fédération des maisons médicales et des collectifs de santé francophones, Politiques fiscales en Europe à l'ère de la crise économique. Implications sur la santé et l'accès aux soins, Santé Conjuguée, décembre 2014
- Fédération Wallonie-Bruxelles (2017), La Fédération Wallonie-Bruxelles en chiffres. Année 2017
- Fondation Roi Baudouin (2016), Femmes et enfants en errance, le sans-abrisme au féminin
- L'Observatoire (2015), Besoins primaires dans un contexte d'opulence
- Van de Velde, C., & Guyot, M. (2017), Jeunes, pressions et injonctions, le Forum Bruxelles contre les inégalités, Pauvreté n°13
- Van den Broeck K., Haffner M., Winters S & Heylen K. (2017), Naar een nieuw stelsel van huursubsidies, www.steunpuntwonen.be
- Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (2016) Jaarverslag 2015 -
- Wagener, M. (2013), Monoparentaliteit et précarité, Le Forum Bruxelles contre les inégalités, Pauvreté n°2
- Winters S., Ceulemans W., Heylen K., Pannecoucke I., Vanderstraeten L. Van den Broeck K., De Decker P., Ryckewaert M., Verbeeck G. (2015), Wonen in Vlaanderen anno 2013 De bevindingen uit het Grote Woononderzoek 2013 gebundeld

8.3 Bedelarij

[VRK art. 3, 9, 27; C.O. 47, 73.

Het uitbuiten van minderjarigen in de bedelarij of het opzetten van netwerken tot dat doel, dient kordaat te worden aangepakt. Waakzaamheid is geboden en elk vermoeden dient ten gronde onderzocht. Maar we mogen ons niet van doelwit vergissen door de slachtoffers van dergelijke netwerken te bestraffen. Evenmin mag dit leiden tot een algemeen repressief beleid ten aanzien van bedelende gezinnen en minderjarigen die op bedelarij aangewezen zijn omdat ze geen mogelijkheid hebben om hier wettig te verblijven en geen toegang hebben tot de sociale hulpverlening.

Het is dus terecht dat de wet van 10 augustus 2005 die uitbuiting van kinderen en mensenhandel in het kader van de bedelarij strafbaar maakt, bedelen op zich, alleen of met zijn kinderen niet bestraft.

Het is dus in het belang van de kinderen om niet gescheiden te worden van hun ouders, behalve in geval de ouders hun kinderen uitbuiten of hen schade toebrengen.

AANBEVELINGEN

1. Installeer een beleid dat kinderen beschermt en het mogelijk maakt om via diepgaand sociaal onderzoek na te gaan in welke specifieke situatie elk kind op straat zich bevindt. Voorzie het kind en zijn gezin van aangepaste ondersteuning en hulp, gericht op hun welzijn en waardigheid.
2. Geef voorkeur aan een beleid gericht op het verzekeren van een sociaal-professionele integratie van gezinnen die zich verplicht zien om te bedelen.
3. We vragen het VN-Comité om zijn eerdere verduidelijking (2013) van de Slotbeschouwing met betrekking tot het verbieden van bedelen met kinderen op te nemen in de nieuwe Slotbeschouwingen.

Bronnen

- CODE (2010) Analyse des Observations finales 2010 du Comité des droits de l'enfant relatives à la mendicité des mineurs.
- CODE (2013) Mendicité avec enfants: l'arsenal législatif est suffisant, mais un renforcement des droits des enfants roms s'impose.
- Kinderrechtencoalitie (2013) Standpunt Kinderrechtencoalitie Bedelen met Kinderen.
- Lambert M., & Fierens J., (2014), De l'inutilité de la répression de la mendicité, Forum Bruxelles contre les inégalités, Pauvreté n°5

9. Gezondheid

[VRK art. 24, 39; C.O. 57, 59; G.C. 15 (2013)

9.1 Algemeen

Het diepgravend UNICEF-onderzoek in 2016 over het welzijn van kinderen (welbevinden, gezondheid, inkomen en onderwijs) in de landen van de OESO klasseerde België als 29ste onder de 35 lidstaten.

Inzake welbevinden staat België op de 30ste plaats. Bij het onderzoek vroeg UNICEF aan kinderen van 11, 13 en 15 jaar om een quotering van 0 tot 10 voor het welbevinden. Bijna 10 procent gaf een cijfer van 4 of lager.

Bij gezondheid van kinderen staat België op de 15de plaats: één op vier kinderen gaf aan dagelijks minstens één gezondheidsprobleem te ervaren. We onderstrepen ook nog dat ongelijkheid inzake gezondheid in België drastisch toegenomen is tussen 2002 en 2014.

Bronnen

- Observatoire de l'Enfance, de la Jeunesse et de l'Aide à la Jeunesse (2008), Ce que les enfants entendent par bien-être et les leçons à en tirer pour le choix et la définition d'indicateurs de bien-être, Recherche réalisée par Synergies & Actions
- Office de la Naissance et de l'Enfance, www.one.be
- UNICEF (2016), Enfants dans les pays développés, Bilan Innocenti 13

9.2 Toegankelijkheid gezondheidszorg

Kinderen blijven voor de toegang tot de gezondheidszorg afhankelijk van hun ouders (financiële mogelijkheden en handelingsbekwaamheid). Kinderen tot 18 jaar (of rechthebbenden op kinderbijslag) hebben nog altijd geen gratis en onvoorwaardelijke toegang tot de basisgezondheidszorg. Ze worden niet beschouwd als een bijzondere doelgroep voor wie de derdebetalersregeling geldt. En dat terwijl

steeds meer Belgische gezinnen gezondheidszorgen uitstellen om financiële redenen.

UNICEF (2014) benadrukt de impact van de economische recessie op het verminderd welzijn van kinderen sinds de financiële crisis van 2008.

Ongeveer 10 procent van de bevolking kan de kost van de gezondheidszorg niet betalen. Velen vermijden of stellen gezondheidszorgen uit. Volgens een onderzoek van Trendhuis (2014) gaat het om één op vijf in Wallonië, één op acht in Vlaanderen en bijna één op vier in Brussel. Elke nieuwe sociale barometer wijst uit dat de ongelijkheid op het vlak van perinatale en gezondheidszorg voor kinderen het grootste is in het Brussels Gewest.

Baby's van laaggeschoolde ouders lopen een dubbel zo groot risico om geboren te worden met een laag geboortegewicht. Gezinnen zonder inkomen uit arbeid lopen een dubbel zo groot risico op doodgeboorte als gemiddeld. Het risico op kindersterfte in het eerste levensjaar is anderhalf keer groter dan bij gezinnen met twee inkomens.

Laaggeschoolden hebben vaak niet de middelen voor een gezonde levensstijl, wat zich op latere leeftijd vertaalt in meerdere gezondheidsrisico's. Groepen met een lager inkomen hebben meer chronische aandoeningen en handicaps.

De begeleiding en verzorging van kinderen met een handicap betekent een grote kost voor gezinnen: het dubbele van de kost van een kind zonder handicap. Ook de gezondheidszorg bij kinderen van migranten en vluchtelingen kinderen is een alarmerend aandachtspunt.

In het algemeen hebben kinderen nood aan een betere bescherming tegen gezondheidsrisico's als luchtvervuiling, tabaksrook en ongezonde voeding.

AANBEVELINGEN

1. Garandeer de toegang tot aangepaste en kwalitatieve gezondheidszorg voor iedereen.
2. Veralgemeen de derdebetalersregeling voor kinderen tot 18 jaar of zolang ze kinderbijslaggerechtigd zijn. Breid deze regeling uit naar alle medische disciplines zoals tandzorg of kinesitherapie.
3. Investeer in een sterke ziekteverzekering. Maak bijkomende ziekteverzekeringsproducten overbodig.
4. Investeer in toegankelijke, kwaliteitsvolle eerstelijnsgezondheidszorg, waaronder wijkgezondheidscentra.

Bronnen

- Billiet A., Dubourg D. (2015), Inégalités, sociales de santé et accès aux soins de santé, l'Observatoire, n°54/2015, Liège, p. 57-60
- Fondation Roi Baudouin (2017), Santé périnatale. Des inégalités dès la naissance
- Observatoire de la Santé et du Social de Bruxelles-Capitale (2017), Baromètre social 2017, Bruxelles: Commission communautaire commune.
- UNICEF (2016), Enfants dans les pays développés, Bilan Innocenti 13
- Robert A. (2017), Soins de santé: difficultés d'accès et non-recours, Le Forum Bruxelles contre les inégalités, Pauverité n°16
- Trendhuis, Enquête décembre 2014

9.3 Geestelijke gezondheidszorg

Er is een structureel psychisch onwelzijn van kinderen en jongeren in België. Dat vraagt dringend om een coherent beleid in diverse beleidsdomeinen en op verscheidene beleidsniveaus.

België is koploper in zelfmoordcijfers bij jongeren. Ongeveer de helft van de mentale gezondheidsproblemen bij volwassenen ontstaat tijdens de adolescentie. Gemiddeld zit 31,4 procent van de Vlaamse jongeren tussen 15 en 24 jaar niet goed in zijn vel. Dat is een sterke stijging ten opzichte van vijf jaar geleden. Bij een enquête van de Vlaamse Scholierenkoepel bij meer dan 5.000 scholieren geeft 76,8 procent van de kinderen aan last te hebben van stress en meer dan 40 procent ervaart zelfs veel stress. Volgens meer dan één op drie doet de school helemaal niets om die stress te verminderen.

In de Franse Gemeenschap zegt 27 procent van de jongere Walen en 28 procent van de jongere Brusselaars (15 tot 24 jaar) last te hebben van licht psychisch onwelzijn.

De impact van psychisch onwelzijn op persoonlijk, maatschappelijk en economisch vlak is niet te onderschatten. Psychisch welzijn wordt vaak herleid tot een zaak van individueel problematisch functioneren. Maatschappelijke factoren worden niet aangepakt. Kinderen voelen zich te weinig geïnformeerd over hun psychisch welzijn.

De klinische benadering blijft dominant: men benadert psychische problemen als een "ziekte" en medicatie als het middel om te genezen. Meer dan 80 procent van de uitgaven voor geestelijke gezondheid gaat naar psychiatrische instellingen en minder dan 5 procent naar eerste lijnszorg. Cijfers van het RIZIV wijzen op meer dan een miljoen kinderen tussen 12 en 17 jaar die dagelijks medicatie nemen, een verdubbeling in vergelijking met tien jaar geleden.

De hulpverlening verwijst kinderen met een complexe problematiek en weinig netwerk te snel naar de psychiatrische residentiële hulpverlening, terwijl er geen echte psychiatrische problematiek is. Te snelle verwijzing naar de psychiatrie dreigt te stigmatiseren waardoor de problemen nog toenemen. Ook de uitstroom uit de residentiële setting loopt soms moeilijk, vooral wanneer kinderen niet kunnen terugvallen op een sterk netwerk. Er zijn te weinig aangepaste vervolgalternatieven waardoor kinderen langer dan nodig in een voorziening blijven.

Tezelfdertijd is er een schrijnend gebrek aan toegankelijke eerstelijns-hulp, ambulante of mobiele ondersteuning die de situatie hanteerbaar maakt in de leefomgeving van kinderen en jongeren. Ondanks de aankondiging in het voorjaar 2014 is ook de terugbetaling van psychologische zorg via de ziekteverzekering nog altijd niet geregeld.

Onderzoek geeft aan dat minderjarigen met migratieachtergrond psychisch het kwetsbaarste zijn (cf. hoofdstuk 12). Niet-gespecialiseerde opvangcentra bieden niet systematisch psychologisch consultaties aan en het aantal terugbetaalde consultaties is afgenomen, als gevolg van de wet van 2016, waarin de Minister van Gezondheid het statuut van psychotherapeuten beperkt tot artsen en klinisch psychologen. Hierdoor worden alternatieve psychotherapieën die soms beter geschikt zijn voor de problematiek van de NBMV (taal, trauma...) niet meer terugbetaald.

AANBEVELINGEN

1. Investeer in het psychisch welzijn van kinderen en jongeren. Versterk het eerstelijnsaanbod aan psychologische hulpverlening. Maak psychologische hulpverlening toegankelijker door de terugbetaling te regelen.
2. Versterk de initiatieven gericht op de toegang tot een brede waaier aan psychologische, educatieve en sociale therapieën voor kinderen en hun ouders

3. Verhoog de capaciteit van de eerstelijns hulp en outreaching ondersteuning. Organiseer meer samenwerking tussen psychiatrische voorzieningen en zowel de ambulante als de residentiële de voorzieningen voor jongerenwelzijn.
4. Stel psychiaters, psychologen en gespecialiseerde therapeuten, evenals interculturele bemiddelaars en tolken, ter beschikking van diensten die NBMV begeleiden.

Bronnen

- Crésam, Centre de Référence en Santé Mentale
- Hoge gezondheidsraad (2011) Kinderen en jongeren: Gedragsstoornissen in context, www.geestelijkgezonsvlaanderen.be
- Vlaamse Jeugdraad (2017) Advies 1706 rond Psychisch Welzijn.
- Vlaamse Scholierenkoepel (2017) VSK-Peiling over stress op school. 5964 leerlingen over de oorzaken en gevolgen van schoolstress – Scholierencongres, 2017.
- Werkgroep Metaforum KU Leuven (2010) Het toenemende gebruik van psychofarmaca, www.kuleuven.be

9.4 ADHD, medicalisering

In België wordt almaar meer rilatine voorgeschreven. Dat is een geneesmiddel op basis van methylfenidaat aangewezen bij motorische en/of aandachtstoornissen bij kinderen.

Die psychostimulantia zijn nuttig bij de behandeling van kinderen met ADHD. Maar men lijkt de medicatie steeds vaker voor te schrijven vooraleer andere niet-medicamenteuze therapie uit te proberen. Of zelfs zonder de stoornis grondig te onderzoeken. Vaak schrijft men rilatine voor om de (schoolse) prestaties van kinderen te verbeteren. Bovendien zien we dat de diagnose ADHD gelinkt aan schoolse prestaties vaker voorkomt bij kinderen uit achtergestelde groepen of kinderen met een migratieachtergrond. Dat is strijdig met het recht op non-discriminatie.

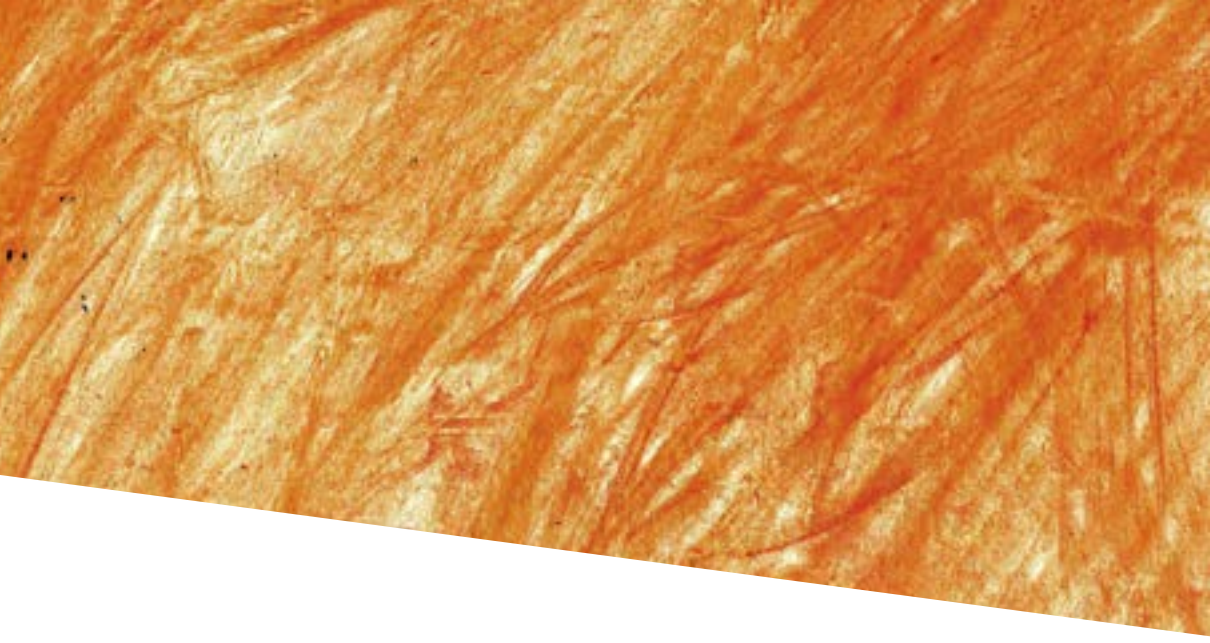
Volgens sommige psychiaters duidt de toename van de voorschriften op de grote bezorgdheid van de ouders voor het succes van hun kind. Ouders klagen op hun beurt over een te grote druk van de school. En artsen waarvan men stelt dat ze te veel rilatine voorschrijven, klagen over ouders die te hard aandringen en de marketingstrategie van de farmaceutische industrie.

AANBEVELINGEN

1. Informeer en sensibiliseer ouders, leerkrachten en de publieke opinie over alternatieve behandeling van ADHD.
2. Vorm artsen in de diagnose en behandeling van personen met ADHD.
3. Onderzoek de lange termijn impact van methylfenidaat op kinderen en hun toekomst als volwassene.

Bronnen

- CODE (2017), Rilatine: traitement ou produit dopant contraire à l'intérêt supérieur de l'enfant ?
- De Man, C. (2015) Médicalisation de l'accès à la scolarité: quand les comportements des enfants troublent l'école, *Journal du droit des jeunes*, n°348, pp. 5-6.

10. Onderwijs

[VRK art. 12, 28, 29; C.O. 67; G.C. 1 (2001).

10.1 Sociale ongelijkheid

De PISA-onderzoeken tonen sinds vele jaren dat het onderwijs in België, zowel in de Vlaamse als in de Franse Gemeenschap, tot de meest ongelijke in de OESO behoren en niet fungeert als sociale lift.

De school reproduceert sociale ongelijkheden, vooral voor kinderen uit sociaaleconomisch achtergestelde groepen of kinderen met een migratieachtergrond. Tot vandaag neemt men geen afdoende krachtige maatregelen in de strijd tegen die vaststelling. Een recent rapport onderstreept dat er tussen de sterkste en zwakste leerlingen een kloof gaapt die overeenkomt met meer dan acht studie jaren.

Over het algemeen blijven kinderen uit sociaaleconomisch zwakkere groepen het moeilijk hebben op school. In de Franse Gemeenschap hebben de leerlingen van 15 jaar uit de meest geprivilegieerde groepen 112 punten voorsprong inzake wetenschappen tegenover de armste leerlingen. Dat komt neer op drie schooljaren achterstand. Dat was één van de sterkste ongelijkheden vastgesteld door het PISA-onderzoek op basis van de cijfers van 2015.

10.2 Discriminatie

Zowel in het Vlaamse als in het Franstalige onderwijs zijn er opvallende verschillen in de resultaten tussen leerlingen met en leerlingen zonder migratieachtergrond. Het onderwijs slaagt er niet in om de ontwikkeling van kinderen met een migratieachtergrond voldoende te ondersteunen.

Nog teveel leerkrachten en schoolboeken denken in stereotypes. Scholen hebben het moeilijk om respect te tonen voor andere levensbeschouwingen en vooral voor de islam, toch een erkende godsdienst. Slechts een beperkt aantal scholen laat de hoofddoek toe.

De maatschappelijke polarisatie is voelbaar in scholen. Discriminerende uitlatingen of gedragingen van leerkrachten zijn nefast voor de ontwikkeling van een kind, voor zijn onderwijskansen en het vertrouwen in de maatschappelijke instellingen. Ook het niet-optreden van leerkrachten tegen discriminatie wordt als discriminatie ervaren. Kinderen en ouders weten niet waar ze terecht kunnen als ze discriminatie ervaren.

10.3 Moedertaal op school

Vlaamse scholen maken te weinig gebruik van de meerwaarde van de thuistaal van de kinderen en veelal is het gebruik ervan op de speelplaats verboden. Communicatie met ouders gebeurt eentalig in het Nederlands. Ouders liggen wakker van de negatieve beeldvorming over hun thuistaal en hun kennis van het Nederlands. Zij zijn bezorgd om de schoolloopbaan van hun kind. Een afwijzende houding op school en in de samenleving tegenover de thuistaal heeft een negatieve invloed op het welbevinden van leerlingen en ouders.

De Franse Gemeenschap nam maatregelen om de integratie van kinderen met een migratieachtergrond op school te bevorderen en de interculturele dialoog te stimuleren. Maar wegens gebrek aan tijd en financiële middelen om leerkrachten te vormen en klaspraktijken te ontwikkelen, worden de maatregelen onvoldoende toegepast.

10.4 Schoolkosten

Het onderwijs is niet gratis, ook al is dat vastgelegd in diverse beleids teksten zoals de grondwet, decreten of rondzendbrieven. Dat heeft een grote impact op de sociale ongelijkheid in het onderwijs. Bij een rondvraag van de *Ligue des familles* gaf een ouder op twaalf aan dat schoolkosten een financieel probleem vormen.

In de Franse Gemeenschap kost een kleuter zijn ouders 300 euro per jaar voor materiaal en maaltijden en in het basisonderwijs loopt dat al op tot 1.250 euro voor materiaal, maaltijden en uitstappen. Problemen met schoolfacturen hebben een sterke negatieve impact op de relatie tussen het kind en zijn gezin enerzijds en de leerkracht en de school of de directie anderzijds. Dat kan leiden tot vermijdingsgedrag en absentisme en beïnvloedt de mate van schooluitval.

In de Vlaamse Gemeenschap geldt sinds 2008 de maximumfactuur in het kleuter- en basisonderwijs. Maar veel scholen komen niet rond met hun werkingsmiddelen en vragen toch meer geld aan ouders. Bovendien zijn voor- en naschoolse opvang, middagtoezicht of gebruik van de refter niet begrepen in die maximumfactuur. In het secundair onderwijs hangt de kost sterk af van de studierichting. In technische of beroepsrichtingen kunnen de kosten hoog oplopen. Hier is geen maximumfactuur. Het beleid beperkt zich tot sensibilisering en onderzoek. Hogere kosten sluiten kinderen uit van de studierichting en de school van hun keuze.

10.5 Zittenblijven

Het zittenblijven is bijzonder hoog in het onderwijs in België. Terwijl in de OESO in 2012 bij leerlingen van leerlingen van 15 jaar gemiddeld 13 procent minstens een jaar heeft overgedaan is dat in de Vlaamse Gemeenschap 27 procent en in de Franse Gemeenschap 48 procent.

10.6 Watervalstelsel en schooluitval

In België staan kinderen al bij de overstap van basis- (6-12 jaar) naar secundair onderwijs (12-18 jaar), op de leeftijd van 12 jaar, voor een bepalende studiekeuze. Kinderen uit lagere sociale groepen worden eerder doorverwezen naar het Technisch of Beroepsopleiding. Maar

negatieve keuzes leiden tot demotivatie en al te vaak tot vroegtijdige schooluitval.

De Vlaamse Gemeenschap trekt bijkomende middelen uit om scholen te laten werken aan gelijke onderwijskansen, maar er is geen coördinerend beleid. Ook in de Franse Gemeenschap wijzen de onderwijsindicatoren op een oververtegenwoordiging van kinderen uit kwetsbare gezinnen in het bijzonder onderwijs (cf. hoofdstuk 8).

10.7 Uitsluitingen

In 2012-2013 sloten Vlaamse scholen 2.793 leerlingen definitief uit en de trend is stijgend. Het gaat vooral om kinderen uit maatschappelijk kwetsbare groepen: hun ouders zijn lager opgeleid en de thuistaal is meestal niet het Nederlands. Dat bevestigt de realiteit van sociale ongelijkheid in het onderwijs. Er bestaan wel beroepscommissies, maar de onafhankelijkheid ervan is niet gegarandeerd en scholen bepalen zelf de beroepstermijn. School en CLB moeten uitgesloten leerlingen actief bijstaan in de zoektocht naar een geschikte school, maar dat betreft vooral een inspanningsverbintenis.

Ook in de Franse Gemeenschap neemt het aantal uitsluitingen elk jaar toe. Meestal gaat het over jongens van 14-15 jaar. Professionelen in het veld en de minister van onderwijs zelf bevestigen dit, maar de officiële cijfers maakt men niet bekend. Op basis van onvolledige cijfers noteren we in 2015-2016 in de Franse Gemeenschap bijna 3.800 uitgesloten jongeren. Het gaat zowel over jongeren die werden uitgesloten tijdens het schooljaar als over jongeren die niet meer werden toegelaten bij het nieuwe schooljaar. Dat is een verdriedubbeling in vergelijking met twintig jaar geleden. Tussen 2014 en 2015 zagen we een significante stijging van 14 procent. De redens voor uitsluiting zijn vaak disciplineproblemen zoals het verstoren van de les. Nochtans kan uitsluiting wettelijk alleen worden uitgesproken bij vastgestelde

zware feiten. Dit suggereert dat achter de uitsluitingen eerder een tekort aan pedagogische omkadering schuilt.

Het decreet "Missions" voorziet geen effectieve mogelijkheden om in beroep te gaan tegen uitsluiting: er is een lange wachttijd, de kosten lopen op en bij de beroepsprocedure wordt geen onpartijdige niet-juridische instantie betrokken. Waar de beroepstermijn soms wordt gerespecteerd door het vrij onderwijs is dat nooit het geval in het officieel onderwijs. Kinderen en/of hun ouders die beroep aantekenden, wachten soms meerdere maanden op een antwoord. Dat maakt de beroepsprocedure zinloos en een gevaar voor de continuïteit van de opleiding.

10.8 Capaciteit

Vooraf in de grotere steden, waar de bevolking de jongste jaren toeneemt, dreigt een reëel tekort aan plaatsen, zowel in het basisonderwijs als in het secundair onderwijs, vooral vanaf het schooljaar 2020-2021. Elk schooljaar stelt het probleem zich scherper.

In Brussel, waar de problematiek het ergst is, zullen er binnen twee tot drie jaar bijna 7.000 plaatsen te kort zijn in het secundair en 1.300 in het basisonderwijs. Het tekort benadeelt vooral de sociaaleconomisch zwakkere gezinnen: aanschuiven in wachtrijen en complexe procedures verhogen de drempels.

10.9 Hervormingen

Al vele jaren dringt zich een grondige hervorming op van het Vlaamse secundair onderwijs. Om schotten tussen Algemeen, Technisch en Beroeps Secundair Onderwijs te slopen en te zorgen dat kinderen de studierichting volgen die overeenkomt met hun interesses en talenten. Dat kan o.m. door het uitstellen van de studiekeuze tot (minstens) na de eerste graad van het secundair onderwijs. Maar de hervorming van 2015

bleef beperkt tot een vereenvoudiging met minder studiegebieden in de 2de en 3de graad van het secundair onderwijs.

Het Vlaamse antispijbelbeleid legt een sterke nadruk op de aanwezigheid op school en de dreiging met terugvordering van de schooltoelage voor de ouders. Dat treft mensen uit sociaaleconomisch zwakkere groepen zeer hard. Bovendien zijn de leefomstandigheden van kinderen in armoede niet van die aard om afwezigheid op school te koppelen aan enige vorm van sanctionering. Terugvorderen van toelagen betekent een financiële slag en werkt negatief in op de leefomstandigheden van het betrokken gezin. En die slechte leefomstandigheden zijn heel dikwijls de basis voor het spijbelen.

Kinderen en ouders willen leerkrachten die ook investeren in goede vertrouwensrelaties. Dat vraagt een gedegen opleiding en permanente ondersteuning. Maar startende leerkrachten zijn weinig bekend met de leefwereld van kinderen uit de diverse etnisch-culturele minderheidsgroepen en maatschappelijk kwetsbare groepen in een stedelijke context. Leerkrachten die de leefwereld van de kinderen kennen, respecteren en aan bod laten komen, genieten meer vertrouwen. Opvallend is ook het grote verloop van vooral startende leerkrachten. De grote werkonzekerheid, te hoge flexibiliteit en zware werkdruk die jonge leerkrachten wordt opgelegd is nefast voor de continuïteit.

De Franse Gemeenschap startte in 2015 een grote onderwijshervorming, Le Pacte pour un Enseignement d'Excellence. Maar deze liep vertraging op als gevolg van een politieke crisis. De hervorming is o.m. gericht op het terugdringen van de schoolse ongelijkheid via verschillende maatregelen: in het secundair onderwijs komt er een gemeenschappelijke stam tot 15 jaar, het kleuteronderwijs wordt versterkt en men wil het zittenblijven effectief verminderen. Voor de NGO's is het cruciaal dat de hervorming er komt, dat men effectieve maatregelen neemt om de schoolse ongelijkheid te verkleinen, gepaard met een realistisch budget.

10.10 NEETs

Er zijn steeds meer jongeren die de school verlaten zonder diploma, geen opleiding volgen en werkloos zijn (de NEET's). In de grotere steden is dit één op vijf jongeren. Leerlingen en ouders in armoede of met een migratieachtergrond krijgen geen afdoende begeleiding.

AANBEVELINGEN

Algemene aanbevelingen

1. Verzeker het recht op kwalitatief onderwijs voor elk kind in België.
2. Neem doortastende maatregelen om een eind te maken aan schoolse sociale ongelijkheid. Promoot een beleid dat gelijke kansen op school aanmoedigt.
3. Versterk de ondersteuning voor de meest kwetsbare kinderen.
4. Zet in op een positief schoolklimaat waarin leerlingen en leerkrachten zich veilig voelen en diversiteit de norm is. Laat scholen op een valoriserende manier omgaan met meertaligheid van leerlingen en ouders. Zet via kinderrechteneducatie in op empowerment en positieve identiteitsontwikkeling die kinderen en jongeren weerbaar maakt tegen racisme en discriminatie. Laat in de leerplannen en leermiddelen meer diversiteit en niet-Westerse geschiedenis en cultuur aan bod komen.
5. Integreer in de opleiding van leerkrachten een grondige vorming met betrekking tot kinderrechten en de diverse leefwerelden van kinderen
6. Maak het leerkrachten mogelijk om vertrouwensrelaties op te bouwen met leerlingen.
7. Stel de studiekeuze van kinderen uit tot minstens na de eerste graad van het secundair onderwijs.

8. Organiseer een degelijke begeleiding van de studie- en schoolkeuze van kinderen. Zorg voor de nodige begeleiding bij de overgang van basis- naar secundair onderwijs.
9. Stuur het huistaakbeleid op de basisschool bij.
10. Leef de wet na: maak het onderwijs gratis.
11. Bouw nieuwe scholen om tegemoet te komen aan de demografische behoeften.

Aanbevelingen voor de Vlaamse Gemeenschap

1. Vervang de sanctionerende maatregelen in het beleid tegen spijbelen door een ondersteunend beleid voor gezinnen in een moeilijke situatie. Hanteer uitsluiting van leerlingen pas als ultieme maatregel en mits de leerling een gelijkaardige plaats heeft in een nieuwe school.
2. Zoek een oplossing voor de financiering van schoolse dienstverlening die niet onder de maximumfactuur valt. Verbied scholen een beroep te doen op een incassobureau. Voer de maximumfactuur in voor het secundair onderwijs.
3. Voer een antidiscriminatiebeleid op school. Stimuleer scholen om de meerwaarde van de thuistaal aan te wenden en het gebruik ervan op de speelplaats niet langer te verbieden. Installeer een aanspreekpunt voor kinderen, jongeren of ouders die discriminatie ervaren van directie, leerkrachten of medeleerlingen.

Aanbevelingen voor de Franse Gemeenschap

1. Waardeer alle onderwijsrichtingen en stop de onterechte doorverwijzingen richting bijzonder, technisch en beroeps-onderwijs en het ontstaan van concentratiescholen.
2. Versterk de basisopleiding en de permanente vorming van de leerkrachten.

3. Zet het 'Pacte pour un enseignement d'excellence' om in beleid, met de nodige garanties en gedragen door een realistisch budget.
4. Informeer ouders en sensibiliseer onderwijsactoren over de schoolfacturen. Evalueer de periodieke afrekening van de schoolkosten en sanctioneer onregelmatigheden.
5. Verzamel en publiceer de uitgesplitste gegevens van de definitieve uitsluitingen op school. Versterk de opvolging en begeleiding van definitief uitgesloten leerlingen tot ze in een andere school ingeschreven zijn. Installeer een onafhankelijke en onpartijdige instantie die in beroep uitspraak doet bij een definitieve uitsluiting. Voorzie een bindende termijn voor de uitspraak in beroep.

Bronnen

- ChanGements pour l'Egalité, www.changement-egalite.be
- CODE (2015), Devoirs scolaires: quelle place dans la vie de l'enfant
- CODE (2015), Exclusions scolaires définitives: quels droits pour les jeunes ?
- CODE (2015), Gratuité scolaire... mais à quel prix ?
- CODE (2017), Dispositif d'Accueil et de Scolarisation des élèves Primo-Arrivants: état des lieux
- Félix R. & al. (2013), Tous pour réussir ! Partir des élèves dont on n'attend rien, ATD Quart Monde, www.jeunessequartmonde.be
- Goosen, K., Boone, S., Dehertogh, B., Kavadias, D., Mahieu, P., Van Avermaet, P., Vanhoof, J., Van Houtte, M. & Van Kerckhove, C. (2017) Is dat iets voor mij, juf? Leerlingen versterken in het keuzeproces van basis naar secundair. Leuven: LannooCampus.
- Ligue des droits de l'enfant, Tout ce que vous n'avez jamais voulu savoir sur de Pacte d'Excellence
- Ligue des familles (2016), Six balises pour l'école de demain
- Nicaise, I., B. Spruyt, M. Van Houtte, D. Kavadias (2014) Het onderwijsdebat. Waarom de hervorming van het secundair broodnodig is. Antwerpen: EPO - TOR 2014/18.

- PISA (programme international pour le suivi des acquis des élèves)
- Portail de l'enseignement de Fédération Wallonie-Bruxelles, www.enseignement.be
- Van Avermaet, P., en Van de Craen, P., (2015), Meertaligheid als realiteit op school, OBPWO 12.03
- Unicef, What do you Think? (2013), Egalité des chances à l'école. Voilà ce qu'ils en pensent

11. Vrije tijd, sport en cultuur

[VRK art. 15, 31; C.O. 71; G.C. 17 (2013).]

Kinderen en jongeren beleven hun vrije tijd vooral thuis, in de publieke ruimte of in het georganiseerd vrijetijdsaanbod. Ondanks het verschil in de beschikbare gegevens tussen het Noorden en het Zuiden van het land, zien we gelijklopende tendensen. Op basis daarvan kunnen we stellen dat het recht op vrije tijd voor heel wat maatschappelijk kwetsbare kinderen niet wordt waargemaakt.

11.1 Vrije tijd in de publieke ruimte en thuis

Kinderen zijn bijzonder kwetsbaar in hun leefomgeving en in het verkeer. Zo verdwijnt er in Vlaanderen elke dag 6 hectare open ruimte. Slechts 10 procent van de oppervlakte is bebost en slechts in 2 procent daarvan mogen kinderen vrij spelen.

Ook in de woonomgeving staat het gebruik van ruimte door kinderen onder druk. Er zijn weinig jeugdriendelijke plekken en kinderen zijn niet altijd welkom in de publieke ruimte: activiteiten als skaten of voetballen zijn vaak niet toegelaten en ontmoeting van kinderen wordt amper getolereerd (zie ook het onderdeel over gemeentelijke administratieve boetes).

Het *Institut pour un développement durable* geeft aan dat 28 procent van de kinderen in België nooit op vakantie gaat. De armsten onder hen kunnen ook thuis moeilijk hun vrije tijd beleven. Dit vooral als gevolg van slechte huisvesting. Plaatsgebrek, lawaai, verontreiniging of energiearmoede (omwille van financiële problemen verwarmt 6 procent van de Belgen hun huis niet)... versterken hun sociaal isolement. De armste gemeenten in Brussel zijn ook deze met de grootste gezinnen, het meeste lawaai, de kleinste woningen, het minste aantal tuinen en de minste groene ruimte.

Tezelfdertijd wordt de culturele sector bijzonder getroffen door het besparingsbeleid: sinds de financiële crisis van 2008 zijn de subsidies voor bibliotheken, musea of theaters met 16 procent gedaald.

Frans onderzoek wijst uit dat driekwart van de overheidsuitgaven voor vrije tijd ten goede komt aan jongens o.a. voor het installeren van vrij toegankelijke sportvoorzieningen zoals skateparken. Het gevolg is dat meisjes zich uit die plekken terugtrekken wat kan leiden tot een onveiligheidsgevoel bij hen en een reproductie van een stereotype vrijetijdsbesteding. In België zien we een gelijkaardige evolutie.

11.2 Georganiseerd vrijetijdsaanbod

Jeugdwerk speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van het kind aanzien daar andere competenties gestimuleerd worden dan op school (leren omgaan met een groep, zelfwaarde, creativiteit, gevoeligheid, fysieke conditie, de ontwikkeling van andere vormen van intelligentie...).

We stellen vast dat in België een grote groep kinderen niet geniet van kwalitatieve buitenschoolse activiteiten. Zo kunnen meer dan 30 procent van de kinderen tussen 1 en 15 jaar uit gezinnen met een armoederisico niet geregeld deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten buitenhuis, tegenover ongeveer drie procent van de kinderen uit gezinnen zonder armoederisico. Een kwart van de sociaaleconomisch achtergestelde jongeren is nooit lid geweest van een sportclub. Bij jongeren met een hogere sociaaleconomische status is dat 12 procent.

Voor kinderen met een handicap is de deelname aan vrijetijdsactiviteiten een waar hindernissenparcours. De plaatsen zijn schaars: weinig vrijetijdsorganisaties zijn toegankelijk voor kinderen met een handicap of zijn bereid om kinderen met een handicap op te vangen zonder bijkomende externe hulp of omkadering.

Kinderen ondervinden meerdere obstakels naar vrijetijdsbesteding: de financiële kostprijs, mobiliteitsproblemen, tijdgebrek omwille van de schoolse verwachtingen, gebrek aan infrastructuur, geen informatie, onverenigbaarheid tussen de uurregelingen voor vrijetijd van de kinderen en het werk van de ouders en voor de meest kwetsbare kinderen de angst om uitgesloten en gestigmatiseerd te worden.

Hierbij komt nog dat het schoolzwemmen in belangrijke mate is afgeschaft, wegens gebrek aan budget of aan personeel of omdat het lokaal bestuur het zwembad heeft gesloten. Veel kinderen gaan zo nooit meer naar het zwembad. Hetzelfde geldt voor culturele uitstappen.

AANBEVELINGEN

1. Verhoog de middelen voor het vrijetijdsaanbod voor het jeugdwerk met zowel een specifiek aanbod voor maatschappelijk kwetsbare kinderen als een inclusief jeugdwerk toegankelijk voor iedereen.
2. Geef kinderen in eigen buurt de ruimte en de mogelijkheid om elkaar te ontmoeten in een veilige omgeving met een eenvoudige omkadering.
3. Zorg voor meer speelruimte in de natuur o.a. door bossen toegankelijker te maken.
4. Garandeer vervoersautonomie van kinderen door een veilig wandel- en fietsnetwerk te voorzien, autoverkeer te verminderen en in te zetten op kind- en speelweefsel in de wooncentra.
5. Betrek kinderen bij concrete mobiliteitsprojecten en ruimtelijke planningsprocessen, zowel op lokaal als op bovenlokaal niveau.
6. Voer een beleid om de deelname aan buitenschoolse activiteiten te vergroten via een proactieve en inclusieve aanpak ten behoeve van de gezinnen.

7. Versterk de wisselwerking tussen school, buitenschoolse initiatieven en gezinnen om te komen tot een brede school.
8. Onderzoek de sociologische en geografische facetten van gender en vrijetijd(sbesteding).
9. Stimuleer via een aangepast (steden)bouwkundig beleid een sterkere mix op de plekken waar jongeren hun vrijetijd beleven.

Bronnen

- Badje, L'extrascolaire sans barrière, www.badje.be
- CODE (2013), Manifeste Pauvreté et extrascolaire: quelles priorités?
- Fondation Roi Baudouin (2016), L'extrascolaire au coeur de l'intégration. Présentation et rapport d'impact 2013-2016
- Raibaud Y., (2014), Unve ville faite pour les garçons
- Vlaamse Jeugdraad (2012) Advies 12/13, Advies Inspraak en participatie in ruimtelijke planningsprocessen
- Vlaamse Jeugdraad (2017) Advies 1701 rond het witboek beleidsplan ruimte in Vlaanderen

12. Migratie

[VRK art. 2, 3, 6, 7, 10, 19, 22, 30, 35, 37; C.O. 32, 75, 77 ;
G.C. 6 (2005).

12.1 Algemeen

In 2016 vroegen 4.960 kinderen asiel aan in België, waarvan 1.076 NBMV. Sinds juli 2017 noteren we opnieuw een stijging van het aantal asielaanvragen. Het gaat vooral om gezinnen en niet-begeleide minderjarigen (NBMV). Bijna de helft van de NBMV vraagt geen asiel aan om verschillende redenen; gebrek aan informatie, omstandigheden die een asielaanvraag onmogelijk maken, de wens om naar een ander EU-land te trekken.. Velen riskeren te verdwijnen in mensenhandel of prostitutie.

NGO's signaleren in de jongste maanden een hogere instroom van vooral niet-begeleide kinderen van jonger dan 12 jaar.

12.2 Bijzondere kwetsbaarheid

Kinderen bereiken het land van aankomst vaak na een moeilijke vlucht.

Steeds meer gaat het om kinderen die traumatische ervaringen hebben opgedaan in oorlogssituaties, op de vlucht of in vluchtelingenkampen, veelal met gevaar op seksuele uitbuiting. Weinig kinderen hebben schoolgelopen sinds ze op de vlucht zijn. En ze zijn gestressed als gevolg van sociaal isolement, hun verblijfsonzekerheid en aanpassingsproblemen.

Vrijheidsberoving, uitwijzing of overplaatsing naar een ander centrum hebben een ingrijpende negatieve impact op het welzijn en de ontwikkeling van kinderen (depressie en angst, zelfmoord, psychische stoornissen en ontwikkelingsproblemen). De NGO's dringen aan op een alternatief.

Het risico op verdwijning en uitbuiting is reëel voor NBMV, zeker in de fase voor kinderen een voogd toegewezen krijgen. Child Focus behandelde tussen januari en november 2016 ruim 90 dossiers van vermiste NBMV. Kinderen die verdwijnen, lopen een groot risico om het slachtoffer te worden van uitbuiting of zelfs mensenhandel.

12.3 Wetgeving en opvang

Wetgeving

De Belgische overheid focust in haar communicatie op het buiten houden en terugsturen van asielzoekers en migranten. Geregeld noemt men asielzoekers in één adem met “gelukzoekers” of “criminelen”. Dat versterkt de negatieve beeldvorming en gaat in tegen het hoger belang van het kind.

De NGO's zijn erg verontrust over de wetswijzigingen met betrekking tot enerzijds de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen (wet van 15 december 1980), en anderzijds de opvang van asielzoekers en andere categorieën van vreemdelingen (wet van 12 januari 2007). De wijziging van de wet van 15 december 1980 bedreigt de onafhankelijkheid van het Commissariaat-Generaal voor de Vreemdelingen en Staatlozen. Die neutraliteit is van fundamenteel belang om de vluchtverhalen van asielzoekers, ook van kinderen, kwalitatief te analyseren. Dat brengt het recht van kinderen op een eerlijke en nauwkeurige asielprocedure in gevaar. De wetswijziging versnelt procedures van verzoeken tot internationale bescherming en verkort de beroepstermijnen, ook voor kinderen. De NGO's vrezen dat veel kinderen geen echte kans meer krijgen om vervolging te bewijzen en internationale bescherming te krijgen. Dat stelt hen bloot aan gevaar bij terugkeer in hun land van afkomst. De bewijslast om de geloofwaardigheid te bewijzen wordt disproportioneel. Het ontbreken van documenten die de identiteit of nationaliteit aantonen wordt nu een negatieve indicatie voor de algehele geloofwaardigheid. Bovendien zal de verplichting

om originele identiteitsdocumenten af te geven aan de autoriteiten veel kinderen afschrikken.

Ook de concepten van “veilig derde land” en “eerste land van asiel” zorgen voor disproportionele bewijslast.

Het risico is reëel dat men kinderen terugstuurt naar een land waar ze niet veilig zijn. Verder wordt de mogelijkheid vergroot voor de administratieve detentie van vreemdelingen en dus ook van kinderen. De wijziging van de wet van 12 januari 2007 kan leiden tot beperking of intrekking van opvang. Hierdoor kunnen kinderen op straat terecht komen, met alle risico's van dien op misbruik en uitbuiting. Kinderen kunnen ook verwezen worden naar noodopvang, terwijl die niet geschikt is voor kinderen.

Opvang en procedure

De kwaliteit van de opvangcentra is zeer ongelijk en de focus van de begeleiding ligt op het gedrag in plaats van de noden van de kinderen. Als een kind gedrag vertoont dat als “moeilijk” of “problematisch” wordt beschouwd, kiest men in plaats van ondersteuning dikwijls voor overplaatsing naar een ander centrum.

Niet-begeleide minderjarigen hebben recht op bijzondere bescherming: het recht op een voogd, op ziekteverzekering, op opvang tot 18 jaar, op een duurzame oplossing en op gezinshereniging.

NBMV krijgen een voogd toegewezen, maar dat zou vroeger in de procedure moeten gebeuren, namelijk van bij de identificatie of zodra iemand verklaart dat hij niet-begeleide minderjarige is. De situatie van NBMV is immers altijd precair, ook als ze pas gesignaleerd zijn of bij twijfel over hun leeftijd.

De jeugdhulpverlening is niet voorbereid op de complexe problematiek, wachtlijsten zijn erg lang en er zijn geen afspraken tussen het federale

niveau en de gemeenschappen over de organisatie van de hulpverlening. Er zijn onvoldoende aangepaste voorzieningen met psychosociale hulpverlening en ondersteuning. Voor kinderen in migratie is in de praktijk de toegang tot hun rechten niet gewaarborgd.

Ook kinderen die samen met hun ouders migreren hebben nood aan bijzondere bescherming en beleidsaandacht.

12.4 Gezinshereniging

Het recht op gezinshereniging wordt in de praktijk niet gerespecteerd: de procedures zijn complex, de documenten duur en in conflictgebied is een Belgische ambassade onbereikbaar.

12.5 Leeftijdsbepaling

De leeftijdsbepaling van NBMV is problematisch. Al te veel instanties kunnen twijfel uiten over de leeftijd en het aantal uitingen van twijfel loopt zo hoog op – tot 44% in 2016 – dat dit deel lijkt uit te maken van het beleid en niet gericht op individuele situaties. Bovendien zijn de aangewende methodes voor de leeftijdsbepaling onbetrouwbaar, zoals vele dokters en wetenschappers stellen: de testen waarop de leeftijdsschatting zich baseert zijn niet ontwikkeld om een leeftijd te schatten en de referentiegroepen van de testen zijn niet representatief voor de groepen waarop men de testen toepast. Er is dus nood aan een globale en interdisciplinaire evaluatie. Een groot aantal kinderen wordt nu volwassen verklaard met alle gevolgen van dien voor hun bescherming. En tenslotte is de bestaande beroepsprocedure niet effectief.

12.6 Detentie

Gezinnen met minderjarige kinderen kunnen in België vastgehouden worden bij aankomst (als ze bij aankomst in Brussels Airport asiel aanvragen in België) of als ze op het grondgebied verblijven zonder wettig verblijf. Momenteel worden die gezinnen vastgehouden in “terugkeerwoningen”, open gezinswoningen die een alternatief zijn voor detentie. Eind augustus 2017 is de Belgische overheid echter begonnen met de bouw van een nieuw gesloten centrum waar men ook gezinnen met kinderen kan opsluiten. De detentie van kinderen omwille van de migratiestatus van hun ouders is een schending van de Rechten van het Kind en druist in tegen het principe van het hoger belang van het kind. Het Europees Hof van de Rechten van de Mens oordeelde al meerdere keren dat het plaatsen van kinderen in gesloten centra een onmenselijke en vernederende behandeling vormt, rekening houdend met de bijzondere kwetsbaarheid van kinderen. Ook België werd in het verleden herhaaldelijk door het Hof veroordeeld voor de opsluiting van kinderen in gesloten centra in onaangepaste omstandigheden.

12.7 Uitwijzingen

België wijst nog steeds kinderen uit na een jarenlang verblijf, zonder enige analyse van hun “hoger belang”. De Vreemdelingenwet bepaalt in artikel 74/13 nochtans dat men de impact op de kinderen van een mogelijke uitwijzing altijd moet onderzoeken.

AANBEVELINGEN

1. Integreer het belang van het kind als richtinggevend principe in de Belgische migratiewetgeving. Implementeer dit ook op het terrein. Voer geen nieuwe bepalingen in die het verkrijgen van asiel of internationale bescherming bemoeilijken.

2. Veranker het verbod op detentie van kinderen in de wet van 15 december 1980 en de opvangwet van 12 januari 2007.
3. Wijs onmiddellijk na signalering, in de identificatiefase, een voorlopige voogd toe aan niet-begeleide minderjarigen, ook bij twijfel over de leeftijd. Wijs gespecialiseerde voogden toe aan NBMV in een bijzonder kwetsbare situatie, zoals prostitutie of zeer traumatische ervaringen. Zorg voor de nodige coaching van de voogden.
4. Informeer het kind van bij zijn aankomst in België op een aangepaste manier over zijn situatie, zijn perspectieven en de personen en diensten waar het terecht kan. Betrek het kind bij alle beslissingen die zijn leven aangaan, zowel bij de keuze van de procedure, als bij de toewijzing van opvang en onderwijs.
5. Spreek twijfel over de leeftijd alleen uit in te motiveren individuele gevallen. Neem de verplichting tot formele motivering van de twijfel op in de wet. Wijs de bevoegdheid tot uiting van twijfel exclusief toe aan de Dienst Voogdij. Verbeter de procedure van de leeftijdsbepaling zodat ze wetenschappelijk betrouwbaar wordt, globaal en interdisciplinair. Gebruik ze alleen in laatste instantie.
6. Stel een onafhankelijk en multidisciplinair team aan dat het belang van het kind onderzoekt in elke stap van het asielproces en ongeacht de gezinssituatie.
7. Organiseer gespecialiseerd onthaal voor bepaalde groepen NBMV, zoals jongeren met psychische of psychiatrische stoornissen, erg jonge kinderen, zwangere meisjes of meisjes met een kind.

Bronnen

- CODE (2015), Accueil des enfants étrangers: la Belgique condamnée!
- CODE (2016, 2017, 2018), Santé psychique des MENA
- CODE (2017), Migrant mineur, prejudice majeur. Le triple test osseux à la loupe des droits de l'enfant
- Kinderrechtencoalitie Vlaanderen (2016) Papieren rechten. Kinderrechten in een migratiecontext, Kinderrechtenforum 12.
- Organe d'avis de la Commission nationale pour les droits de l'enfant (2017), Avis sur la situation des enfants dans la migration, 20 novembre 2017
- Plate-forme Mineurs en exil, www.mineursenexil.be
- Van Caillie C. (2017), Les soins de santé des MENA. Quelles sont les dispositions qui s'appliquent?, Journal du droit des Jeunes, n°361, p.36
- Van den Abeele C. & Dominicy M. (2016), Les enfants en exil prennent la parole, Unicef Belgique
- Unicef België, What do you think? (2017), Une voix pour les enfants migrants

13. Justitie

[ART. 2,3,5,9,12,15, 16, 18, 37, 40 ; C.O. 36, 38, 83, 84 ;
G.C. 10 (2007)

13.1 Algemeen

De werking van justitie kampt met een groot gebrek aan mensen en financiële middelen. Elk jaar opnieuw daalt het voorziene budget. Veel rechters die met pensioen gaan, krijgen geen opvolger: tegen 2020 wordt maar één magistraat op zes vervangen. Ook het personeel van de griffies is sterk ingekrompen. Dat alles hindert het effectief en vlot functioneren van justitie: dossiers gaan verloren, termijnen verlengen, er is te weinig tijd om dossiers te behandelen, griffies zijn telefonisch onbereikbaar en er is een verlies aan competenties bij het Openbaar Ministerie.

Als gevolg van de opeenvolgende hervormingen is de toegang tot justitie de jongste jaren bovendien veel complexer geworden, vooral voor de meest kwetsbare groepen. Sinds januari 2014 zijn advocaten onderworpen aan de BTW waardoor hun honoraria met 21 procent stegen. Ook de griffiekosten stijgen elk jaar. Sinds september 2016 is de juridische tweedelijns hulp die gratis zou moeten zijn onderworpen aan een forfaitaire vergoeding, zeer veeleisende controles en erg strikte toegangsvoorwaarden. Geconfronteerd met een dergelijke stijging van de kosten zien steeds meer gezinnen ervan af om op te komen voor hun rechten of die van hun kinderen.

Het gebrek aan vorming met betrekking tot kinderrechten of aangepaste omgang met kinderen bij rechters en advocaten vormt een ander belangrijk probleem. Er zijn wel opleidingen, maar er zijn er te weinig en men neemt er maar weinig aan deel wegens tijdsgebrek en werkdruk. Ook het ingewikkelde taalgebruik en het formalisme van justitie vragen hervorming: het zijn bijkomende drempels voor de toegankelijkheid.

Bronnen

- CODE (2015), Justice: quand les moyens manquent au détriment du justiciable
- Bufraquech C. (2017), Le pouvoir judiciaire et la séparation des pouvoirs sous pression, Ligue des droits de l'homme

13.2 Familierechtbank

[VRK art. 3, 12, 40; C.O. 36, 38.

In september 2014 ging de familie- en jeugdrechtbank van start. Dat is een onmiskenbare vooruitgang met betrekking tot kinderrechten aangezien de verschillende bevoegdheden inzake familierecht gebundeld worden: erkenning, adoptie, scheiding, ouderlijk gezag, huisvesting, alimentatiegeld, erfrecht... Tot dan waren deze verspreid onder verschillende rechtbanken. De familierechtbank heeft tot doel Justitie effectiever en begrijpelijker te maken voor gezinnen door een meer coherente behandeling van hun dossier.

Aan de basis van de familierechtbank ligt het principe "één gezin = één dossier = één rechter". Zo wordt nu ook voor burgerlijke zaken één rechter belast met alle kwesties die de kinderen van eenzelfde gezin aanbelangen, zoals dat al het geval was in kwesties van jeugdbescherming. Maar op het terrein wordt dit principe niet strikt gevolgd en er zijn soms grote verschillen in de praktijk tussen de arrondissementen.

In het kader van een echtscheidingsprocedure van de ouders worden kinderen ouder dan 12 jaar nu systematisch gehoord door de rechter. Zij hebben het recht om niet in te gaan op de uitnodiging. Kinderen jonger dan 12 jaar kunnen gehoord worden op hun vraag, op vraag van de partijen, het Openbaar Ministerie of van de rechter. Hoewel dit voor een kind vaak erg stresserend is, voorziet men in dit kader geen bijstand van een advocaat. Het kind kan door één of beide ouders gemanipuleerd worden wat het moeilijk maakt om vrij te spreken. Daarom is de bijstand door een vertrouwensadvocaat gespecialiseerd in de ondersteuning

en verdediging van kinderen nodig. Het valt ook te betreuren dat een kind niet opnieuw gehoord kan worden als er men oordeelt dat er geen element in het dossier is dat dit rechtvaardigt.

Het is jammer dat er ondanks de inrichting van de familie- en jeugdrechtbank geen overdracht van informatie is tussen de familie- en de jeugdkamer. Zo komt het vaak voor dat één of alle kinderen van het zelfde gezin gevat worden in zowel een burgerlijke als een beschermingsprocedure. Advocaten hebben niet het recht om informatie en documenten over te maken tussen de verschillende procedures. De verschillende rechters die beslissen over zaken in het leven van kinderen zijn dus niet altijd in de mogelijkheid om een globaal zicht te krijgen op de situatie van het kind. Het gebeurt dat ze niet bekend zijn met essentiële elementen, waardoor ze dossiers niet op een gepaste en effectieve manier kunnen behandelen.

Sinds 1 januari 2016, als gevolg van de Potpourri II wet van 19 oktober 2015, is de aanwezigheid van het Openbaar Ministerie in burgerlijke zaken facultatief, ook bij familiedossiers. Het parket is echter verantwoordelijk voor de verdediging van de belangen van het kind. De NGO's betreuren dat het parket niet meer tussenkomt in alle familiedossiers en alleen schriftelijk advies geeft op uitdrukkelijke vraag van de rechtbank.

AANBEVELINGEN

1. Ken voldoende menselijke en financiële middelen toe aan een justitie die effectief en respectvol omgaat met de kinderrechten:
  - Verhoog het aantal rechters en griffiers om de juridische achterstand weg te werken en de behandeling van burgerlijke en beschermingsprocedures met betrekking tot kinderen binnen een redelijke termijn mogelijk te maken.

- Verplicht de aanwezigheid van het Openbaar Ministerie op alle zittingen die kinderen aanbelangen en geef het voldoende middelen om de dossiers grondig te behandelen.
- 2. Verbeter de opleiding van magistraten met betrekking tot kinderrechten en op psychologisch vlak zodat ze op een aangepaste manier kinderen aan bod kunnen laten komen in de zitting.
- 3. Verbeter de opleiding van alle jeugdadvocaten met betrekking tot kinderrechten opdat ze in een aangepaste begeleiding kinderen kunnen laten begrijpen wat er op het spel staat in hun situatie zodat die kunnen participeren aan hun verdediging. Het gebruiken van een verstaanbare taal, het opbouwen van een vertrouwensband, of het aanpassen van de verdediging in functie van de leeftijd, de kwetsbaarheid en de maturiteit, is cruciaal.
- 4. Harmoniseer de werking van de familierechtbank op burgerlijk vlak voor het hele land zodat het principe "één gezin = één dossier = één rechter" overal toegepast wordt.
- 5. Vergemakkelijk de informatie-uitwisseling tussen de familie- en de jeugd kamer in het kader van procedures die een zelfde gezin of kind aanbelangen door advocaten toe te laten om stukken uit een burgerlijke procedure te gebruiken in een beschermingsprocedure en omgekeerd.
- 6. Voorzie de bijstand door een advocaat, opgeleid in de verdediging en begeleiding van kinderen, bij het verschijnen van het kind voor de rechter in echtscheidingsprocedures.

Bronnen

- CODE (2015) Création d'un tribunal de la famille: quelles avancées?
- CODE (2015) Sale temps pour les enfants. L'impact de la crise sur les droits de l'enfant en Belgique.
- CODE (2015) Le tribunal de la famille: un an plus tard.
- DEI Belgique (2017), «Le rôle de l'avocat du mineur dans les procédures protectionnelles et pénales en Belgique» (projet européen My Lawyer, My Rights)

13.3 Uithandengeving

[VRK art. 40; C.O. 83a; G.C. 10 (2007).]

Ondanks de bepalingen van het Verdrag en de aanbevelingen van het VN-Comité kan een jeugdrechter in België een zaak met betrekking tot een jongere ouder dan 16 jaar die een zwaarwichtig feit gepleegd heeft uit handen geven aan een reguliere correctionele rechtbank of aan een assisenrechtbank als het een misdad deed betreft waarvoor de correctionele rechtbank niet bevoegd is.

Onderzoek wijst uit dat uithandengeving niet resulteert in een re-integratie in de samenleving, integendeel zelfs. Als de uithandengegeven minderjarige veroordeeld wordt tot een gevangenisstraf, zal hij die uitzitten in een gesloten centrum. Als de minderjarige volwassen wordt, of als er te weinig plaatsen zijn in het gesloten centrum, of als de jongere storend gedrag vertoont, kan hij of zij overgeplaatst worden naar een gevangenis. In 2016 waren er drie overplaatsingen van een gesloten centrum naar een gevangenis: twee wegens overbevolking en één wegens disciplinaire redenen. De Nederlandstalige uithandengegeven jongens gaan naar het gesloten centrum in Tongeren, de Franstalige sinds 2010 naar Saint-Hubert in de Ardennen. Dat betekent een grote afstand tussen de plaats van opsluiting en zowel de verblijfplaats van het gezin – 95 procent van de uithandengegeven jongeren komen uit Brussel – als het kantoor van de advocaat. Dat bemoeilijkt de relaties die nochtans cruciaal zijn voor de re-integratie.

AANBEVELINGEN

1. Stop de uithandengeving.
2. Organiseer alternatieven voor het omgaan met ernstige jeugddelinquentie.

Bronnen

- Adviesorgaan NCRK (2017). Welke toekomst voor de uithandengeving? - 29 maart 2017.
- Délégué général aux droits de l'enfant (2015). Avis du Délégué général aux droits de l'enfant quant à la mesure de dessaisissement.
- Nuytiens, J. Christiaens, J. & Eliaerts, C. (2004) Eindrapport: ernstige jeugddelinquenten worden gestraft? Een onderzoek naar de praktijk van de uithandengeving

13.4 Naar een Vlaams jeugddelinquentierecht?

Sinds de jaren 1980 is er discussie over de invoering van een jeugdsanctierecht ter aanvulling van de wet op de jeugdbescherming van 1965. Op het federaal niveau kwam er echter weinig beweging. De jongste staatshervorming wees de bevoegdheid voor het jeugdsanctierecht toe aan de Gemeenschappen. Het ontwerp van Vlaams jeugddelinquentierecht – dat men wil invoeren vanaf 1 januari 2019 – neemt afstand van het beschermingsmodel en responsabiliseert kinderen al vanaf 12 jaar. De jeugdrechter krijgt meer mogelijkheden om sanctionerend te reageren op delinquent gedrag.

In 2016 verschenen 2.341 kinderen voor de jeugdrechter naar aanleiding van een delict. Het aantal kinderen met een maatregel van de jeugdrechter op basis van een verontrustende opvoedingssituatie is vele malen groter. Bovendien schiet de capaciteit van de jeugdhulpverlening schromelijk tekort: duizenden jongeren stuiten op lange wachtlijsten en om toch maar een schaarse plaats te vinden voor "hun" jongere verwoorden jeugdrechters niet zelden een verontrustende opvoedingssituatie als een als misdrijf omschreven feit.

Het jeugddelinquentierecht wordt voorgesteld als het sluitstuk van een drieluik met de jeugdhulpverlening en herstelgerichte werking, maar deze laatste missen slagkracht. De NGO's zijn van oordeel dat het jeugddelinquentierecht pas mag worden ingevoerd als het recht op jeugdhulp voor alle kinderen effectief gerealiseerd en gegarandeerd is.

AANBEVELINGEN

1. Stel de invoering van een jeugddelinquentierecht uit tot het recht op jeugdhulpverlening voor alle kinderen effectief gerealiseerd en gegarandeerd is.
2. Voorzie geen eenzijdig sanctionerende maatregelen voor kinderen vanaf 12 jaar.

Bronnen

- Agentschap Jongerenwelzijn (2015) Jaarverslag 2015.
- Kinderrechtencoalitie (2017), Naar een Vlaams jeugddelinquentierecht?, position paper
- Nuytiens, J., Christiaens, J. & Eliaerts, C. (2004), Eindrapport: ernstige jeugddelinquenten worden gestraft? Een onderzoek naar de praktijk van de

13.5 Detentie

[VRK art. 37, 40; C.O 83d-g, 84.

Op het nationaal niveau is er toezicht voorzien op het gevangeniswezen, maar deze organen missen een structurele en/of functionele onafhankelijkheid om hun controletaak uit te oefenen. Ze zijn ook niet altijd toegankelijk en aangepast aan kinderen die van hun vrijheid zijn beroofd.

In Vlaanderen werd in 2017 wel een Commissie van toezicht opgericht die alle gesloten en besloten Vlaamse instellingen bezoekt, voorgezeten door de Kinderrechtencommissaris. Dit is een positieve evolutie.

De opsluiting van minderjarigen is meestal tijdelijk. Vrijheidsberoving wordt zeker niet alleen in laatste instantie gebruikt. Fouillering, isolatie als straf, onvoldoende en/of niet kwalitatief onderwijs en het gebrek aan activiteiten aangepast aan de leeftijd van de opgesloten kinderen gaan in tegen de bepalingen van het Verdrag.

België heeft het Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (2002) nog niet geratificeerd. Bijgevolg werd er nog geen enkel nationaal preventiemechanisme opgericht of aangeduid in toepassing ervan. Er is ook geen nationaal instituut voor de mensenrechten.

AANBEVELINGEN

1. Zet een moratorium op bijkomende gesloten plaatsen voor minderjarigen.
2. Stop de opsluiting van minderjarigen.
3. Ratificeer het Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering en richt een federaal preventiemechanisme op om alle plaatsen van waar kinderen of volwassenen van hun vrijheid worden beroofd een onafhankelijke, reguliere en constructieve manier te controleren.
4. Voorzie effectieve, zowel interne als externe, beroepsmogelijkheden voor kinderen die van hun vrijheid beroofd zijn. Het gaat meer bepaald om toegankelijke en aangepaste klachtenprocedures alsook met een aangepaste begeleiding, advisering en ondersteuning bij het indienen van een klacht en ervoor zorgen dat die op een gemotiveerde manier en binnen een redelijke termijn uitsluitel krijgt.

Bronnen

- CODE (2011), L'enfermement des mineurs délinquants: états des lieux
- DEI Belgique (2015) Au travers des barreaux. Regards de jeunes privés de liberté.
- DEI Belgique (2016) Guide pratique: Monitoring des lieux où des enfants sont privés de liberté, Bruxelles.
- Lenne L. (2017), Mineurs derrière les barreaux: l'enfermement ne m'a pas aidé à réfléchir sur mon délit

13.6 Gemeentelijke Administratieve Sancties – GAS

[VRK art. 2, 15, 16, 40; C.O. 83h.

Tegen de aanbevelingen van de NGO's in heeft België beslist om de leeftijd waarop lokale besturen een GAS kunnen opleggen voor zaken als graffiti, vandalisme, enz. te laten zakken tot 14 jaar (wet van 24 juni 2013). NGO's verzochten het Grondwettelijk Hof om de vernietiging van de Wet wegens strijdig met fundamentele rechtsbeginselen van het EVRM en het VRK. Op 23 april 2015 verwierp het Hof dat verzoek.

De NGO's blijven zeer kritisch over deze sancties. Begrippen als "overlast" zijn erg vaag. Het is nu mogelijk om een strafmaatregel op te leggen aan een minderjarige zonder dat deze zich kan beroepen op de wet op de jeugdbescherming. Er is geen sprake van onpartijdigheid en onafhankelijkheid in de rechtszaak: de gemeentelijke ambtenaar die de feiten moet vaststellen, spreekt ook de boete uit. Kinderen en jongeren beschikken niet over voldoende informatie. En voor eenzelfde feit kan iemand al dan niet gestraft worden afhankelijk van de gemeente waar men woont. De NGO's betreuren ook dat de wet niet voorziet in preventieve pedagogische stappen.

In de praktijk worden de GAS erg weinig toegepast bij minderjarigen: ze hebben dus weinig nut en kunnen bovendien contraproductief zijn als men ze toepast...

AANBEVELING

1. Stel minderjarigen vrij van de toepassing van de wetgeving op de gemeentelijke administratieve sancties.

Bronnen

- CODE (2013), SAC et droits de l'enfant: quelle compatibilité?
- Conseil de la jeunesse, Avis du Conseil de la jeunesse concernant les amendes administratives (SAC)
- Vlaamse Jeugdraad (2013) Advies 13/03 Gemeentelijke Administratieve Sancties

13.7 Jongeren en politie

[VRK art. 3, 16, 19, 40; C.O. 83b.

Ondanks het bestaan van verschillende controleorganen en de mogelijkheid om beroep aan te tekenen voor jongeren die vinden dat hun rechten niet gerespecteerd werden door de politie, zoals bij politiegegeweld, maken de NGO's zich zorgen over de beperkingen en het gebrek aan transparantie van dat systeem. De beperkingen situeren zich op verschillende niveaus: gebrek aan informatie bij de jongeren en zelfs bij sommige agenten, traagheid, zware en dure juridische procedures, gebrek aan onafhankelijkheid en transparantie bij de instanties die de politie controleren (beperkte toegang tot het dossier en geen bekendmaking van de resultaten), symbolische straffen voor agenten...

In de publieke ruimte manifesteert zich etnische profilering door de politie. Dat heeft negatieve gevolgen voor de relatie tussen jongeren en politie: veel jongeren voelen zich gevisieerd en niet beschermd. Discriminatie en stigmatisering door personen die gezag uitoefenen zijn nefast voor het zelfvertrouwen en het vertrouwen in de samenleving en zijn instituties.

De Salduz-wet is zeker een vooruitgang, maar bij de toepassing stellen er zich meerdere problemen. Sinds 1 januari 2012 heeft elke persoon die verdacht wordt van een inbreuk recht op een advocaat en dat vanaf de eerste ondervraging door de politie.

Minderjarigen kunnen geen afstand doen van dit recht, omdat ze als kwetsbaar worden beschouwd.

Er zijn echter veel te weinig gespecialiseerde en beschikbare advocaten – zij moeten echter opdagen binnen de twee uur na een oproep door de politie. Ook de procedures die de politie moet volgen zijn zeer zwaar en tijdrovend. Jongeren worden dus soms geconfronteerd met lange angstwekkende wachttijden in de cel. Die per definitie niet aangepast zijn aan kinderen. Er is voor hen geen aparte sectie gescheiden van de volwassenen. Bovendien gaat men er altijd vanuit dat de minderjarige die zich aanmeldt voor een verhoor een advocaat geconsulteerd heeft, maar meestal is dat niet het geval. Tenslotte gebeurt het vaak dat de politie de advocaat wantrouwig behandelt omdat ze hem zien als ondermijner van het gedane werk. Dat kan een negatieve invloed hebben op het verloop van het verhoor.

AANBEVELINGEN

1. Politie mensen hebben nood aan voortdurende, systematische en verplichte vorming met betrekking tot kinderrechten, multiculturaliteit, discriminatie, racisme, grootstedelijke problematiek en diversiteit in brede zin (cultuur, handicap, psychologische stoornissen...). Train leidinggevenden in het tegengaan van racisme en discriminatie bij het politiepersoneel.
2. Ondersteun bestaande en richt nieuwe "familie en jeugd"-secties op bij de lokale politie bemand met politiemensen opgeleid in het omgaan met kinderen.
3. Informeer jongeren over hun rechten en de taken van de politie.
4. Zorg ervoor dat jongeren bijstand krijgen van een advocaat bij elk verhoor door de politie, door voldoende middelen te bestemmen voor een effectieve Salduz-werking.

5. Garandeer de identificatie van de agenten conform de wet van 4 april 2014 ter wijziging van het artikel 41 van de wet van 5 augustus 1992 over het functioneren van de politie om de identificatie van politieagenten te verzekeren en de bescherming van hun privéleven te verbeteren. De inwerkingtreding blijft uit omdat de nodige uitvoeringsbesluiten niet gepubliceerd worden.
6. Installeer een effectief en performant klachtenmechanisme over het politieoptreden. Verzeker de onafhankelijkheid van de inspectiedienst van het Comité P conform de internationale aanbevelingen.

Bronnen

- Beys, M. (2014) Quels droits face à la police ? Manuel juridique et pratique, Bruxelles: Couleur Livres.
- CODE (2016) Mes droits face à la police.
- CODE (2016) Article 12: l'avocat du mineur
- Commission européenne (2009), Rapport contre le racisme et l'intolérance (ECRI) sur la Belgique (Quatrième cycle de monitoring), 26 mei, p.46, n°170, CAT/C/BEL/CO/2
- DEI Belgique (2017) My Lawyer, my Rights
- Ligue des droits de l'Homme, Campagne Quels droits face à la police

13.8 Zuigelingen in de gevangenis

[VRK art. 3, 5, 9, 12, 18, 37.

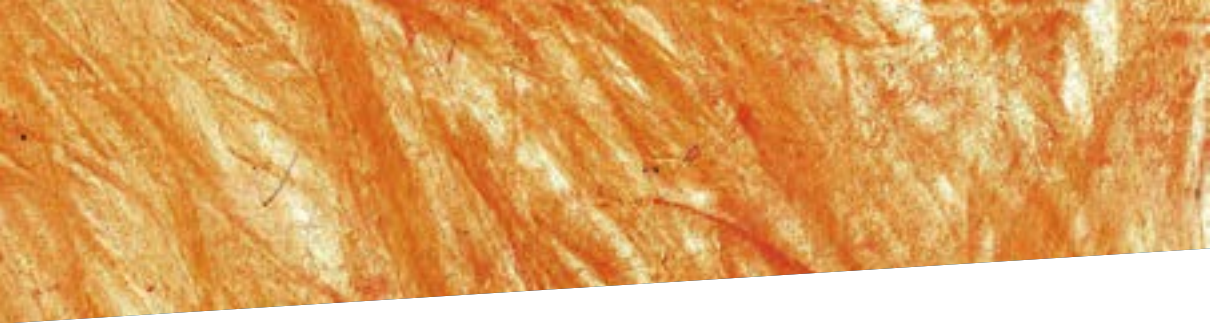
Sommige gevangenissen hanteren een bijzondere regeling voor jonge moeders. Maar er bestaat geen federale wettelijke regeling met betrekking tot de uitrusting, de leefregels, de sociale en medische begeleiding of de opleiding van het gevangenispersoneel. Er bestaan grote onderlinge verschillen in de regeling tussen de instellingen. Sommige gevangenissen aanvaarden zuigelingen ook in afwezigheid van enige regelgeving ter zake.

AANBEVELINGEN

1. Voorzie een alternatief voor de opsluiting van zuigelingen bij hun moeder in gevangenissen.
2. Laat vrouwen bij voorkeur bevallen in een materniteit, buiten de gevangenis.
3. Sensibiliseer alle betrokken en in het bijzonder de juridische actoren met als doel de scheiding tussen moeder en het jonge kind zo veel mogelijk te beperken en rekening te houden met het belang van het kind.
4. Versterk de coördinatie tussen de magistratuur, de politiediensten en de jeugdhulpverlening op sleutelmomenten in het parcours van de moeders en de kinderen, in het bijzonder bij een arrestatie.

Bron

- Fonds Houtman (date), Guide des bonnes pratiques concernant la prise en charge et l'accompagnement des enfants en bas âge dont la mère est incarcérée en Belgique francophone

Organisaties

die hebben bijgedragen aan dit rapport

- Ambrassade – www.ambrassade.be
- Amnesty International – www.amnesty.be
- Arktos vzw – www.arktos.be
- ATD Quart Monde Wallonie-Bruxelles – www.atd-quartmonde.be
- Awel vzw - www.awel.be
- Bruxelles Accueil et Développement pour la Jeunesse et l'Enfance (BADJE) - www.badje.be
- Cachet vzw - www.cachetvzw.be
- Centra voor leerlingenbegeleiding
GemeenschapsOnderwijs - www.go-clb.be
- Child Focus vzw - www.childfocus.be
- Chirojeugd-Vlaanderen vzw - www.chiro.be
- Conseil de la Jeunesse - www.conseildelajeunesse.be
- Coordination des ONG pour les droits de l'enfant
(CODE) - www.lacode.be
- Défense des Enfants International (DEI) Belgique
section francophone - www.dei-belgique.be
- Demos vzw - www.demos.be
- End Child Prostitution and Trafficking of Children for
sexual purposes (ECPAT) Belgique - www.ecpat.be
- Famisol - www.famisol.be
- Forum-Bruxelles contre les inégalités - www.le-forum.org
- GAMS Belgique – www.gams.be
- Gezinsbond vzw - www.gezinsbond.be
- Grip vzw - Gelijke Rechten voor Ieder Persoon met een
handicap - www.gripvzw.be
- Kinderrechtenhuis vzw - www.kinderrechtenhuis.org

- Kinderrechtswinkels vzw - www.tzitemzo.be
- Janusz Korczak Vlaanderen vzw
- Jong vzw - www.vzwjong.be
- Jonge Helden vzw - www.jongehelden.be
- Kif Kif vzw - www.kifkif.be
- Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw - www.kinderrechtencoalitie.be
- KIYO ngo voor kinderrechten vzw - kiyo-ngo.be
- Liga voor Mensenrechten vzw - www.mensenrechten.be
- Ligue des droits de l'Homme - www.liguedh.be
- Ligue des familles - www.laligue.be
- Lokaal Overlegplatform Brussel Basisonderwijs - www.agodi.be/lop
- Medimmigrant vzw - www.medimmigrant.be
- Minderhedenforum vzw - www.minderhedenforum.be
- Minor-Ndako & Juna vzw - www.minor-ndako.be
- Mobiel 21 vzw - www.mobiel21.be
- Netwerk tegen Armoede vzw - www.netwerktegenarmoede.be
- Ondersteuning CLB's van de OVSG - www.ovsg.be/over-ovsg/ondersteuning-clb
- Onderzoekscentrum Kind & Samenleving vzw - www.k-s.be
- Ouders voor inclusie vzw - www.oudersvoorinclusie.be
- Pimento – www.pimento.be
- Plan België/Plan Belgique - www.planinternational.be
- Platform Kinderen op de Vlucht - www.kinderenopdevlucht.be
- Plate-forme Mineurs en Exil - www.mineursenexil.be
- Réseau wallon de lutte contre la pauvreté (RWLP) - www.rwlp.be

- Rondpunt vzw - www.rondpunt.be
- Service Droits des Jeunes (SDJ) de Bruxelles - www.sdj.be
- Steunpunt Jeugdhulp vzw - www.steunpuntjeugdhulp.be
- Tumult vzw - www.tumult.be
- Uit De Marge vzw - www.uitdemarge.be
- UNICEF Belgique / UNICEF België - www.unicef.be
- VCOV - www.vcov.be
- Vereniging Vlaamse Jeugddiensten vzw - www.vvj.be
- Via Don Bosco vzw - www.viadonbosco.org
- Vlaamse Jeugdraad - www.vlaamsejeugdraad.be
- Vlaamse Scholierenkoepel vzw - www.scholierenkoepel.be
- Vlaams patiëntenplatform vzw - www.vlaamspatientenplatform.be
- Vlaams Welzijnsverbond vzw - www.vlaamswelzijnsverbond.be
- Vluchtelingenwerk Vlaanderen vzw - www.vluchtelingenwerk.be
- Vrije CLB-koepel - www.vclb-koepel.be
- Welzijnszorg vzw - www.welzijnszorg.be

Lijst afkortingen

- **ART.:** Artikel Kinderrechtenverdrag
- **CODE:** Coordination des ONG pour les droits de l'enfant
- **C.O.:** Concluding Observation of Slotbeschouwing van het Internationaal Comité voor de rechten van het Kind te Genève (ten aanzien van België)
- **CSAM:** Child sexual abuse material
- **CPAS:** Centre public d'aide sociale
- **EU:** Europese Unie
- **FEDASIL:** Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers
- **GAS:** Gemeentelijke administratieve sanctie
- **GC:** Algemeen Commentaar van het Internationaal Comité voor de rechten van het Kind te Genève
- **IPPJ:** Institution Publique de Protection de la Jeunesse
- **KIRECO:** Kinderrechtencoalitie Vlaanderen
- **NBMV:** Niet begeleide minderjarige vluchtelingen
- **NCRK:** Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind
- **NGO:** Niet gouvernementele organisaties, lid van de Nederlandstalige en Franstalige Kinderrechtencoalitie
- **OCDE:** Organisation de Coopération et de Développement Economique
- **PAB:** Persoonlijk assistentiebudget
- **PVB:** Persoonsvolgende budgetten
- **SAJ:** Service d'Aide à la Jeunesse
- **SPJ:** Service de Protection de la jeunesse
- **VRK:** Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Het Verdrag inzake de rechten van het kind van 20 november 1989 werd door België geratificeerd in 1991. Sinds de ratificatie rapporteert ons land op regelmatige tijdstippen aan het Internationaal Comité voor de rechten van het Kind in Genève, in de vorm van een officieel rapport. Om een grondige controle van de naleving van het Kinderrechtenverdrag te verzekeren, bundelen de NGO's en andere middenveldactoren hun eigen bevindingen in een Alternatief Rapport. Op basis van al deze informatie, formuleert het VN-Comité haar Slotbeschouwingen aan ons land. De volgende slotbeschouwingen worden verwacht begin 2019.

De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen en de Coordination des ONG pour les droits de l'enfant (CODE) stelden dit Alternatief Rapport samen en bezorgen dit aan het Internationaal Comité voor de Rechten van het Kind in Genève in februari 2018.

We nodige elke lezer uit om dit Alternatief Rapport te gebruiken als instrument van informatie, sensibilisatie en beleidswerk rond kinderrechten in België.

KINDERRECHTENCOALITIE
VLAANDEREN

Koningin Maria Hendrikaplein 5/103 – 9000 Gent

Tel: +32 (0)9 225 90 25

info@kinderrechtencoalitie.be

www.kinderrechtencoalitie.be

IN SAMENWERKING MET

MET STEUN VAN

Vlaanderen
verbeelding werkt.